

SIGURNOST MLADIH NA PODRUČJU KANTONA SARAJEVO

CriminalEast

SIGURNOST MLADIH
NA PODRUČJU KANTONA SARAJEVO

Izdavač:

Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu
Institut za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, „Criminal East“

Za zdavača:

Prof. dr. Nedžad Korajlić

Autori:

Prof. dr. Jasmin Ahić
Prof. dr. Admir Hadžikadunić
Kenan Hodžić, MA

Saradnici:

Nerma Halilović-Kibrić, MA
Mirela Mujović

Urednik:

Ermina Bakić

Recenzenti:

Doc. dr. Armin Kržalić
Prof. dr. Oliver Bakreski

DTP:

Eldin Hodžić

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

37.06:364.632]:373.5(497.6-24 Sarajevo)(047.1)

AHIĆ, Jasmin

Sigurnost mladih na području Kantona Sarajevo [Elektronski izvor] / Jasmin Ahić, Admir Hadžikadunić, Kenan Hodžić. - El. knjiga. - Sarajevo : Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, 2019

Način pristupa (URL): <https://www.fkn.unsa.ba/ostala-izdanja>. - Nasl. sa nasl. ekrana. - Opis izvora dana 8. 10. 2019.

ISBN 978-9926-451-24-0

1. Hadžikadunić, Admir 2. Hodžić, Kenan

COBISS.BH-ID 28143622

Jasmin Ahić
Admir Hadžikadunić
Kenan Hodžić

**SIGURNOST MLADIH
NA PODRUČJU KANTONA SARAJEVO**

Sarajevo, 2019.

Sadržaj

UVOD	7
1. ISTRAŽIVAČKI DIZAJN I METODOLOGIJA	10
1.1. Cilj i predmet istraživanja	10
1.2. Metode istraživanja	10
1.3. Uzorak istraživanja i instrumentarij	10
1.4. Organizacija i tok istraživanja	12
1.5. Ograničenja i izazovi istraživanja	13
2. PREZENTACIJA REZULTATA I DISKUSIJA	14
2.1. Informisanost učenika/učenica o osjećaju sigurnosti u školi i raširenosti pojavnih oblika izvora ugroženosti i nasilja za učenike prvih razreda srednjih škola	15
2.2. Informisanost učenika/učenica o osjećaju sigurnosti u školi i raširenosti pojavnih oblika izvora ugroženosti i nasilja za učenike drugih razreda srednjih škola	32
2.3. Informisanost učenika/učenica o osjećaju sigurnosti u školi i raširenosti pojavnih oblika izvora ugroženosti i nasilja za učenike trećih razreda srednjih škola	46
2.4. Informisanost učenika/učenica o osjećaju sigurnosti u školi i raširenosti pojavnih oblika izvora ugroženosti i nasilja za učenike četvrtih razreda srednjih škola	61
3. UPOREDNA ANALIZA RAZLIKA	76
ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	79
LITERATURA	81

UVOD

Sigurnosni rizici, u kontekstu odgojno-obrazovnih ustanova, obuhvataju sve potencijalne događaje i situacije koje odstupaju od očekivanih i dovode u neizvjesnost ostvarivanje ciljeva škole i održavanje sigurnog okruženja. Postoji niz faktora koji mogu uticati na povećanje vjerovatnoće pojave, razvoja i ispoljavanja nasilnog ponašanja ali i na povećanje podložnosti mladih dejstvu različitih negativnih uticaja – rizičnih faktora, kao što postoji i veliki broj faktora koji mogu u rizičnim situacijama i nepovoljnim uslovima spriječiti pojavu nasilnog ponašanja – zaštitnih faktora. Njihova identifikacija, analiza i intenzitet djelovanja, pretpostavka su efikasnih planova i strategija prevencije, kao i tretmana već ispoljenih poremećaja u ponašanju. Autori posebno naglašavaju, analiziraju i kritički preispituju sigurnost mladih na području Kantona Sarajevo kroz prizmu rizičnih i zaštitnih faktora koji sudjeluju u pitanjima sigurnosti mladih. Mjerenje izvora ugroženosti u i oko srednjoškolskih ustanova Kantona Sarajevo predstavlja osnovni predmet istraživanja, dok je osnovni cilj istraživanja razvijanje i implementiranje preventivnih mehanizama kako bi se umanjili izvori ugrožavanja među populacijom na najmanju moguću mjeru. Neizostavna pitanja koja se analiziraju u ovom radu su u domenu pravovremene identifikacije i adekvatnog reagovanja a tiču se, prevashodno, prisutnosti i učestalosti ugrožavajućih faktora u srednjim školama, pojavnih oblika, obima nasilja koji se dešava u školama, informiranosti i znanja koje učenici imaju o ovom problemu, ali i o odgovoru sistema zaštite u školi i društvu. Samo kontinuiranim istraživanjima o načinima, procedurama i sredstvima za podizanje nivoa sigurnosti mladih možemo na jedinstven način stvoriti osnovu za uspješnu

izgradnju i održavanje kvalitetnog upravljanja sigurnošću.

Da bi učenici mogli očekivati zadovoljavanje ličnih potreba treba zadovoljiti fiziološke potrebe i potrebu za sigurnošću. Potreba za sigurnošću može biti ugrožena u kući, na putu do škole, u školskom dvorištu, u školskim hodnicima i sanitarnim prostorima te u učionici. Roditelji i učitelji imaju dužnost pomoći osiguravanje zadovoljavanja sigurnosti kao temeljne potrebe. Najčešće je zadovoljavanje te njihove potrebe ugroženo od strane drugih učenika škole koju pohađaju, ali i od strane učenika te maloljetnih i odraslih osoba koje ne pripadaju školi koju učenik (dijete) pohađa. Nažalost, katkad neprimjerenim postupcima sigurnost učenika ugrožavaju i njihovi roditelji te ponekad učitelji. Strah od škole je važan pokazatelj neodgovarajućeg zadovoljavanja učenikove potrebe za sigurnošću. Učenik koji je pod stresom ili u strahu, bez obzira na uzrok, ne može sudjelovati normalno u nastavi. Dalje, u razrednom kolektivu u kojem se neki učenici osjećaju nesigurno, ne može se organizirati kvalitetna nastava niti efikasno učenje. Odrasli (roditelji i svi zaposlenici škole) su dužni pažljivo pratiti uzroke zbog kojih se kod učenika javljaju stres i strah te raditi na njihovu uklanjanju kako bi svaki učenik mogao u nastavnom procesu optimalno ostvariti i potvrditi osobne mogućnosti.

Razdoblje prijelaza iz djetinjstva u svijet odraslih, znano kao adolescencija, jest razdoblje odrastanja koje sa sobom nosi prvenstveno potrebu za izgradnjom vlastitog identiteta i snažan poriv za dokazivanjem i neovisnošću. Nakon završene osnovne škole, djeca biraju i upisuju srednju školu pri čemu se višestruko usložnjava

proces njihovog odrastanja. Naime, djeca mijenjaju dotadašnju habitualnu sredinu pri čemu se upoznaju sa novim društvenim svjetovima i stiču osjećaj samostalnosti. Tranzicija u takvim uslovima je proces koji zahtijeva prilagodbu na novu školsku sredinu, povećane akademske zahtjeve te promjene u vršnjačkim grupama što ponekad može predstavljati veliki izazov za pojedince (Hargreaves i Earl (1990); prema Tilleczek i Ferguson, 2007). Svaka tranzicija, pa tako i ona unutar školskog sistema, donosi sa sobom, s jedne strane, brojne nepoznanice, strahove i nesigurnosti te, s druge strane, priliku za novi početak i promjene. Autori Osher, Kendziora, Spier i Garibaldi (2014) navode da, iako bi škola trebala predstavljati djetetovu sigurnu luku, ponekad može biti mjesto uz koje se vežu negativni osjećaji i ponašanja poput nasilja, vršnjačkog neprihvatanja, frustracije vezane za školski neuspjeh, pa čak i kažnjavanje i potpuno isključivanje mlade osobe iz školskog sustava. Osjećaj nesigurnosti i straha može biti posljedica stvarne, ali i zamišljene prijetnje ili opasnosti (Meltzer i sar., 2007.; Zani, Cicognani i Albanesi, 2001). S druge strane, ovisit će o stvarnim, doživljenim prijetnjama (ako su primjerice bili izravno uključeni u nasilje ili mu svjedočili), ali i ako smatraju da postoji velika mogućnost da u toj situaciji postanu žrtvama nasilja. Za potrebe ovog rada, nasilje se definira kao “upotreba ili prijetnja fizičke ili psihološke sile sa štetnom namjerom kao način rješavanja sukoba” (Arriagada i Godoy, 2000). Hoće li se neko dijete nasilno ponašati uslovljeno je velikim brojem faktora. Neku djecu natjeraju pripadnici grupe da i ona sudjeluju u zlostavljanju vršnjaka (Poredoš Lavor i sar., 2010).

Različite discipline analiziraju uzroke nasilja kroz tri glavna nivoa: strukturalni, institucional-

ni i individualni (McIlwaine, 1999). Individualni nivo podrazumjeva nasilje kao racionalnu analizu troškova i koristi, a korist od mogućnosti bi trebala biti veća od oportunitetnog troška (Fajnzylber, Lederman i Loayza, 2002). Također, nasilje i kriminal smatrani su “oblicima otpora kod ekonomski i socijalno ugroženih pojedinaca” (McIlwaine, 1999). Brz rast gradova

koji je premašio kapacitete općina i države za pružanje usluga i javni prostor za rekreaciju, je još jedan od faktora nasilja. Mnogi autori rizične i zaštitne faktore za razvoj rizičnih ponašanja smještaju u djetetovo šire i uže okruženje te u njega samog. Ishodi za dijete ovisit će, ne samo o omjeru rizika i zaštita koje ono nosi u sebi, već i o rizicima i zaštitama koje okruženje u kojem živi ima, te o interakciji svih faktora (Zloković, Vrcelj, 2010). Scott navodi (prema Šimić, 2004) da su agresivne reakcije kod djece rezultat zajedničkog djelovanja agresivne ličnosti i okolin-ske stimulacije. svrt u ovom radu će biti u pravcu analiziranja razlika u odnosu na okolinske stimulacije, što podrazumjeva prostorno određenje škole u kojoj je vršeno istraživanje. Uzimajući u obzir da je istraživanje provedeno u pet srednjih škola analizirat ćemo i uporediti određene razlike u činjenju i doživljavanju nasilja.

Predmet istraživanja sigurnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama je mjerenje izvora ugroženosti u i oko srednjoškolskih ustanova u Kantonu Sarajevo, te razvijanje i implementacija mehanizama koji bi nasilje među vršnjacima smanjili na najmanju moguću mjeru. Sigurnost i nasilje među učenicima nije nova pojava, ali o ovoj problematici nema dovoljno istraživanja u sigurnosnoj i pedagoškoj literaturi. Djelomično se izučava u okviru nastavničkih studija i stručnog usavršavanja prosvjetnih radnika. Zbog

toga su nastavnici slabo pripremljeni za rješavanje problema sigurnosti i nasilja u školi. Posljedica toga je da nasilje nad djecom, a pod tim ubrajamo i međuvršnjačko nasilje, koje iako je rastući problem, najčešće ostaje skriveno.

Namjera nam je bila utvrditi i istražiti porast nasilja među vršnjacima u srednjim školama u Kantonu Sarajevo, što je posljedica trenutnog stanja u društvu, ali i nepostojanja adekvatnih programa i mjera za njegovo suzbijanje i prevenciju u nastavnim planovima i programima škola. Provedenim istraživanjem željeli smo ispitati prisutnost nasilja među vršnjacima, pojavne oblike, učestalost nasilja među vršnjacima u osnovnim školama, obim nasilja koji se dešava u školama, te adekvatnost odgovora sistema zaštite u školi i društvu, kao i informiranost učenika/ca o sigurnosnim prijetnjama koje ih okružuju.

Mišljenja smo da rezultati i analiza provedenog istraživanja mogu biti od koristi praktičarima, teoretičarima i istraživačima sigurnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama, ali i rukovodiocima i odgovornim osobama kad je u pitanju sigurnost u školama. Smatramo da ova studija posebno može koristiti roditeljima, a naročito kreatorima sigurnosne politike u kontekstu obrazovnih ustanova sa područja Kantona Sarajevo. Uvjereni smo da prezentirani rezultati istraživanja mogu doprinijeti podizanju opšte svijesti, prvenstveno učenika i njihovih roditelja, nastavnika i školskih uprava, ali i šire javnosti, o značaju sigurnosnih prijetnji u i oko škola u Kantonu Sarajevo, kao i prihvatanju odgovornosti i preduzimanju zajedničkih napora u cilju unapređenja sigurnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama.

U nastavku ćemo detaljno prezentirati način našeg rada: uzorak ispitanika, istraživačke metode

i tehnike, mjerne instrumente, organizaciju i tok istraživanja, kao i rezultate istraživanja kada su u pitanju stavovi učenika/ca o osjećaju (ne)sigurnosti u školi i raširenosti pojava oblika izvora ugroženosti i nasilja u školi.

Upravo je svijest o nužnosti organizovane, sistemske akcije na planu prevencije vršnjačkog nasilja, ali i svih ostalih oblika sigurnosnih ugrožavanja u odgojno-obrazovnim ustanovama, bila ideja vodilja u kreiranju i realizaciji naučnoistraživačkog projekta „Sigurnost mladih na području Kantona Sarajevo“. Tim istraživača Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu u periodu od oktobra 2018. godine do decembra 2018. godine, je kreirao, pripremio i uspješno realizirao ovaj naučnoistraživački projekat. Realizacija naučno-istraživačkog projekta „Sigurnost mladih na području Kantona Sarajevo“ je skromni doprinos istraživačkog tima Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu u kreiranju okruženja u kojem će se svaki učenik osjećati sigurno.

Također, ovim putem izražavamo najiskreniju zahvalnost svim učenicima, nastavnicima i direktorima srednjih škola na području Kantona Sarajevo koji su učestvovali i pomogli realizaciji ovog istraživanja.

1. ISTRAŽIVAČKI DIZAJN I METODOLOGIJA

1.1. Cilj i predmet istraživanja

Osnovni cilj ovog istraživanja jeste utvrđivanje stavova i mišljenja učenika prvih, drugih, trećih i četvrtih razreda srednjih škola na području Kantona Sarajevo o sigurnosti u školi i na putu od kuće do škole. Svjesni tranzicijskih izazova sa kojima se mladi susreću nakon završene osnovne škole, potrebno je posebno naglasiti potrebu eksploratorne istraživačke analize pitanja sigurnosti mladih u Kantonu Sarajevo.

1.2. Metode istraživanja

Na osnovu definisanog cilja istraživanja određen je i konstrukt metodologije istraživanja. Istraživačka metodologija, poput strategije, se bavi istraživačevim krajnjim ciljem i općim planom koji istraživač formulira radi dostizanja svojih ciljeva (Fitzgerald, 2001). Naučno istraživanje, u pogledu njegovog tipa, je sprovedeno i realizovano kao metodološko istraživanje empirijskog karaktera. U istraživanju su korištene sljedeće metode: iz reda najopštijih metoda istraživanja i metoda dokazivanja i opovrgavanja; iz grupe osnovnih korištene su osnovne analitičko - sintetičke metode; iz grupe opštenaučnih upotrijebljene su hipotetičko - deduktivna metoda, statistička metoda, ali i aksiomatska i komparativna metoda; iz kompleksa prikupljanja podataka naročito su korištene metoda analize sadržaja dokumenata i metoda ispitivanja.

Pošto je istraživanje u ovom radu u okviru kvantitativne istraživačke paradigme kao osnovna metoda prikupljanja podataka je korištena kvantitativna metoda anketiranja. Anketa je posebna metoda za prikupljanje podataka pomoću koje se može doći do podataka o stavovima i mišljenjima ispitanika (Vujević, 2002).¹

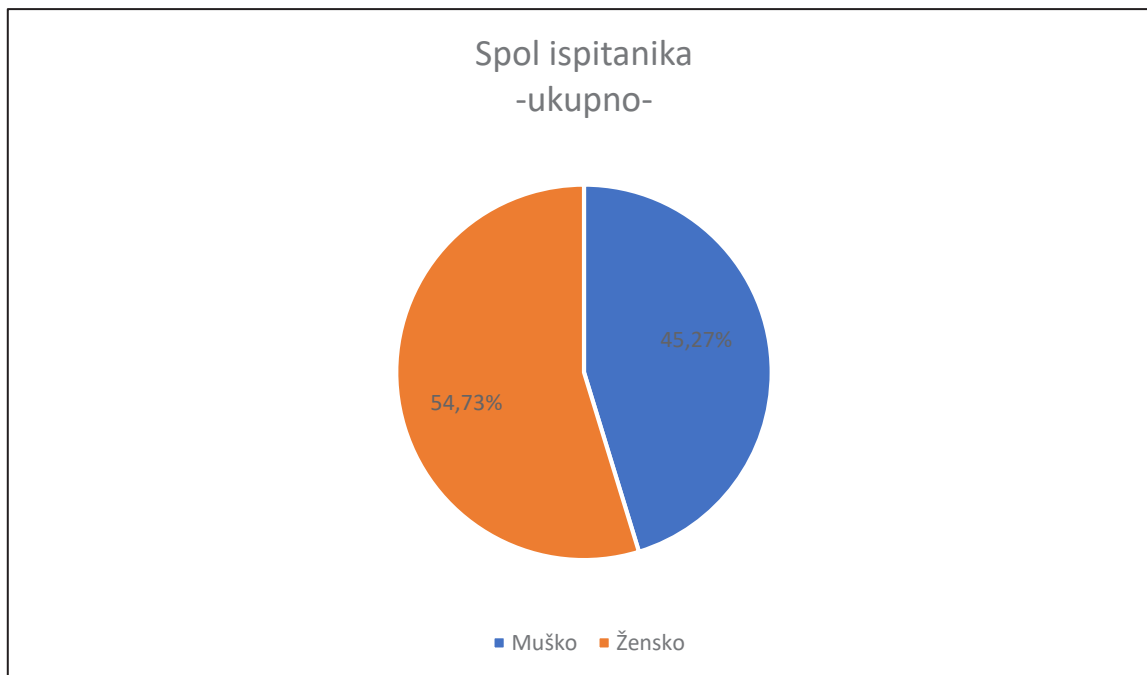
1.3. Uzorak istraživanja i instrumentarij

Na području Kantona Sarajevo djeluje ukupno 35 srednjih škola kategorisanih u četiri grupe: 1. gimnazije; 2. tehničke i srodne škole; 3. stručne/strukovne škole; 4. umjetničke škole (Federalni zavod za statistiku, 2018).

Od oktobra 2018. godine do decembra 2018. godine, ispitano je 402 učenika/ce koji su uzeli učešće u istraživačkim aktivnostima. Populacija na koju je istraživanje usmjereno se odnosi na učenike prvih, drugih, trećih i četvrtih razreda srednjih škola. Dobna struktura ispitanika u periodu anketiranja je sljedeća: od ukupno 402 ispitanika, 4 učenika ima 14 godina, 64 učenika ima 15 godina, 121 učenika ima 16 godina, 97 učenika ima 17 godina, 103 učenika ima 18 godina i 13 učenika ima 19 godina. Kad je riječ o spolnoj strukturi uzorka, u istraživanju je učestvovalo ukupno 182 učenika i 220 učenica što je pokazatelj gotovo ravnomjerne raspoređenosti uzorka prema spolu. Navedeno je prikazano u grafikonu koji slijedi.

---

¹ Kao što navodi Mozer (1962) „anketa je tehnički postupak za prikupljanje činjeničnog materijala kombinacijom statističke metode uzorka sa metodom intervjua ili upitnika“.

Grafikon 1

Prostor na kojem je istraživanje provedeno obuhvatao je četiri općine u Kantonu Sarajevo kako slijedi: Centar, Novo Sarajevo, Novi Grad i Ilidža. Istraživanje je provedeno u sljedećim srednjim školama: Gimnazija Obala (Centar), Srednja škola za okoliš i drveni dizajn (Novo Sarajevo), Peta gimnazija (Novi Grad), Četvrta gimnazija (Ilidža) i Srednja tehnička škola grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije (Ilidža).² Faza prikupljanja podataka je realizovana u periodu od oktobra 2018. do decembra 2018. godine što podrazumjeva vremenski okvir školske 2018./2019. godine. Bitno je istaći da su odjeljenja birana tako da se vodilo računa da se anketiraju odjeljenja koja su bila prisutna u unaprijed datom momentu provedbe istraživanja. Na ovaj način istraživački tim je u saradnji sa stručnim saradnicama škola nastojao osigurati „slučajnost uzorka“ i relevantnije preslikavanje karakteristika odabrane populacije.

Naime, cilj istraživanja je bio ispitati stavove učenika o sigurnosti u školi. Za potrebe istraživanja konstruisan je upitnik za učenike koji predstavlja kombinaciju pitanja zatvorenog i otvorenog tipa. Upitnik se sastoji od ukupno devet sadržajno odvojenih cjelina:

1. pitanja o tebi;
2. pitanja o tvojoj porodici;
3. pitanja o tvojoj školi;
4. neke neugodne situacije koje su ti možda dogodile;
5. pitanja o tvom slobodnom vremenu i tvojim vršnjacima;
6. mišljenje o navedenim tvrdnjama;
7. pitanja o stvarima koje mladi ljudi nekad rade;

² Kanton Sarajevo predstavlja najveći urbani centar države.

8. što bi drugi mislili;
9. pitanja o tvojim prijateljima.

Najpouzdanijom metodom za procjenjivanje stavova učenika o pitanju sigurnosti smatra se istraživanje pomoću anonimnih upitnika, jer omogućava djeci da direktno progovore o vlastitim iskustvima (Sesar, 2011). S druge strane još jedna od prednosti ovog metoda je i to što se u kratkom vremenskom periodu prikupi velika količina informacija koja može poslužiti da se sazna mnogo o pojavi koja je predmet istraživanja. Upitnik za učenike se sastoji od 50 pitanja podijeljenih u devet sadržajno odvojenih blokova koji tretiraju pitanja o osjećaju sigurnosti djece, vršnjačkom nasilju, prisutnosti nasilja u školi, oblicima nasilja, te općenitim o pojavnim oblicima ugroženosti u školi. Upitnik predstavlja kombinaciju pitanja zatvorenog i otvorenog (9) tipa.

Stratificiranim prigodnim³ uzorkovanjem po kriteriju socio-ekološke sredine (urbana i suburbana) obuhvaćeno je pet srednjih škola:

1. Gimnazija Obala (urbana sredina)
2. Srednja škola za okoliš i drveni dizajn (urbana sredina)
3. Peta Gimnazija (urbana sredina)
4. Četvrta Gimnazija (suburbana sredina)
5. Srednja tehnička škola grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije (suburbana sredina)

1.4. Organizacija i tok istraživanja

Svako istraživanje koje obuhvata djecu i maloljetnike zahtijeva pridržavanje određenih etičkih principa u svom provođenju od strane istraživača. Specifičnost problema koji se obrađivao iziskivao je neophodnost poštivanja minimalnih standarda propisanih Etičkim kodeksom istraživanja sa djecom i o djeci u Bosni i Hercegovini⁴, dokumenta koji se bazira na etičkim principima poštivanja ljudskih prava, sloboda i dostojanstva lica, zaštite dobrobiti učesnika u istraživanju, odgovornosti u slučajevima moralnih dilema, te zaštiti integriteta rezultata istraživanja i istraživača. Poštivanje navedenih principa osigurava da istraživanje bude provedeno na sistematski i metodološki prihvatljiv način, etički opravdano i u najboljem interesu djeteta kao učesnika u istraživanju.

Poštujući odredbe spomenutog kodeksa, prvo je zatražena saglasnost Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Kantona Sarajevo za provođenje istraživanja u odabranim školama. Nakon što je odobrenje pribavljeno, isto je predočeno direktorima navedenih škola. Učenici su anketne upitnike popunjavali u toku jednog časa odjeljenske zajednice uz prisustvo razrednog starješine. U cilju osiguranja iskrenosti odgovora, anketiranje je bilo anonimno.

Podaci prikupljeni anketiranjem su unošeni u jedinstvenu bazu upotrebom Google platforme, nakon

---

3 Prigodni uzorak je uzorak koji se sastoji od članova ciljane populacije koji ispunjavaju određene praktične kriterije kao što su: lahka pristupačnost, geografski proksimitet, dostupnost u datom vremenu, te spremnost za učešće.

4 Vidjeti više na: <http://portal.skola.ba/ppzsa/Obrazovneustanove/Srednje%C5%A1kole/tabid/129/Default.aspx>, pristupljeno 07.01.2019. godine.

čega je izvršena analiza istih upotrebom deskriptivne i inferencijalne statistike.

1.5. Ograničenja i izazovi istraživanja

Kada su u pitanju metodološka ograničenja, moguće je pretpostaviti da respondenti nisu davali najiskrenije odgovore pri popunjavanju upitnika iz različitih pobuda poput straha, srama, želje za dokazivanjem, moći, pažnjom, i sl., ali i mogućeg osjećaja nedovoljne anonimnosti jer se upitnik ispunjava u grupi za vrijeme trajanja jednog školskog časa.

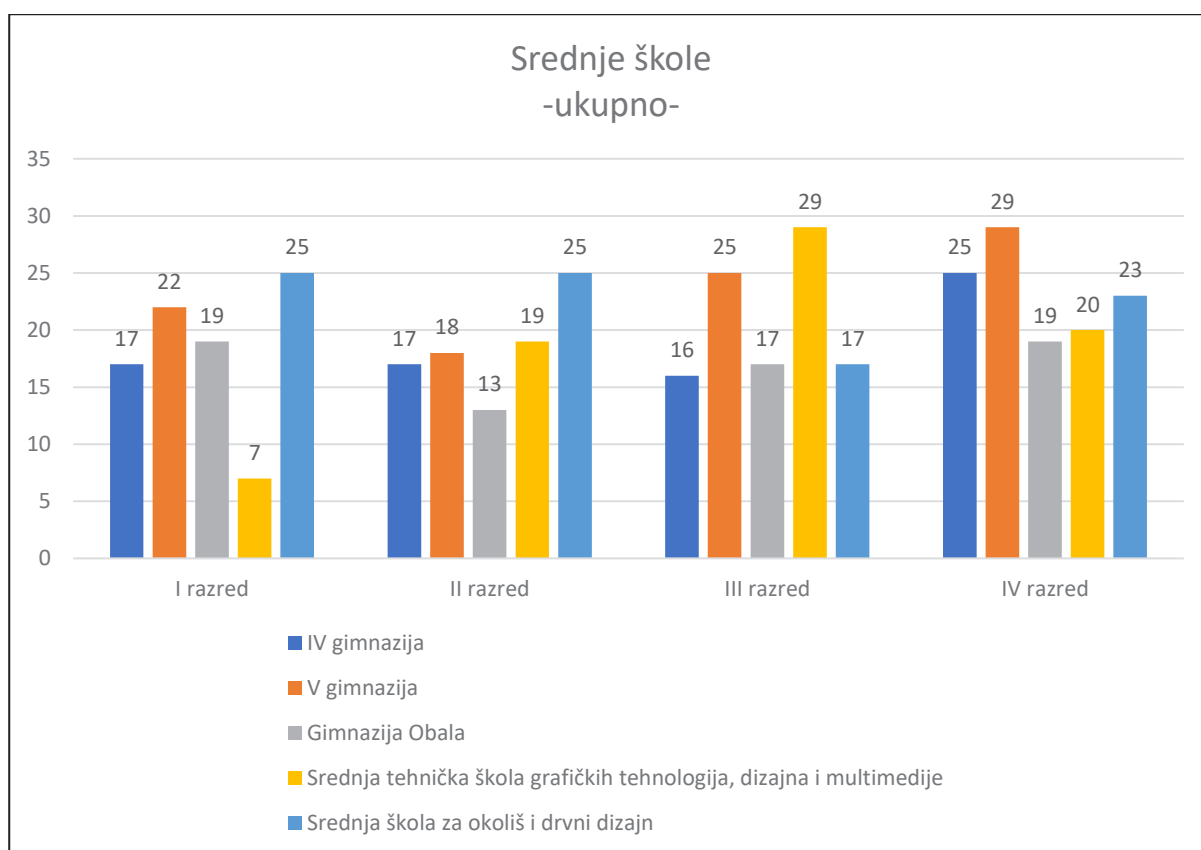
Također, postoji mogućnost da bi korištenje skale učestalosti sa manje odjeljaka, naprimjer tri odjeljka umjesto pet, za pojedina pitanja pojednostavilo popunjavanje upitnika i dalo pouzdanije rezultate. Pa tako, naprimjer, Karlović (2001) smatra da su skale sa manje odjeljaka pouzdanije od onih sa više odjeljaka.

2. PREZENTACIJA REZULTATA I DISKUSIJA

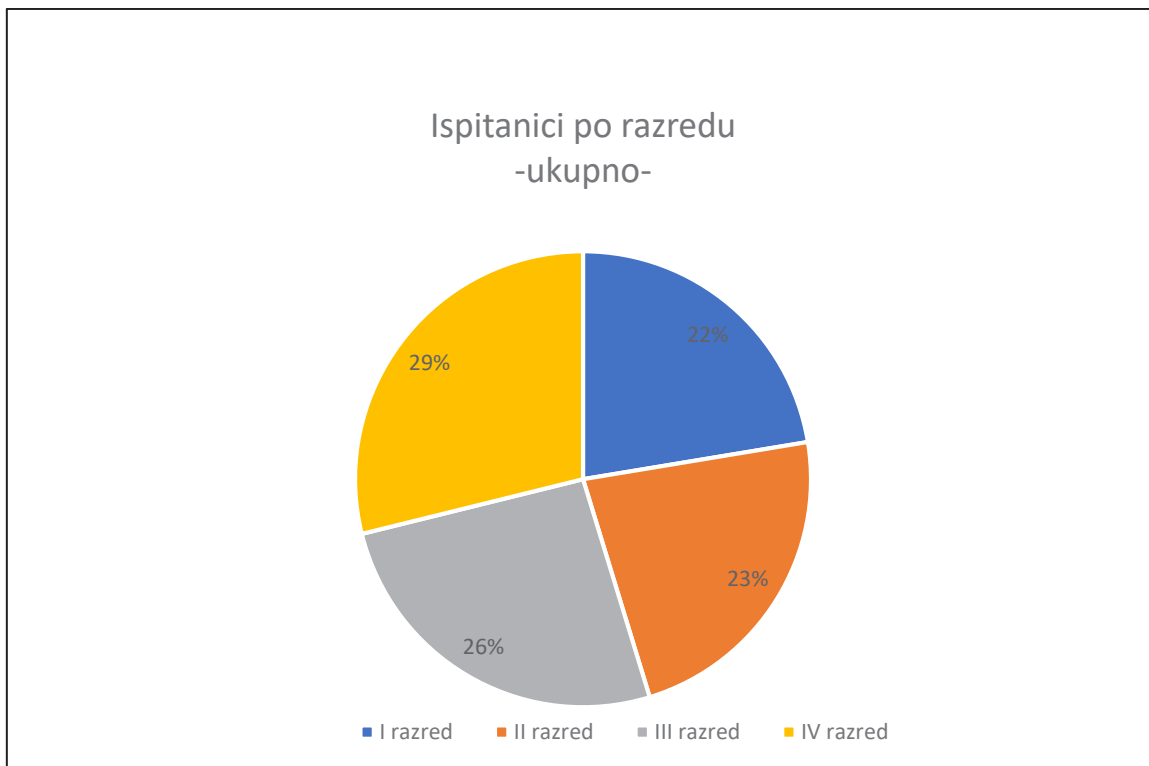
Unutar svake navedene škole, obuhvaćeno je jedno odjeljenje po razredu. U Općini Centar u školi „Gimnazija Obala“ učešće u anketiranju je uzelo 68 učenika, u Općini Novo Sarajevo u „Srednjoj školi za okoliš i drvni dizajn“ anketirano je 90 učenika, u Općini Novi Grad u školi

„Peta Gimnazija“ učešće u anketiranju je uzelo 94 učenika, dok je na području Općine Ilidža u školi „Četvrta gimnazija“ anketirano 75 učenika, te 75 učenika u „Srednjoj tehničkoj školi grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije“.

Grafikon 2

Sveukupno uzorak je sačinjavao četiri odjeljenja po svakom razredu, odabranih metodom slučajnog odabira a u skladu sa elementom dostupnosti učenika/ca u periodu dolaska anketara u matičnu školu. Nadalje, kada je riječ o strukturi uzorka, u istraživanju je učestvovalo ukupno 90 učenika/ca prvih razreda, 92 učenika/ce drugih razreda, 104 učenika/ce trećih razreda i 116 učenika/ca četvrtih razreda srednjih škola na području Kantona Sarajevo.

Grafikon 3

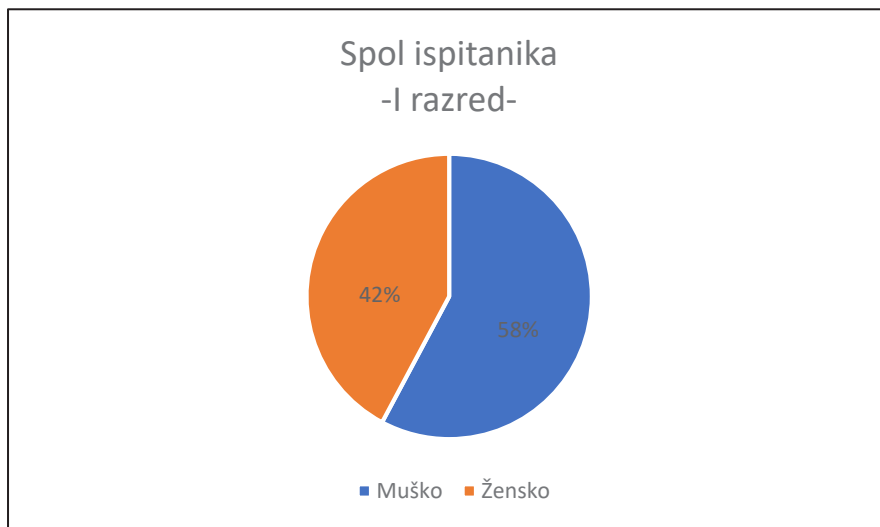
U nastavku će biti prezentirani zbirni rezultati istraživanja za svaki od posmatranih razreda.

2.1. Informisanost učenika/učenica o osjećaju sigurnosti u školi i raširenosti pojavnih oblika izvora ugroženosti i nasilja za učenike prvih razreda srednjih škola

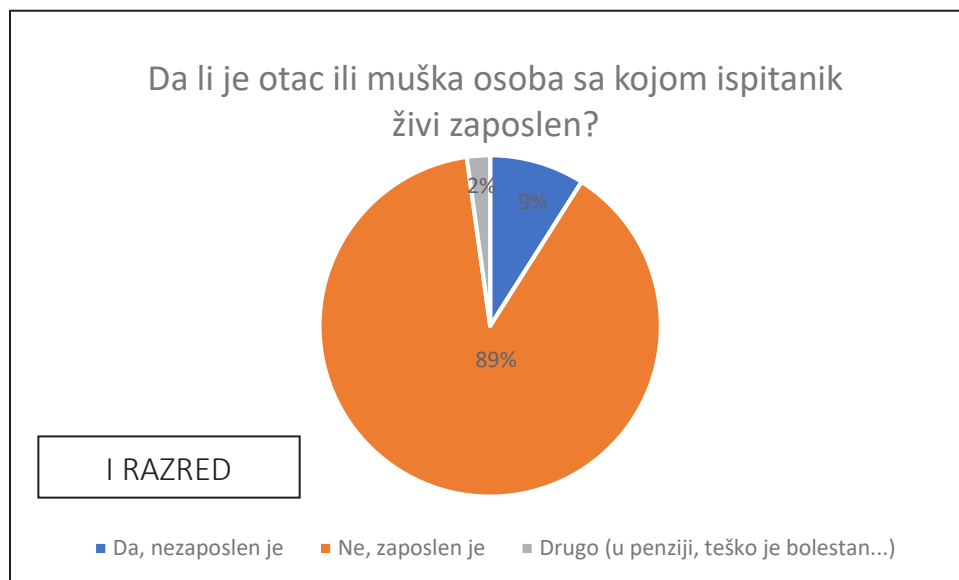
Kada je riječ o rezultatima istraživanja za ispitanike prvog razreda, na samom početku bitno je istaći da je u istraživanju učestvovalo ukupno 90 učenika/ca. Od ukupnog broja učešće je uzelo 52 učenika i 38 učenica. Dobna struktura ispitanika je sljedeća: 64 ispitanika ima 15 godina, 22 ispitanika ima 16 godina i 4 ispitanika ima 14 godina. U bloku pitanja o odgojnom aspektu sumirani podaci pokazuju da u 90% (81 ispitanik) slučajeva u odgoju učenika/ca učestvuju oba roditelja (Grafikon 7). U grafikonima 5 i 6 vidljivo je da se socioekonomska situacija očituje u relativno velikom procentu zaposlenih roditelja (očeva 89% - 79 i majki 61% - 53). Na pitanje „Kako tvoja obitelj dolazi do prihoda (novca)“ 96,6% ispitanika ili 86 učenika/ca je odgovorilo da je plata, zarada ili imovina tipični izvor primanja. Učenici prvih razreda na pitanje u vezi sa poređenjem finansijskih prilika sa drugim porodicama u 53,4% slučajeva odgovaraju da su finansijske prilike kao i kod drugih, dok u 42% slučajeva ispitanici smatraju da su finansijske prilike i više nego kod drugih. Potvrda jakih porodičnih veza i kohezivnosti između mladih i roditelja/staratelja je i podatak da 72% učenika svakodnevno večera sa svojim roditeljima (Grafikon 15). Uporedo sa tim, interesantan je podatak da 93,2% mladih procjenjuje da imaju uspješan ili više uspješan prosjek ocjena (Grafikon 13). Evidentan je veoma mali procenat izjašnjavanja u vezi izostaja-

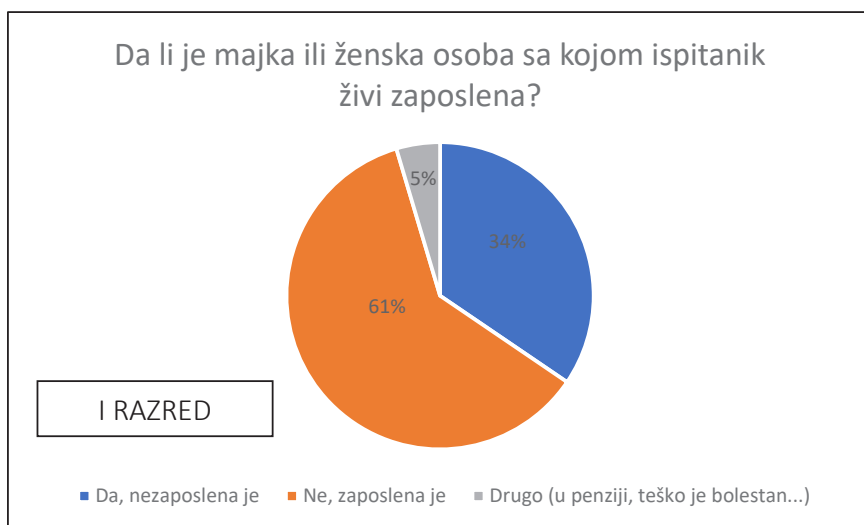
nja što je primjetno u 22% odgovora učenika/ca prvih razreda srednjih škola na pitanje u vezi izostajanja iz škole najmanje na jedan cijeli dan u posljednjih 12 mjeseci. Samo dva ispitanika ponavljaju razred od cjelokupnog uzorka za prvi razred srednjih škola. Grafikon 14 se odnosi na projekcije budućnosti mladih, te je u ovom dijelu bitno istaći da 61,8% mladih već razmišlja o fakultetu nakon završene srednje škole, 4,5% mladih razmišlja o nastavku školovanja kroz druge forme obrazovanja, 15,7% mladih razmišlja o zapošljavanju, dok ostali dio ispitanih još uvijek nema određenu sliku budućnosti.

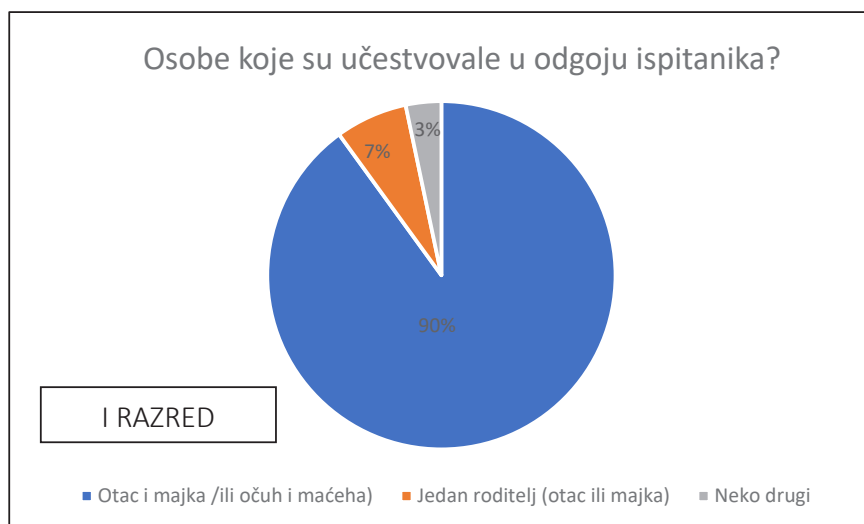
Grafikon 4

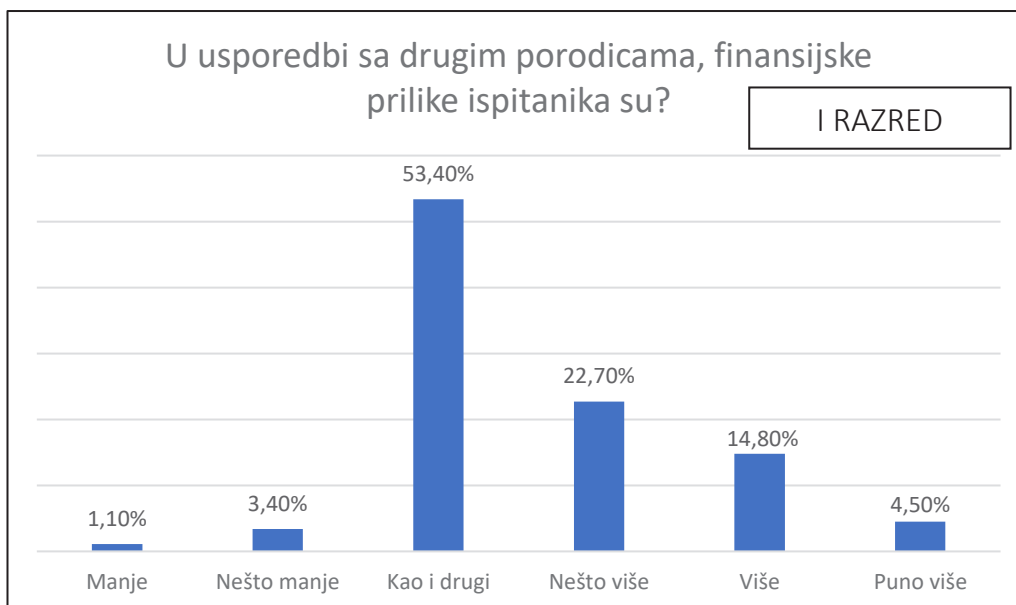
Grafikon 5

Grafikon 6

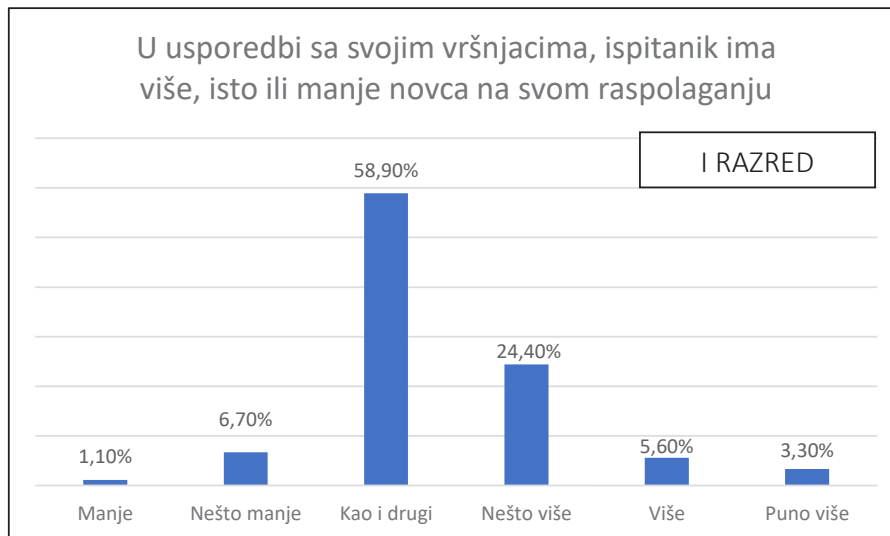

Grafikon 7

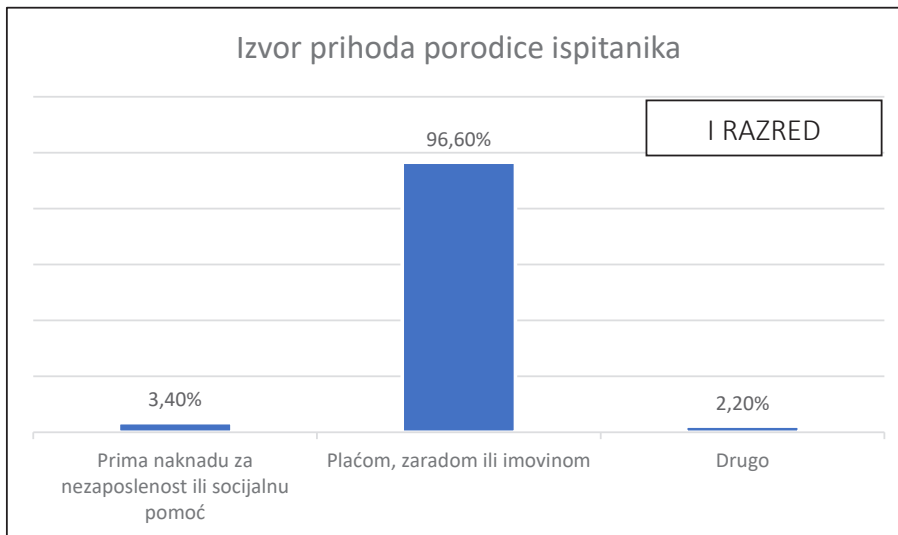

Grafikon 8

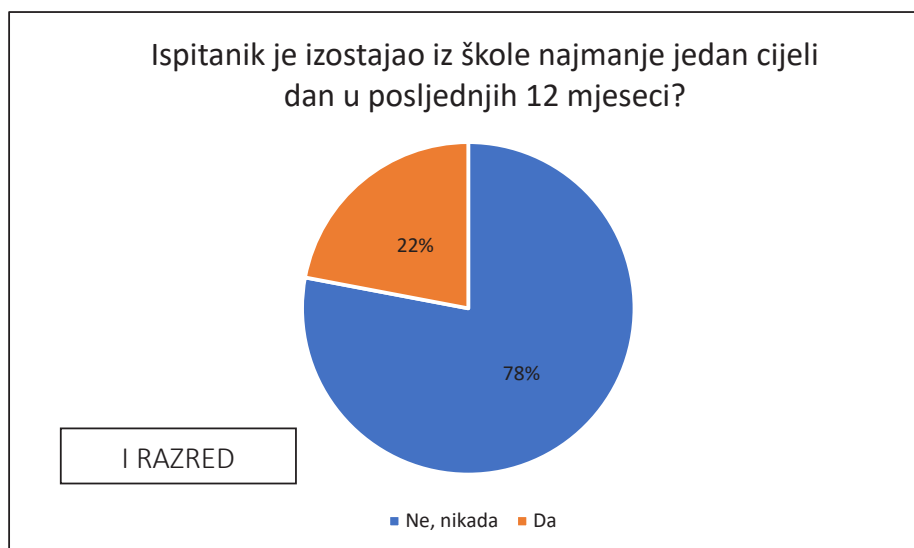

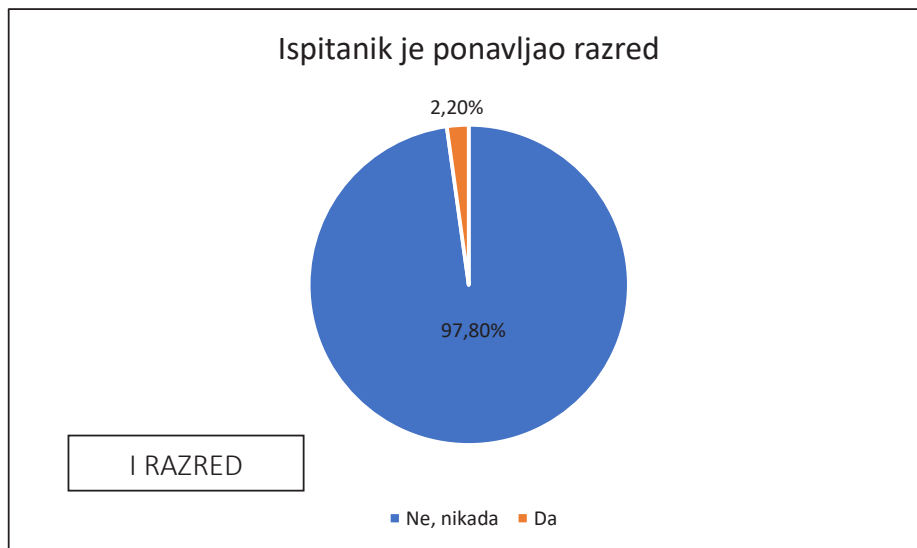
Grafikon 9

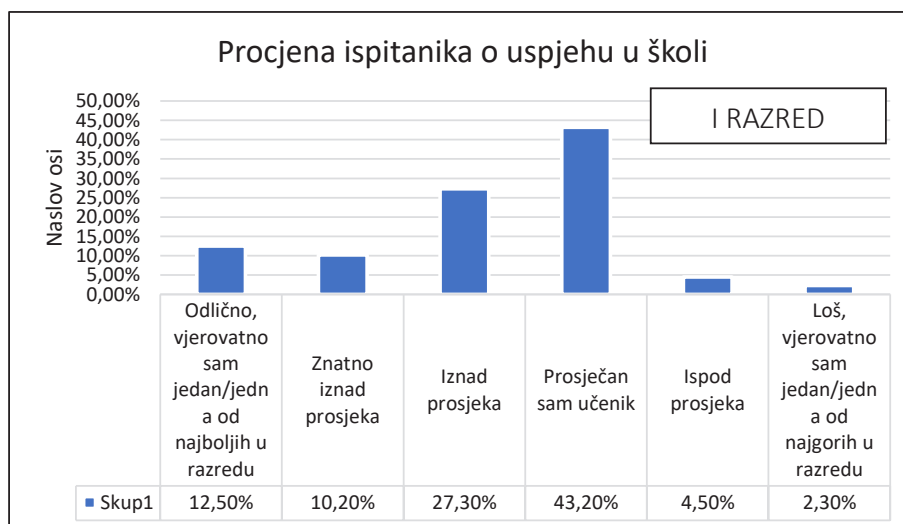
Grafikon 10

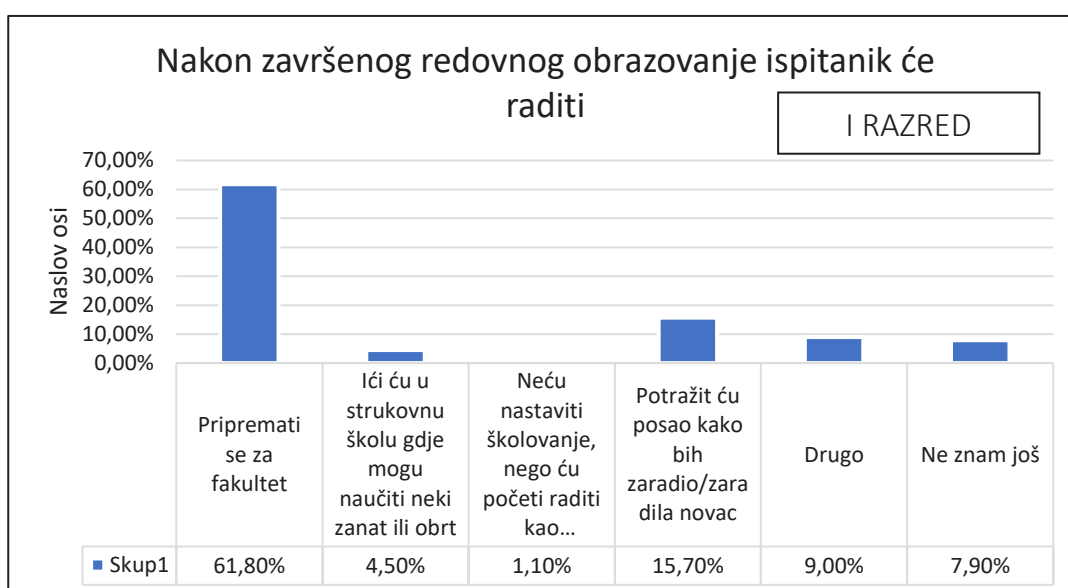
Grafikon 11

Grafikon 12

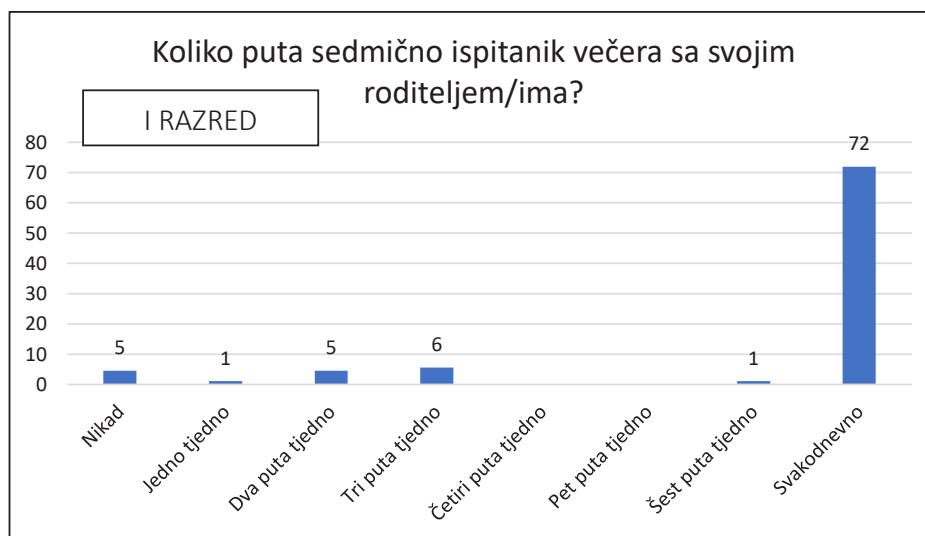

Grafikon 13

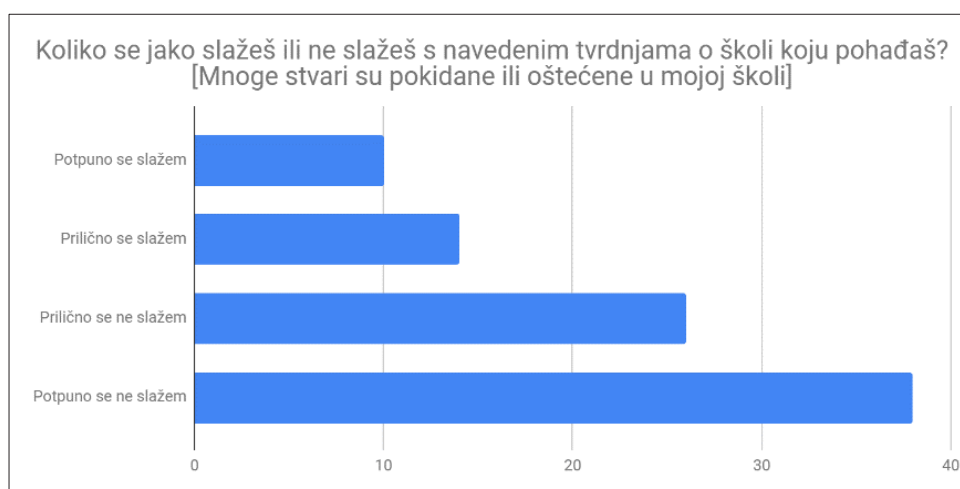
Grafikon 14

Grafikon 15

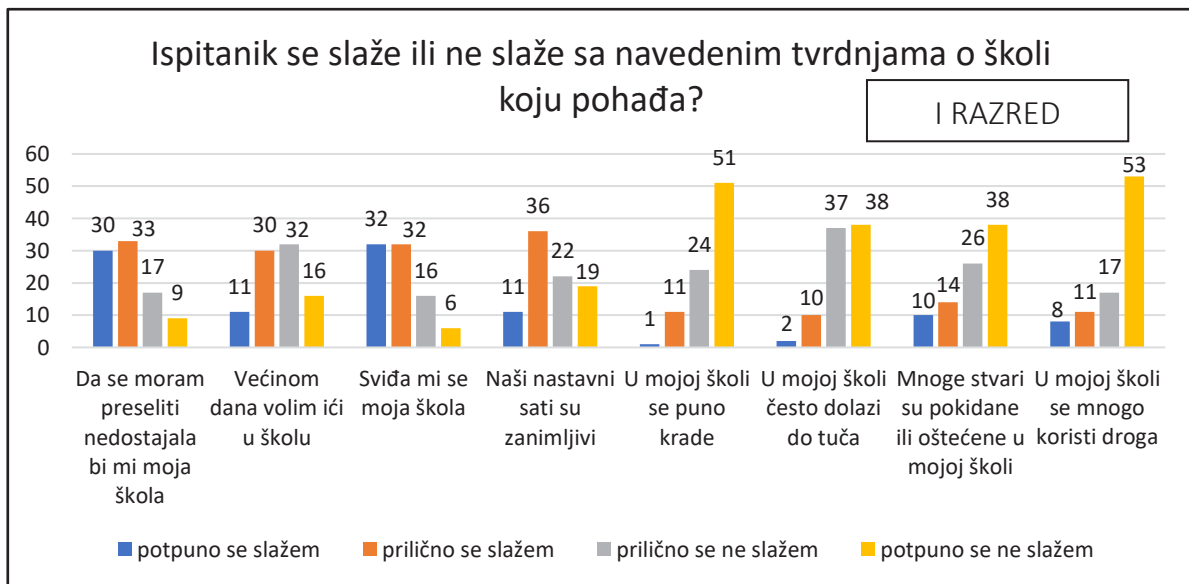
U okviru pitanja o školi istražene su percepcije učenika/ca o potencijalnim izvorima ugroženosti koji pro- izlaze iz (ne)adekvatnih uslova za odvijanje odgojno-obrazovnog procesa u i oko škole (kako procesa nastave, tako i infrastrukture u školi i dvorištu). Grafikon 16. i 18. su u fokusu istraživačke pažnje jer je primjetno da su učenici/ce u izraženijem obimu odgovarali na pitanja o dijelovima infrastrukture škole i fizičkog nasilja, što potvrđuje da su izvori ugroženosti od infrastrukture i vršnjačkog nasilja zastuplje- ni u određenom obimu u ovim školama. Kada je riječ o tvrdnjama u vezi sa infrastrukturom, stanjem i opremljenošću škole, može se zaključiti da je 21% učenika/ca manifestiralo negativan stav spram stanju stvari u školi koju pohađaju. Infrastruktura i (ne)opremljenost škole je kategorija zasebno tematizirana u „Strateškim pravcima obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementiranja“ (2008) gdje je istaknut problem održavanja školskih objekata jer su nedostatna kapitalna izdvajanja za odgojno-obra- zovne ustanove. Nedostatak školskog prostora negativno utječe i na kvalitetu nastavnog procesa.⁵

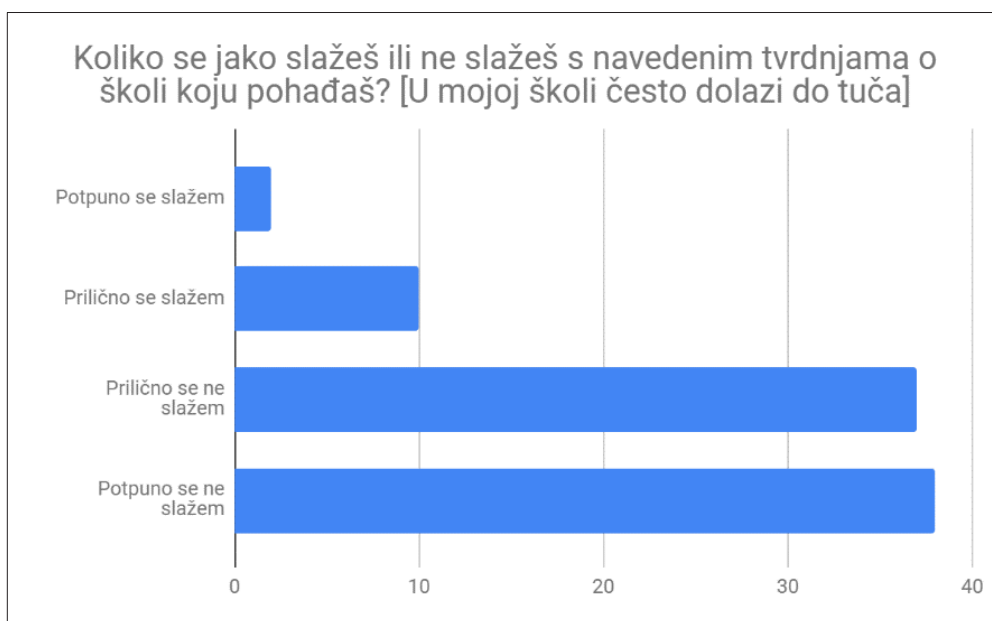
Grafikon 16

⁵ Na temelju člana 17. Zakona o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 30/03,42/03,81/06,76/07, 81/07, 94/07 i 24/08),Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na 51. sjednici održanoj 03.06.2008. godine usvojilo je: Stra- teške pravce razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementiranja, 2008. – 2015

Različite sigurnosne krize do kojih dolazi u brojnim odgojno-obrazovnim ustanovama predstavljaju izazov za društvo i pojedince, za školu i obrazovni sistem u cjelini. U velikom broju tipova ugrožavanja sigurnosti u školskom okruženju, po dramatičnosti, tragičnim posljedicama i odjeku u javnosti ističu se različiti oblici nasilja u školskim ustanovama koji podrazumjevaju teške posljedice po zajednicu, školu i brojne pojedince. Zbog posebne uočljivosti i upadljive dramatičnosti, ovakvi slučajevi su stavljeni u prvi plan analize, pokušavajući da sagleda aktuelne i moguće pristupe, predviđanja i sprečavanja ovakvih kriza, čija je učestalost nažalost primjetna, što i u ovom slučaju pokazuju rezultati istraživanja jer je 10% učenika/ca odgovorilo da u njihovoj školi često dolazi do tuča, što je vidljivo u narednim grafikonima 17 i 18.

Grafikon 17

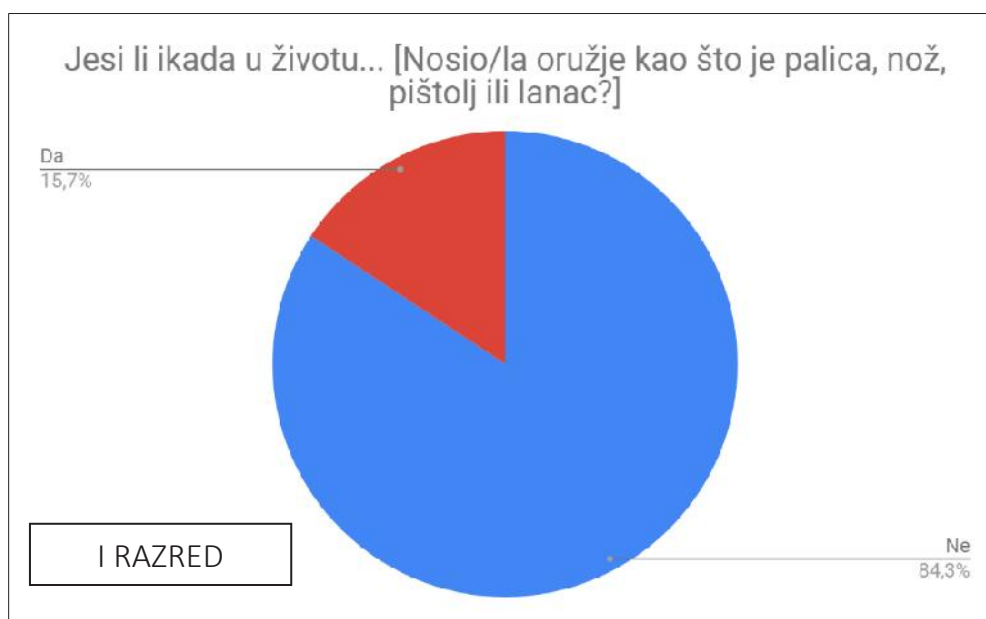

Grafikon 18

Nalazi drugih istraživačkih studija sugerišu da posmatrači nasilja, iako upoznati sa onim što se dešava u vršnjačkom okruženju, po pravilu ne reaguju i ne preduzimaju akcije iz tri osnovna razloga: ne znaju šta da rade, strahuju da i sami ne postanu žrtva nasilnika ili se plaše da svojim postupkom ne pogoršaju situaciju (Cowie, 2004). U okolnostima ograničenog uvida u sopstvene emocionalne odgovore na vršnjačko nasilje i uz nedovoljno razvijene vještine odgovornog i adekvatnog reagovanja, posmatrači, iako posjeduju potencijal da odigraju podržavajuću ulogu u rješavanju interpersonalnih problema na nivou vršnjačke grupe, opredjeljuju se za neintervenisanje kao najsigurniju opciju. Na taj način, ne samo da se gubi potencijalni doprinos njihovog angažovanja u domenu podrške žrtvama nasilja već i sami posmatrači, usljed saznanja da nisu bili od pomoći osobi koja je u nevolji, te posljedično sniženog samopoštovanja i vjere u sebe, često razvijaju osjećanje nemoći slično onome koje doživljava i sama žrtva (Hazler, 1996).

U okviru pitanja o stvarima koje mladi ljudi nekada rade, zanimljivo je prezentirati da na razini cijelog uzorka najveći broj mladih (84,3%) navodi da ne nosi nikakvo oružje (palice, noža, pištolja ili lanca), dok s druge strane, 15,7% ispitanika navodi da nose neko od navedenih vrsta oružja (palica, nož, pištolj ili lanac) što im može poslužiti i kao sredstvo za samoodbranu. Međutim postavlja se pitanje da li se zaista takva sredstva koriste za samoodbranu i da li postoji opravdana potreba za nošenjem takvih stvari u škole koje bi trebale svojim učenicima da osiguraju određen nivo zaštite od svih faktora ugrožavanja.

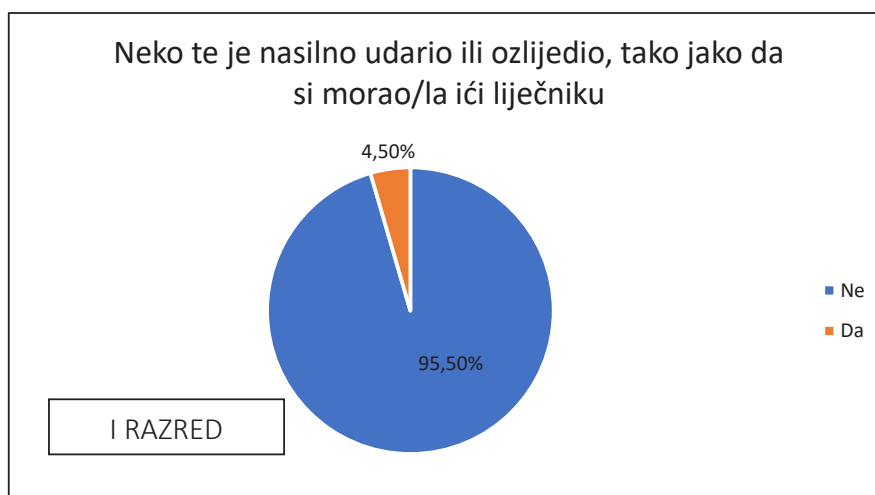
Grafikon 19

Sljedeće pitanje odnosilo se na osobno sudjelovanje u tučnjavi kao fizičkom obliku nasilja. Na razini cjelokupnog uzorka 82% ispitanika navodi da nisu nikada sudjelovali u tučnjavi. Prema grafikonu 20. u tučnjavama na sportskim stadionima, ulici ili drugim javnim mjestima, 18% ispitanih je, shodno rezultatima istraživanja, aktivno participiralo u takvim situacijama. S obzirom da je ispitivanje bilo anonimno, ali u direktnom kontaktu s anketarom, moguće je da su ove brojke i više. Na pitanje „Da li te je neko nasilno udario ili ozlijedio, tako jako da si morao ići liječniku?“ četiri učenika su dala potvrđan

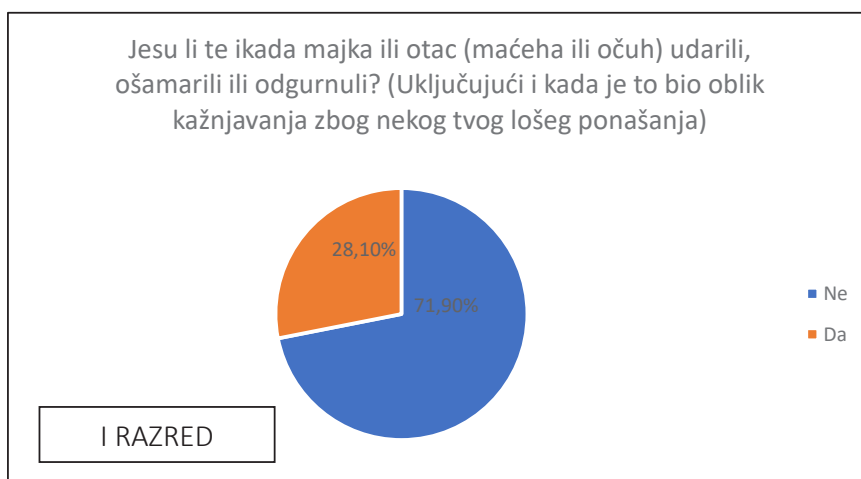
odgovor. Isti je broj odgovora na pitanje koje se odnosi na novac ili njima druge vrijedne predmete a u vezi sa prijetnjama ako odbiju predati traženo.

Grafikon 20

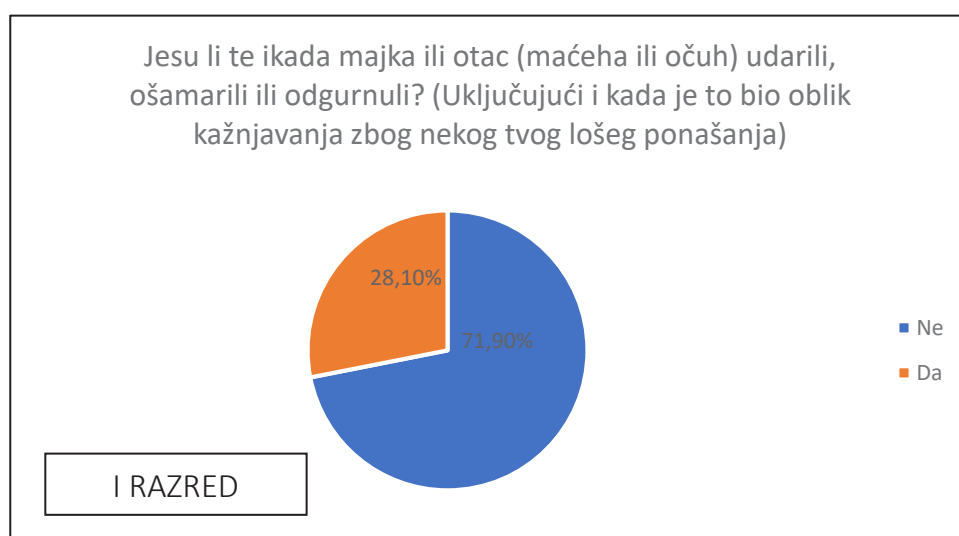
Grafikon 21

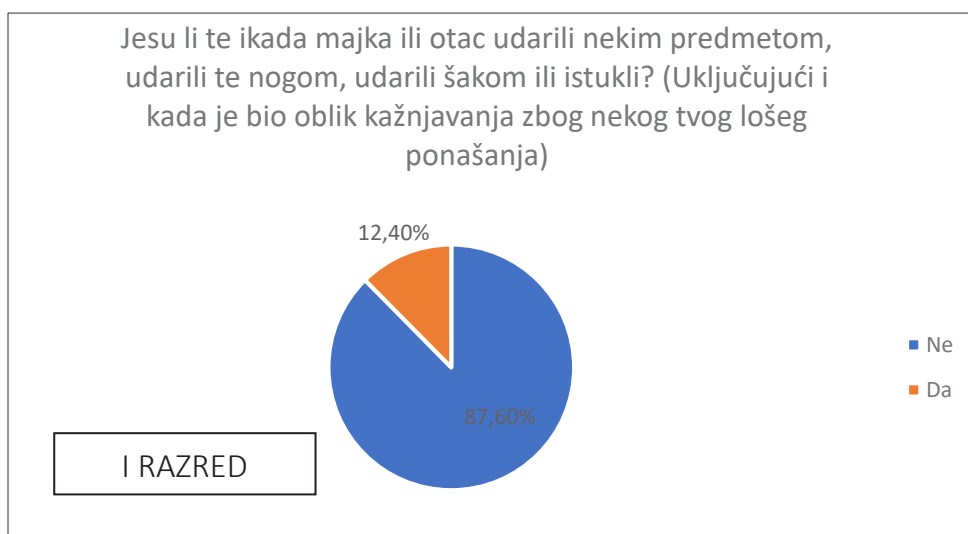
Grafikon 22

Kada je riječ o fizičkom kažnjavanju od strane roditelja kao zastupljenoj mjeri sankcije, grafikoni 23. i 24. prikazuju da je 28,10% ispitanika bilo u situaciji da ga majka ili otac udare, ošamare ili odgurnu, dok je 12,40% ispitanika bilo izloženo težem obliku kažnjavanja („udarili predmetom, nogom, šakom ili istukli“). Brojne frustracije roditelja izazvane su ekonomskim problemima, često i dugotrajnim posljedicama rata, kao takve prenose se na djecu, što vođi slabljenju kontakta roditelja sa djetetom pri čemu puca ključna karika određivanja vrijednosnog svijeta mlade osobe. Tada problemi u školi postaju sve izgledniji pa mlada osoba nalazi slične sebi i počinje s njima provoditi više vremena ali i dijeliti sličan vijednosni mozaik. Od iznimne je važnosti pružiti mogućnost uvida u neprihvatljivost ponašanja djeteta jer njihova slika biva produkt nasilja i agresivnosti koju društvene okolnosti i mediji u kontinuitetu potiču ili toleriraju.

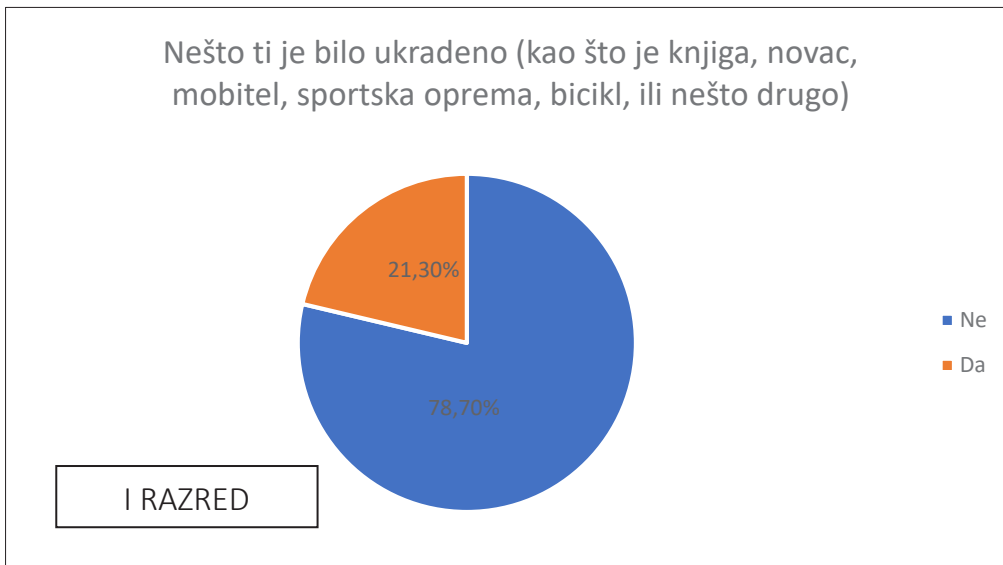
Grafikon 23

Grafikon 24

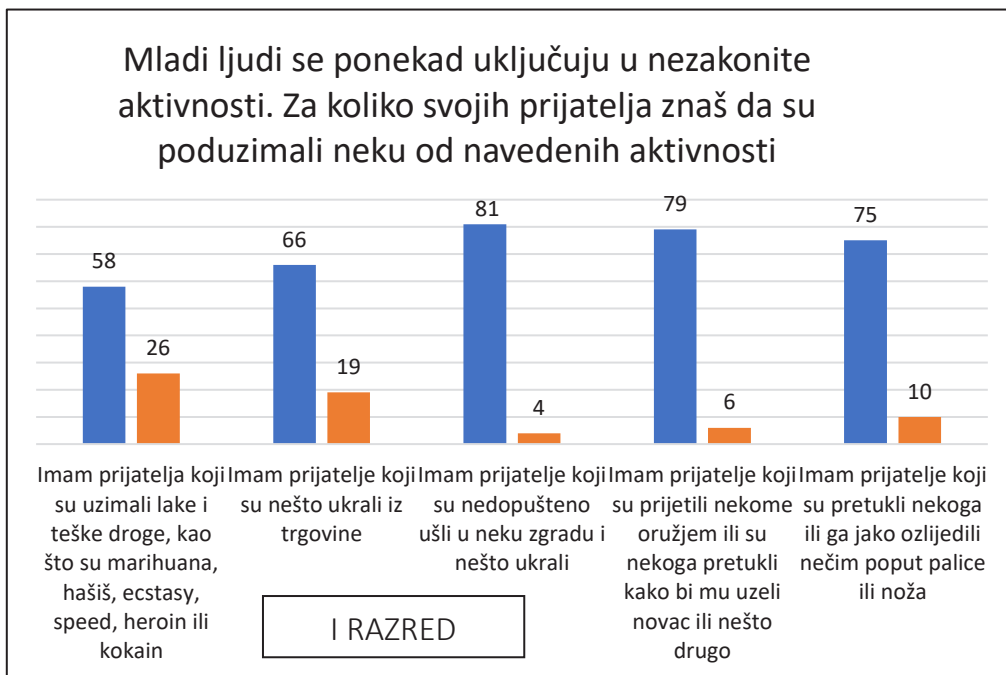
U bloku pitanja koja se odnose na devijantna i nedozvoljena ponašanja primjetna su ponašanja koja su kažnjiva po bosanskohercegovačkim prekršajnim i krivičnim zakonima. Prema grafikonu 25. evi-

dentno je da se gotovo svaki peti učenik/ca slaže sa tvrdnjom da mu je nešto bilo ukradeno (knjiga, novac, mobitel, sportska oprema, bicikl, ili nešto drugo).

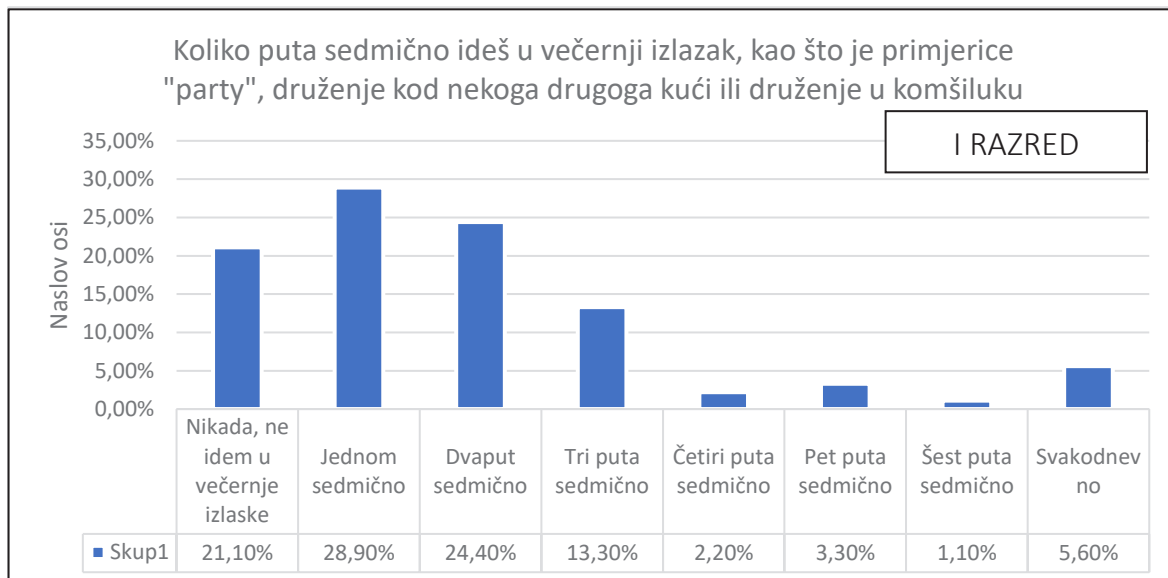

Grafikon 25

Nadalje, rezultati istraživanja pokazuju da je 10% učenika/ca odgovorilo da se u njihovoj školi puno krade. 28,8% učenika/ca se izjasnilo da imaju prijatelja koji su nešto ukrali iz trgovine, što prikazuje Grafikon 26. 44,8% učenika/ca se izjasnilo da imaju prijatelja koji su uzimali lake i teške droge, kao što su marihuana, hašiš, ecstasy, speed, heroin ili kokain.

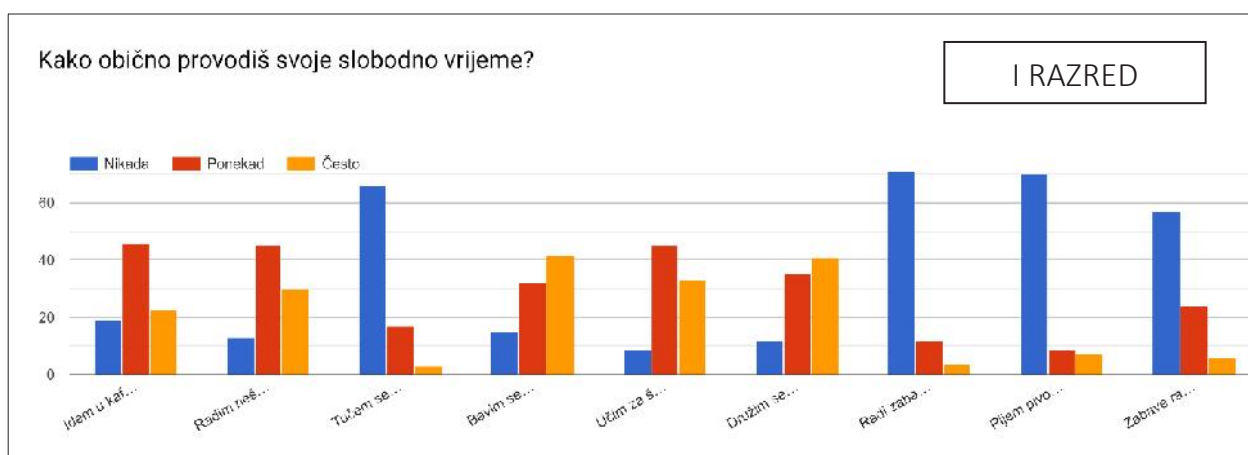

Grafikon 26

Grafikon 27

21,10% ispitanih učenika je odgovorilo da nikada ne ide u večernje izlaske, kao što su npr. „party“, druženje kod nekog drugoga kući ili druženje u komšiluku, dok je s druge strane, 5,6% ispitanih učenika/prvog razreda odgovorilo da svakodnevno ide u večernje izlaske, te 73,2% njih minimum jednom sedmično. Tinejdžersko doba (doba odrastanja i sazrijevanja) donosi pred mlade osobe mnogo izazova i iskušenja. Školovanje i nastava jesu glavne ili osnovne aktivnosti koje trebaju izvršavati na putu stjecanja svjedodžbe o zrelosti, ali na njihovim listama prioriteta nalaze se razni drugi sadržaji i aktivnosti (Pastuović, 1997; Vasta, i sar. 1998; Vizek Vidović i sar., 2003). Slobodne se aktivnosti definiraju kao aktivnosti kojima se pojedinci bave onda kada ne rade ili ne idu u školu, dragovoljne su, intrinzično motivirane, a zahtijevaju više inicijative, organizacije i regulacije, nego aktivnosti koje određuju drugi (Larson i Verma, 1999.). Rezultati istraživanja u vezi provođenja slobodnog vremena su prikazani u Grafikonu 28.

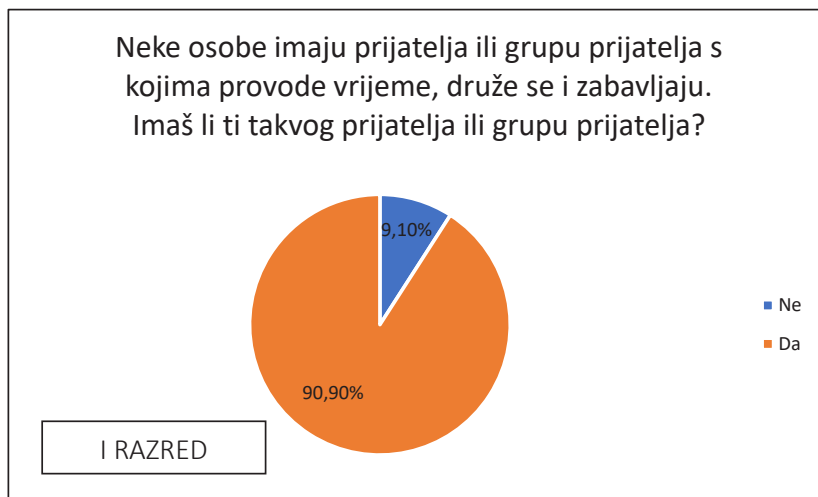

Grafikon 28

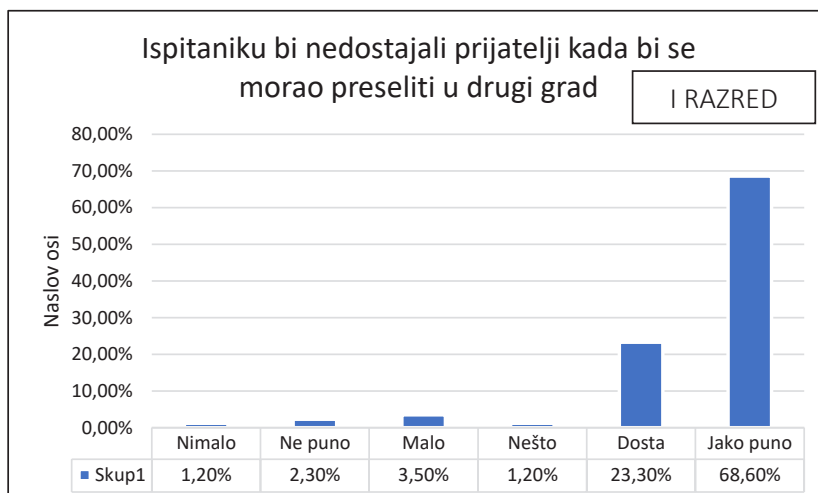
Vrijeme koje mladi nastoje popuniti sadržajima i aktivnostima koji su bitno različiti od onih koji su im omogućeni u nastavnom procesu i školskim prostorima predstavljaju u određenoj mjeri čin hrabrosti

ili čak progresivno ponašanje. Tako naprimjer, gotovo svaki šesti učenik potvrđuje da ponekad ili često učestvuje u tučama sa drugima (17%), dok 14% ispitanih potvrđuje da ponekad ili često „radi zabave radi nešto nezakonito“. Nešto veći je procenat učenika/ca (26%) koji „zabave radi plaše ljude i dosađuju im“. 35% ispitanika tvrdi da će ponekad preuzeti rizik samo zbog zabave.

U bloku pitanja koji se odnosi na druženje sa prijateljima i formiranje grupe, očigledno je da tinejdžerski period odrastanja diktira i početak socijalizacije. U grafikonu 29 vidljivo je da su učenici/ce prvih razreda u 90,9% odgovora potvrdili da imaju prijatelja ili grupu prijatelja s kojima provode slobodno vrijeme, s kojima se druže i zabavljaju. Na skali odgovora u intervalu „dosta“ i „jako puno“ ukupno 91,9% učenika je odgovorilo da bi im nedostajali prijatelji kada bi se morali preseliti u drugi grad. Uzrast prijatelja ili grupe prijatelja za ispitanike prvih razreda srednjih škola je u 84,7% slučajeva populacija uzrasta od 15 do 18 godina. Bitno je istaći da 71,8% ispitanika odgovara da zajedno provodi vrijeme sa takvom grupom prijatelja na mjestima kao što su parkovi, ulice, trgovački centri ili susjedstvo (Grafikon 32). Međutim, za 16,7% mladih činjenje ilegalnih (protuzakonitih) stvari i radnji je prihvatljivo za njihovu grupu prijatelja dok je 11% ispitanika odgovorilo da osobe u grupi zajedno čine ilegalne stvari (Grafikon 34). 9,5% ispitanih je poistovjetilo svoju grupu prijatelja sa bandom.

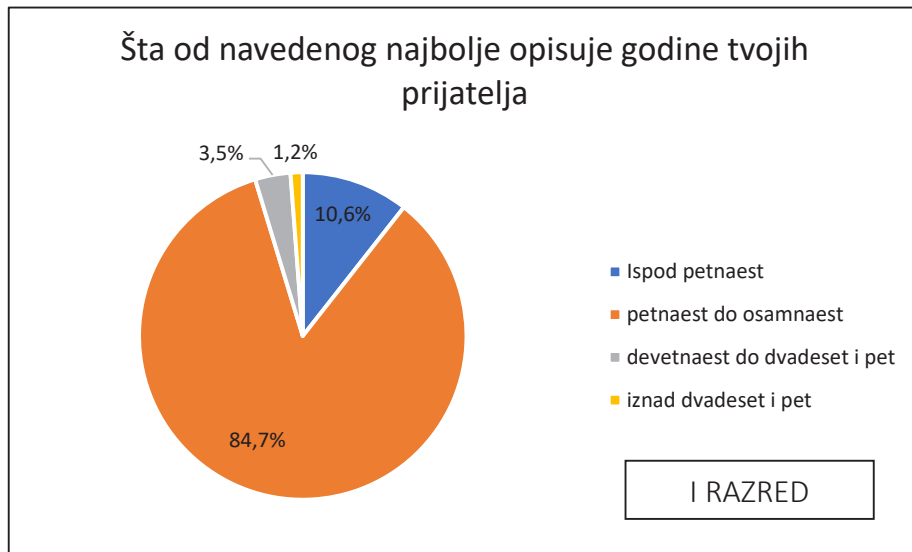

Grafikon 29

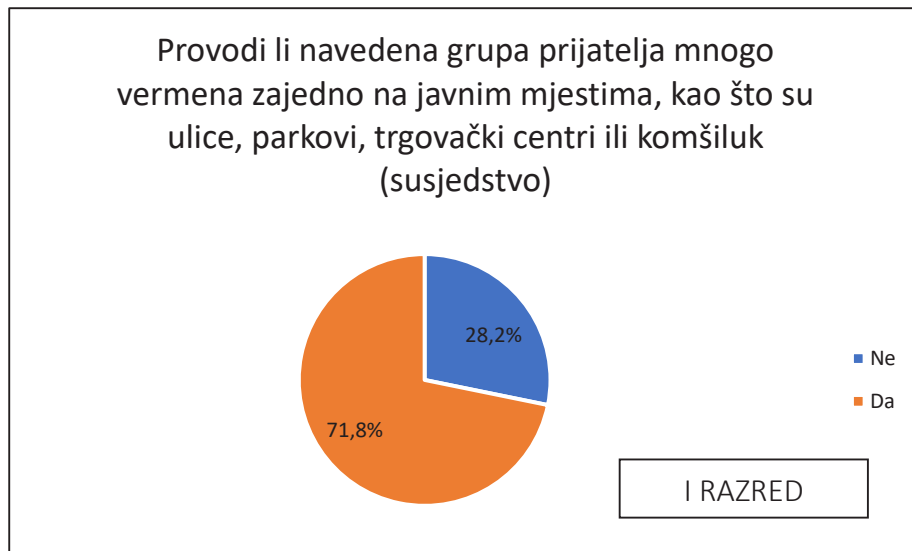

Grafikon 30

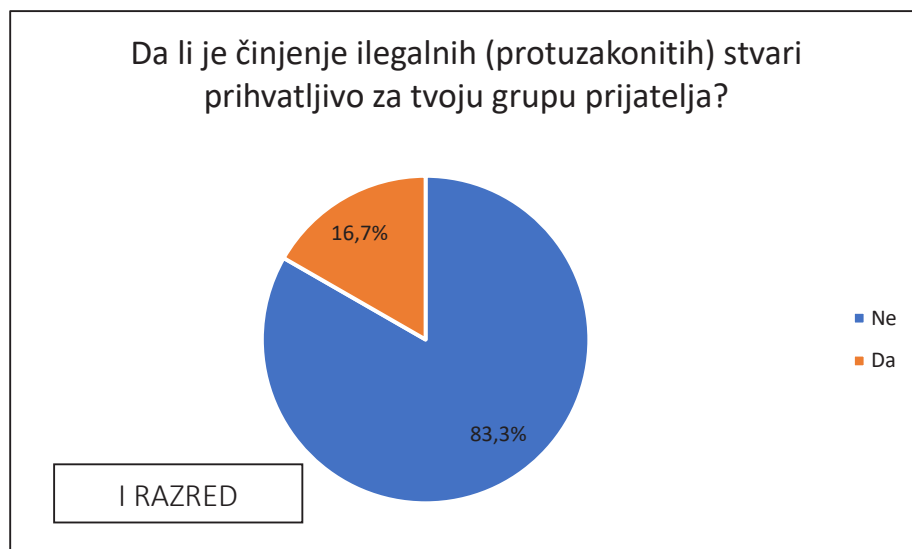

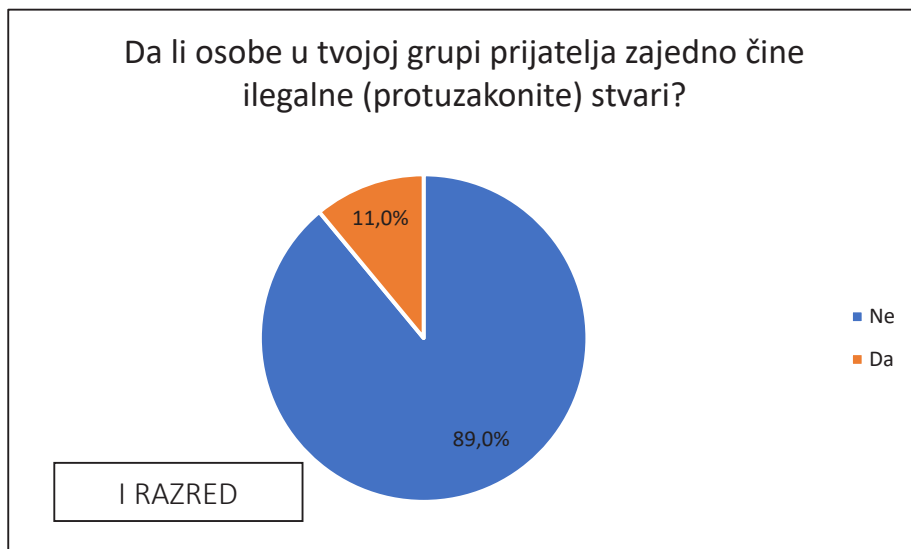
Grafikon 31

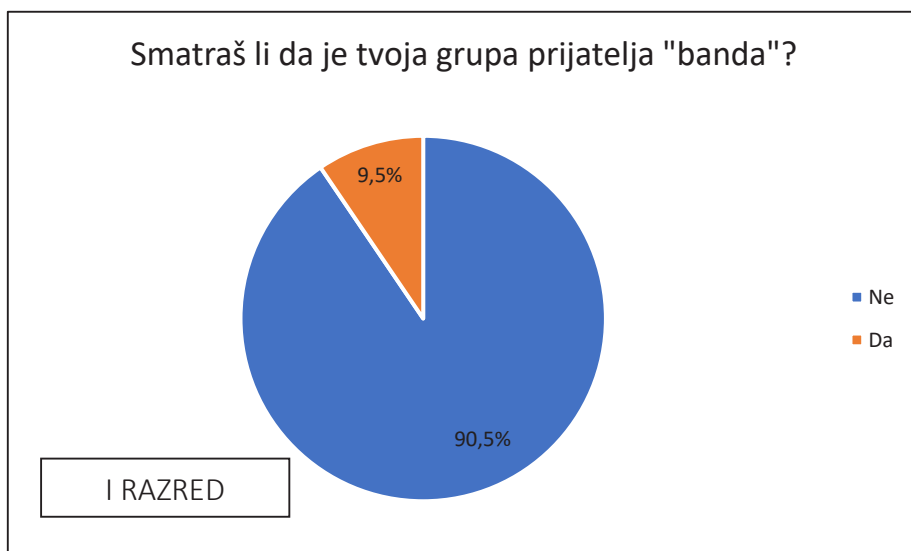
Grafikon 32

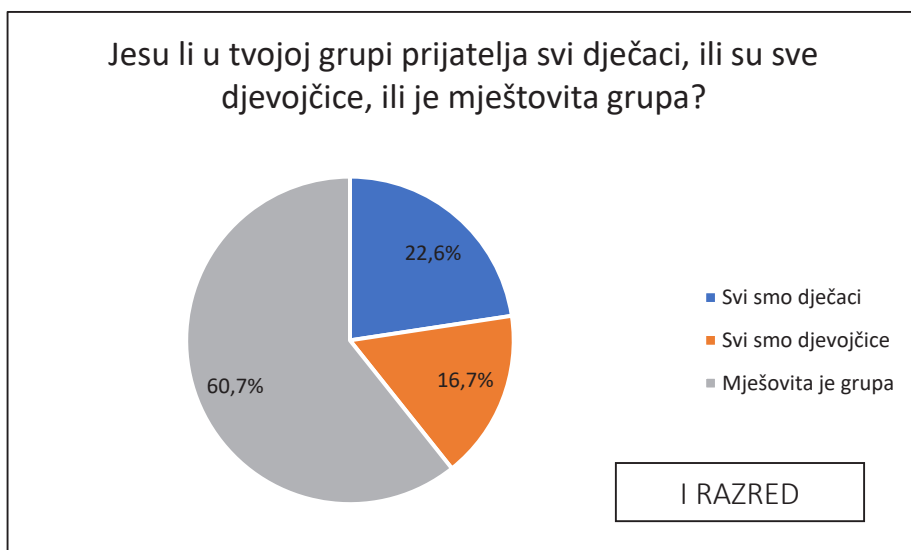
Grafikon 33

Grafikon 34

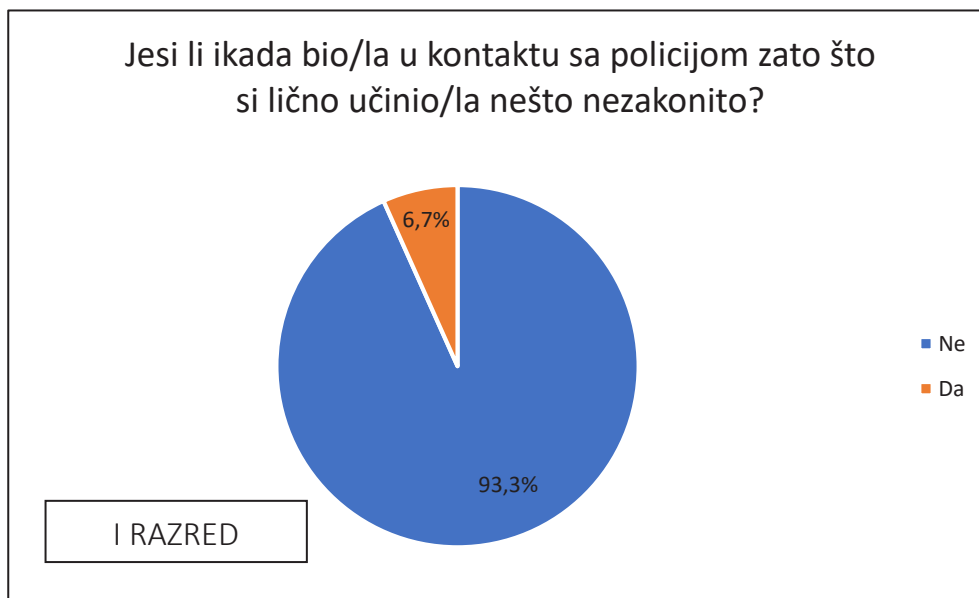
Grafikon 35

Grafikon 36

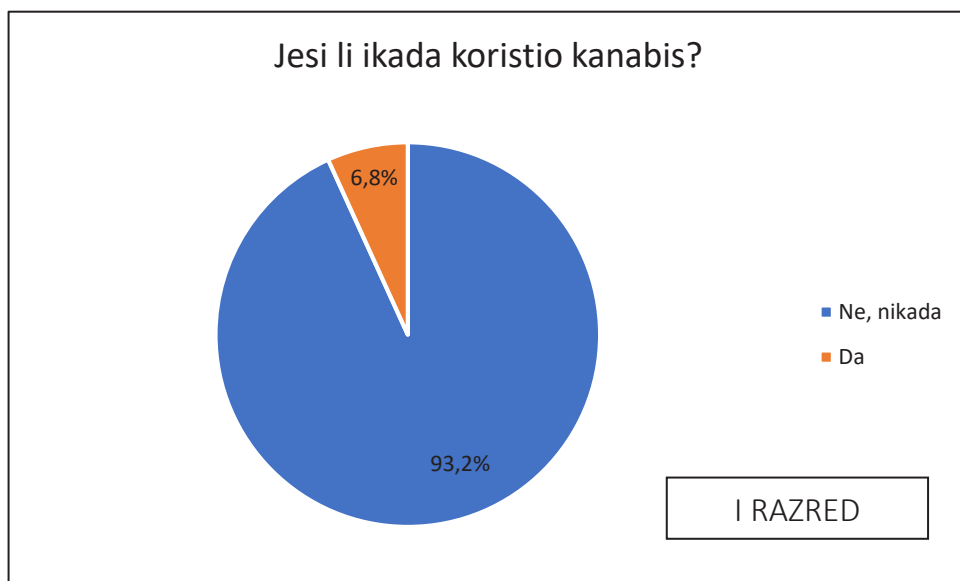
Veoma je mali postotak (6,7%) učenika/ca prvih razreda koji su bili u kontaktu sa policijom jer su počinili nešto nezakonito. Konzumiranje ili „probanje“ lakih droga je na veoma niskom nivou (kanabis – 6,8% i ecstasy – 3,4%) dok je konzumiranje alkoholnih pića na znatno većem nivou (38,6%).

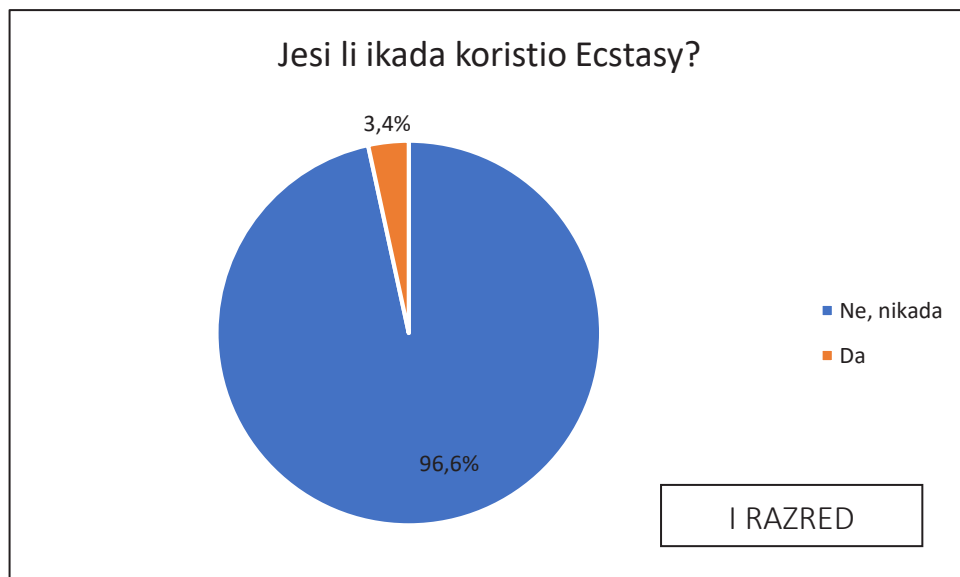
Grafikon 37

Grafikon 38

Grafikon 39

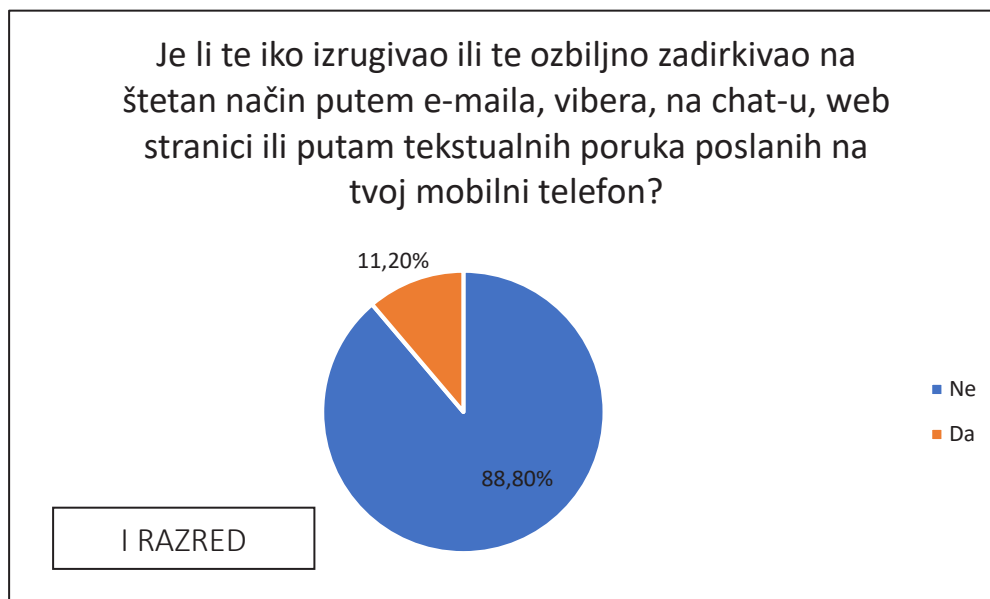

Grafikon 40

Prema podacima organizacije Love Our Children USA⁶ (2012.) u Sjedinjenim Američkim Državama na uzorku od 6 miliona djece, svakog dana jedno od sedmero djece stupa u kontakt sa online predatori-
ma, jedno od četvoro preživi bulying, dok je 43% učenika SAD-a izjavilo da su preživjeli online uznemi-
ravanje. Situacija u Bosni i Hercegovini po ovom pitanju nije dovoljno jasna. Razlozi za ovakvo stanje
su mnogobrojni, međutim, nepostojanje svijesti o riziku kao i nepostojanje adekvatnih mjera zaštite
djece na internetu predstavljaju osnovna polazišta za dalju razradu navedene problematike (Ahić i
sar., 2019). Ispitanici prvih razreda srednjih škola u 11,2% slučajeva konstatiraju da su bili izrugivani ili
ozbiljno zadirkivani na štetan način putem mreža koje koriste (Grafikon 41).

⁶ Vidjeti više na: <http://www.loveourchildrenusa.org/>. Pristupljeno 31.3.2019. godine.

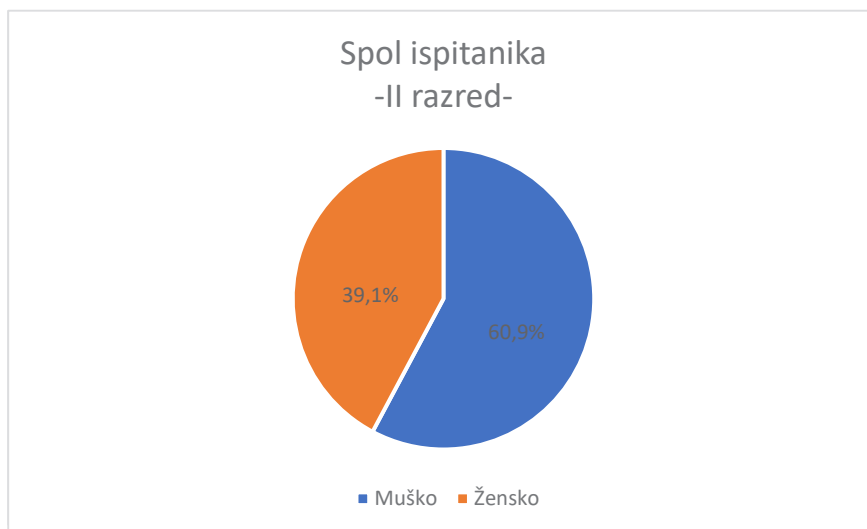

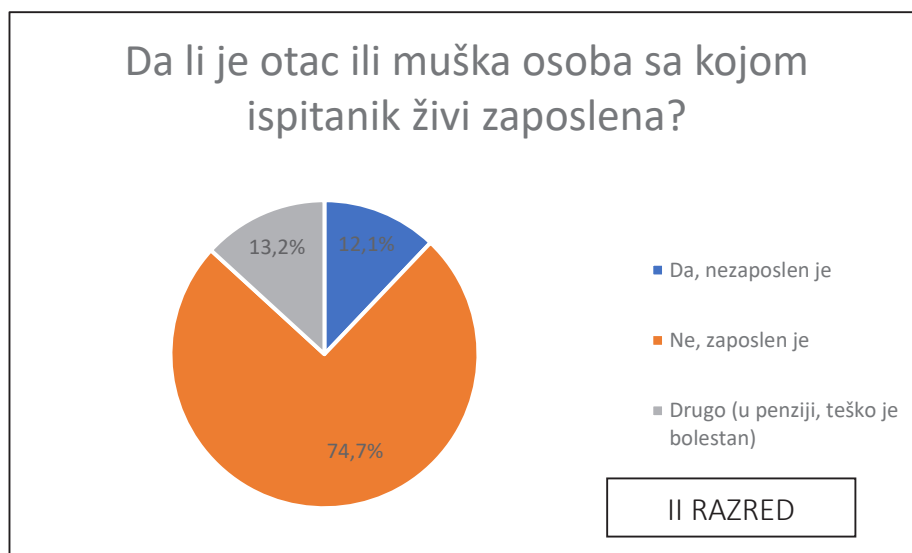
Grafikon 41

2.2. Informisanost učenika/učenica o osjećaju sigurnosti u školi i raširenosti pojavnih oblika izvora ugroženosti i nasilja za učenike drugih razreda srednjih škola

Kada je riječ o rezultatima istraživanja za ispitanike drugog razreda, na samom početku bitno je istaći da je u istraživanju učestvovalo ukupno 92 učenika/ca. Od ukupnog broja učešće je uzelo 36 učenika i 56 učenica (Grafikon 42). Dobna struktura ispitanika je takva da 91 ispitanik/ca ima 16 godina i 1 ispitanik/ca ima 17. U bloku pitanja o odgojnom aspektu sumirani podaci pokazuju da u 87,8% (79 ispitanika) slučajeva u odgoju učenika/ca učestvuju oba roditelja (Grafikon 45). U grafikonima 43. i 44. vidljivo je da se socioekonomska situacija očituje u relativno velikom procentu zaposlenih roditelja (očeva 74,7% - 68 i majki 56,7% - 51). Na pitanje „Kako tvoja obitelj dolazi do prihoda (novca)“ 92,3% ispitanika ili 84 učenika/ca je odgovorilo da je plata, zarada ili imovina tipični izvor primanja. Učenici drugih razreda na pitanje u vezi sa poređenjem finansijskih prilika sa drugim porodicama 65,2% slučajeva odgovaraju da su finansijske prilike kao i kod drugih, dok u 71,7% slučajeva ispitanici smatraju da su finansijske prilike i više nego kod drugih (Grafikoni 46 i 47). Potvrda jakih porodičnih veza i kohezivnosti između mladih i roditelja/staratelja je i podatak da 65,9% učenika svakodnevno večera sa svojim roditeljima (Grafikon 53). Uporedo sa tim, interesantan je podatak da 40,2% mladih procjenjuje da imaju iznadprosječan uspjeh (Grafikon 51). Evidentan je relativno mali procenat izjašnjavanja u vezi izostajanja iz škole najmanje na jedan cijeli dan u posljednjih 12 mjeseci, a što je primjetno u 32,9% odgovora učenika/ca drugih razreda. Samo jedan ispitanik ponavlja razred od cjelokupnog uzorka za drugi razred srednjih škola. Grafikon 52. se odnosi na projekcije budućnosti mladih, te je u ovom dijelu bitno istaći da 79,1% mladih već razmišlja o fakultetu nakon završene srednje škole, dok tek 3,3% mladih razmišlja o zapošljavanju.

Grafikon 42

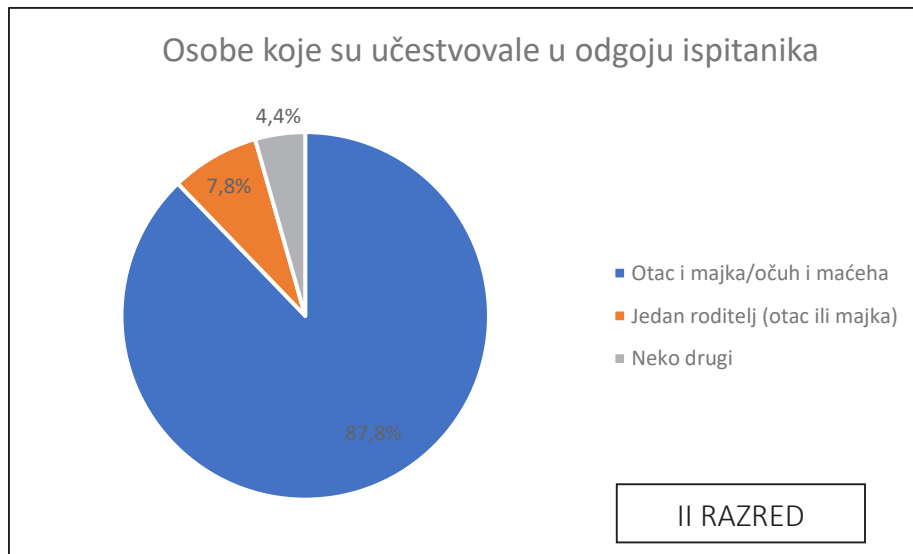

Grafikon 43

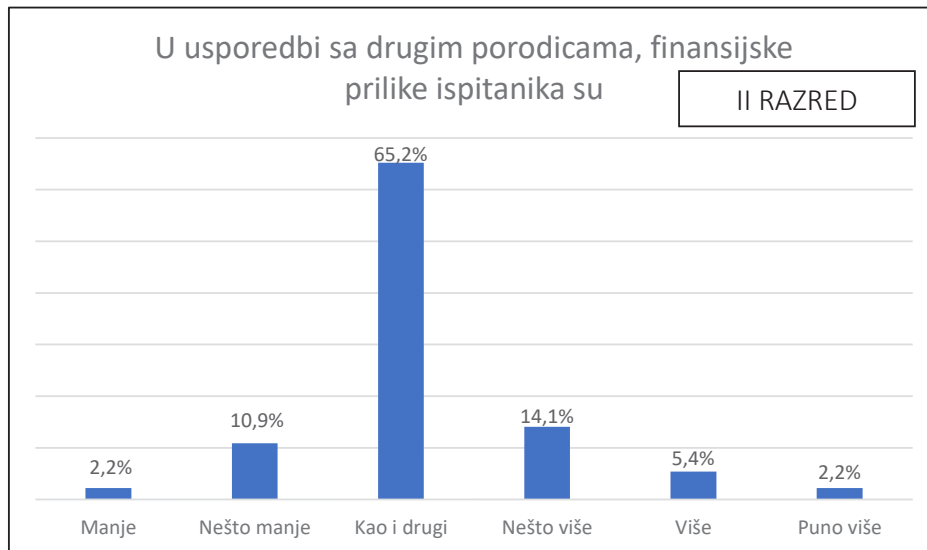

Grafikon 44

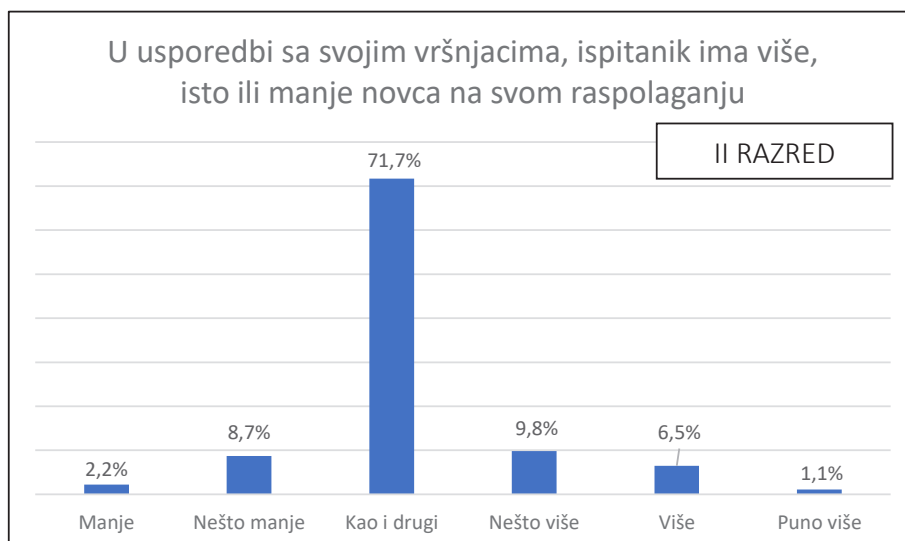

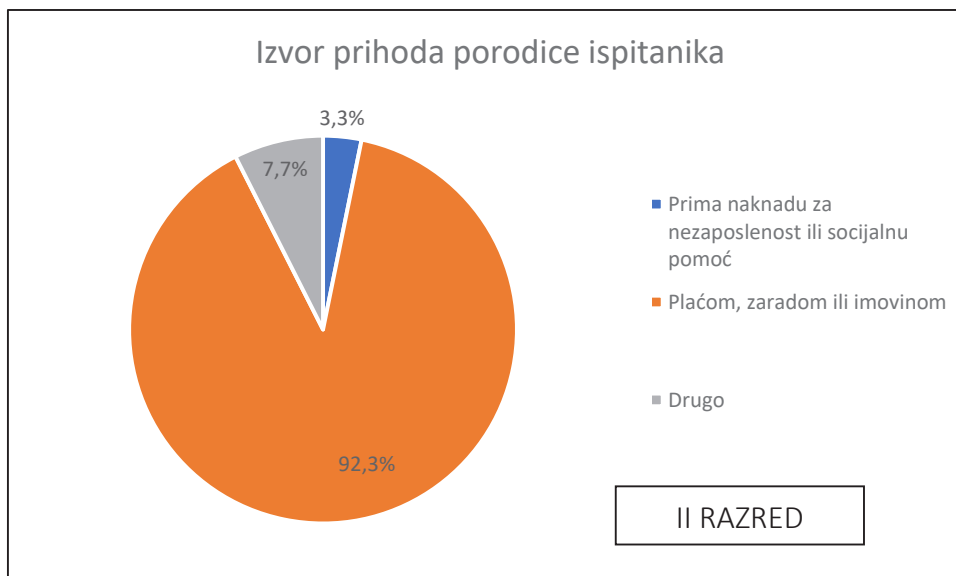
Grafikon 45

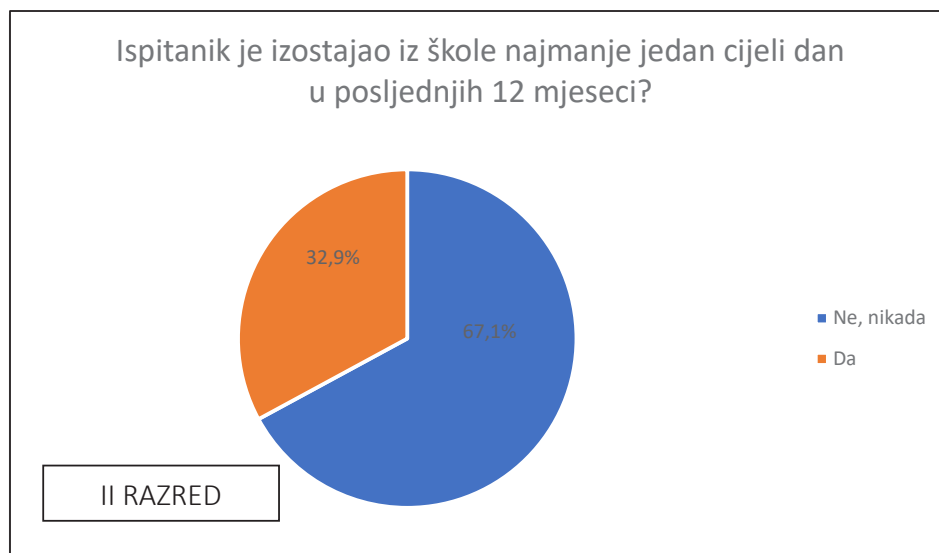
Grafikon 46

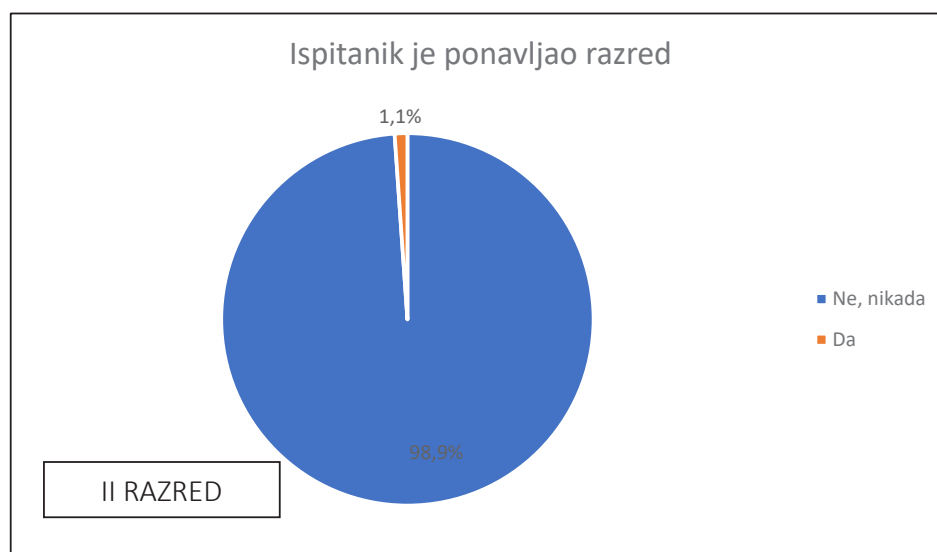
Grafikon 47

Grafikon 48

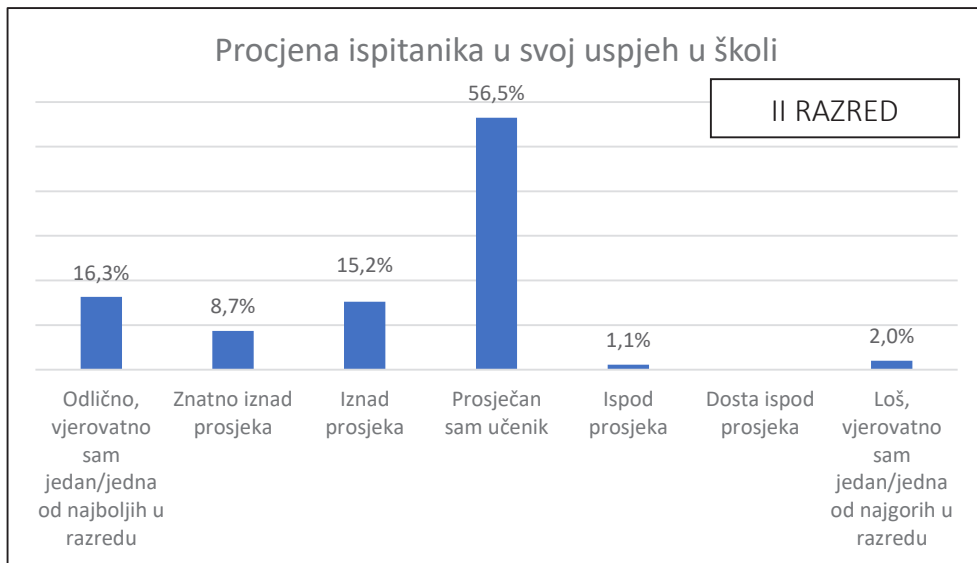

Grafikon 49

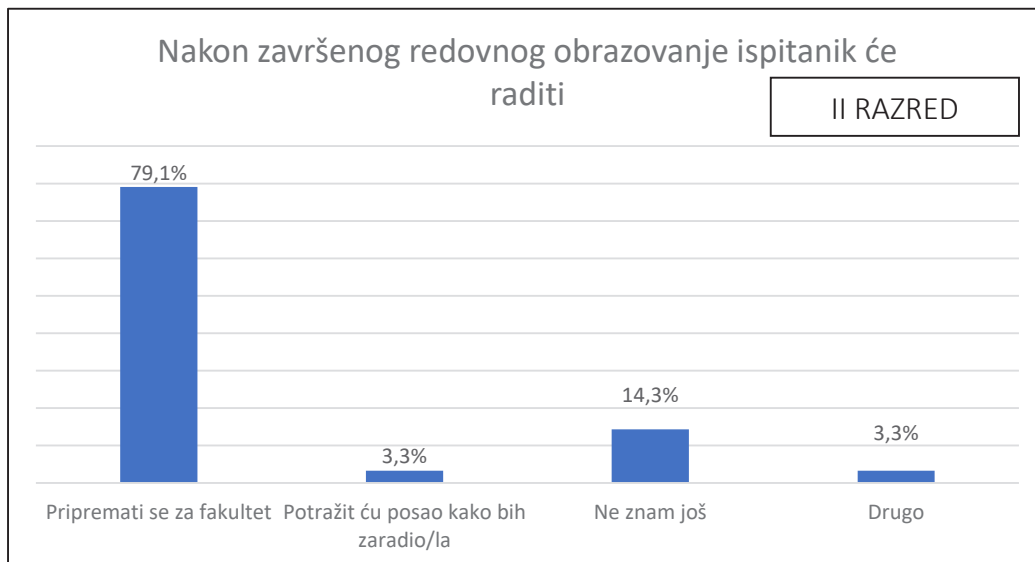

Grafikon 50

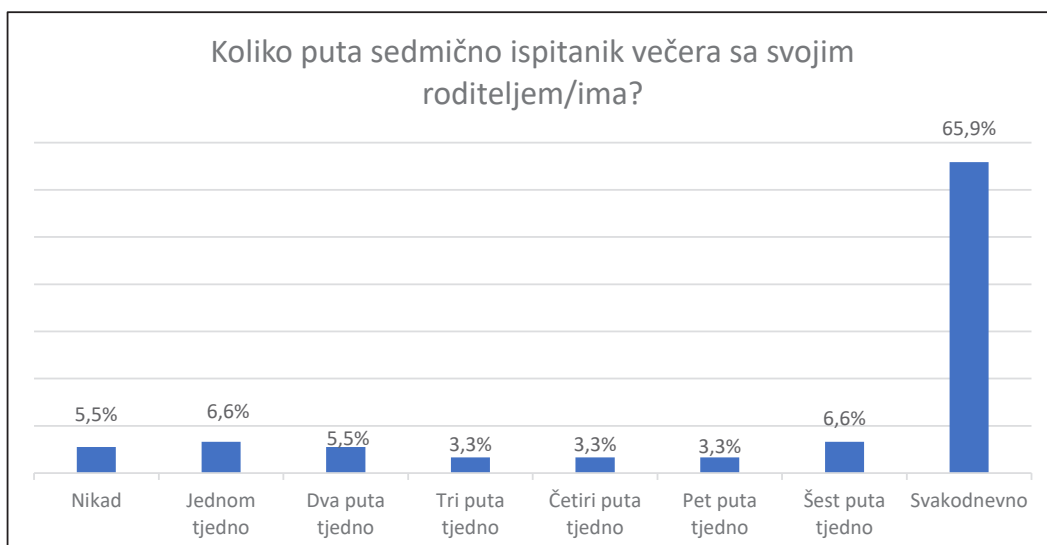

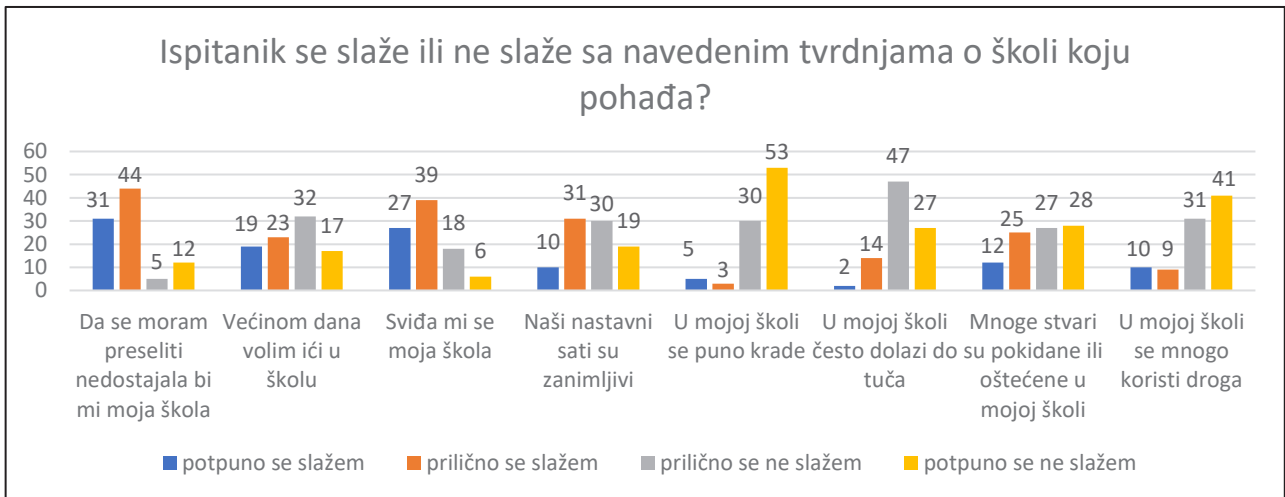
Grafikon 51

Grafikon 52

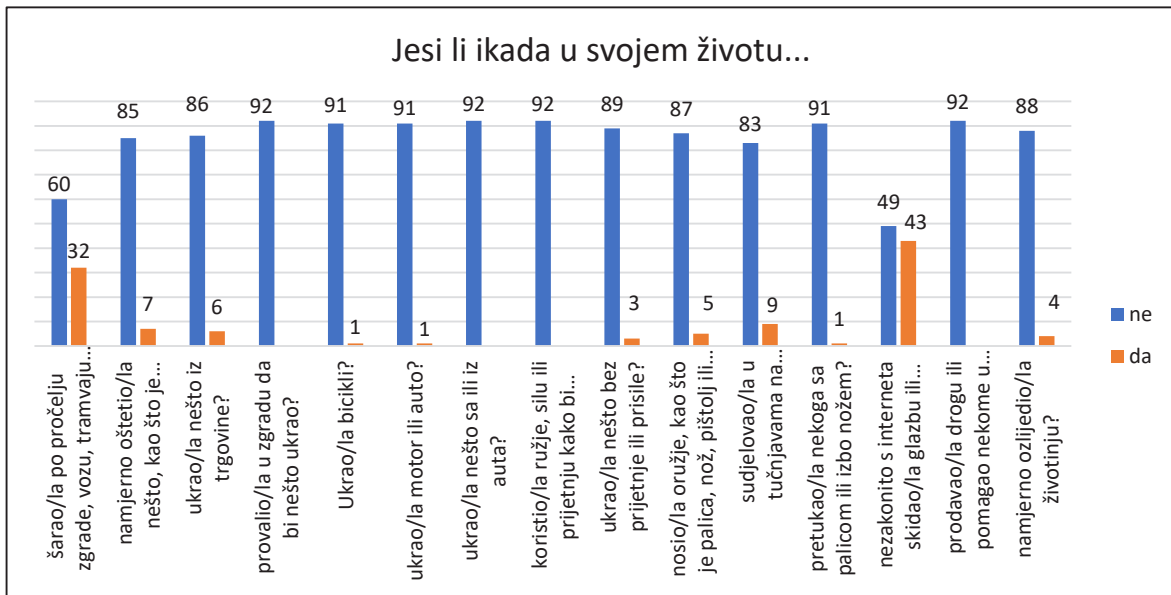
Grafikon 53

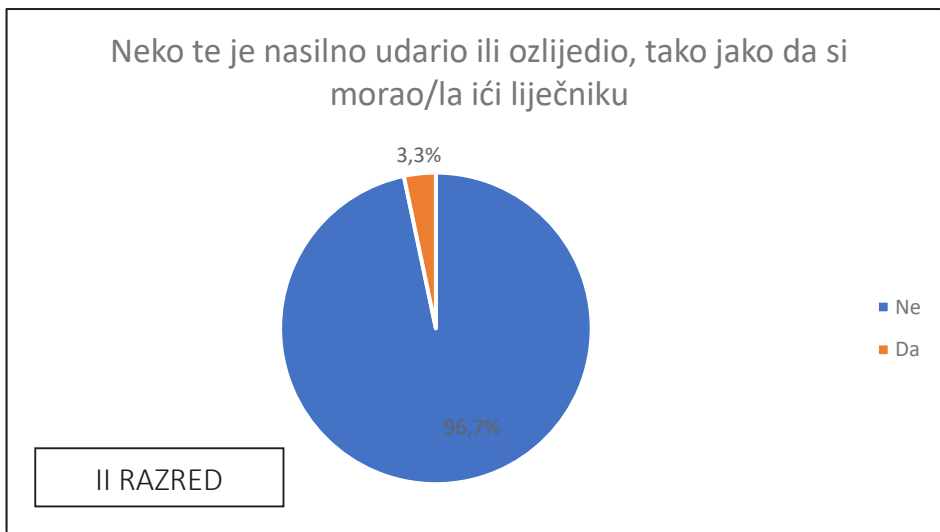
Grafikon 54

Kada je riječ o tvrdnjama u vezi sa infrastrukturom, stanjem i opremljenošću škole, može se zaključiti da je 40% učenika/ca izrazilo slaganje sa tvrdnjom da su mnoge stvari u njihovoj školi oštećene ili pokidane, što je vidljivo u grafikonu 54.

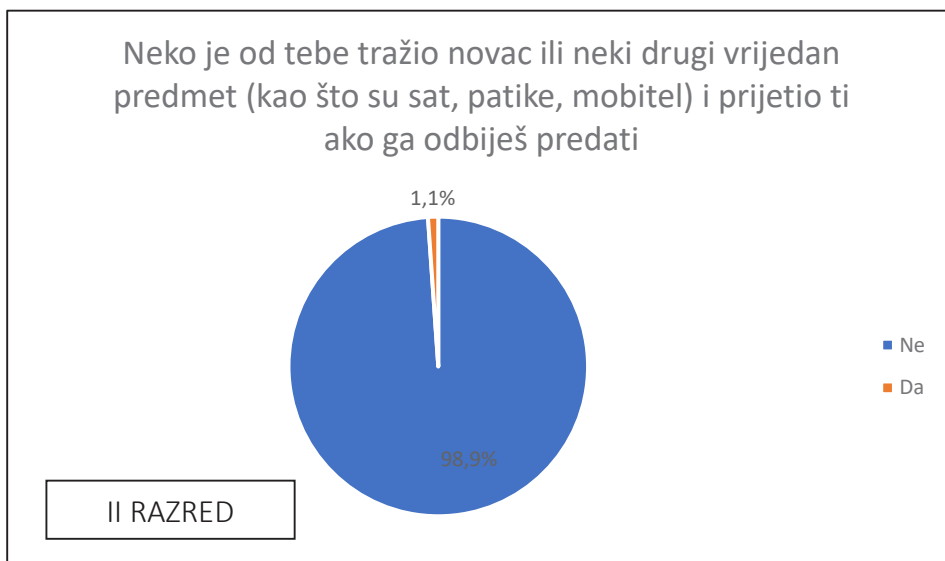
U grafikonu 55. u dijelu koji se odnosi na postupanja mladih prikaz bitno je istaći odgovore na pitanja u vezi šaranja po zgradi i ulazu u zgradu, tramvaju i slično, što je zastupljeno kod 34,7% učenika/ca, dok je s druge strane, nezakonito skidanje sadržaja sa interneta zastupljeno kod gotovo 46,7% ispitanih učenika/ca četvrtih razreda srednjih škola. U okviru pitanja o stvarima koje mladi ljudi nekada rade, zanimljivo je prezentirati da na razini cijelog uzorka najveći broj mladih (94,5%) navodi da ne nosi nikakvo oružje (palice, noža, pištolja ili lanca), dok s druge strane, 5,5% ispitanika navodi da nose neko od navedenih vrsta oružja (palica, nož, pištolj ili lanac) što im može poslužiti i kao sredstvo za samoodbranu. Sljedeće pitanje odnosilo se na osobno sudjelovanje u tučnjavi kao fizičkom obliku nasilja. Na razini cjelokupnog uzorka 90,2% ispitanika navodi da nisu nikada sudjelovali u tučnjavi. Prema grafikonu 55. u tučnjavama na sportskim stadionima, ulici ili drugim javnim mjestima, 9,8% ispitanih je, shodno rezultatima istraživanja, aktivno participiralo u takvim situacijama. S obzirom da je ispitivanje bilo anonimno, ali u direktnom kontaktu s anketarom, moguće je da su ove brojke i više. Na pitanje „Da li te je neko nasilno udario ili ozlijedio, tako jako da si morao ići liječniku?“ tri učenika su dala potvrdan odgovor (Grafikon 56). Jedan učenik je na pitanje koje se odnosi na novac ili njima druge vrijedne predmete a u vezi sa prijetnjama ako odbiju predati traženo, odgovorio potvrdno.

Grafikon 55

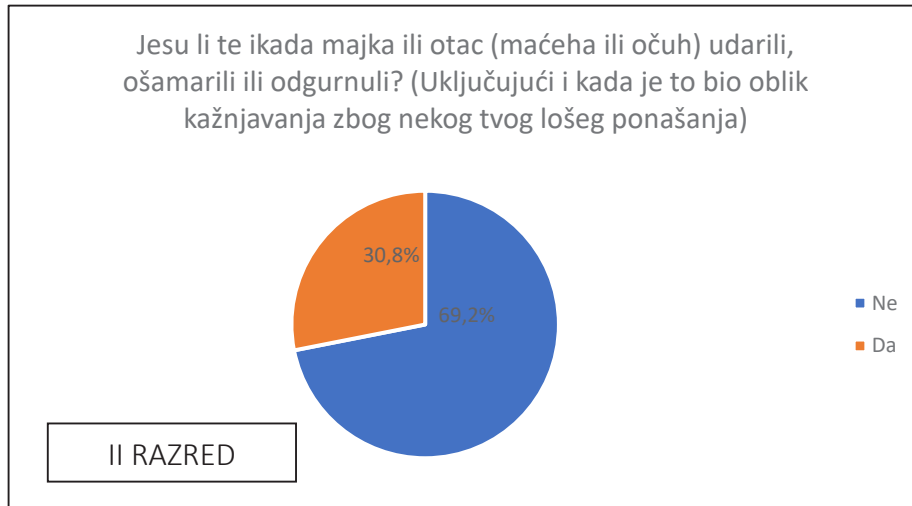

Grafikon 56

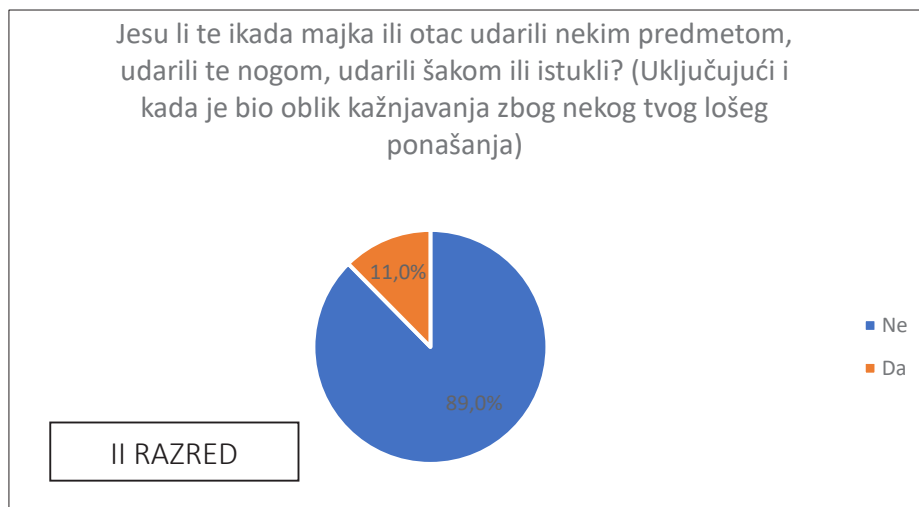

Grafikon 57

Kada je riječ o fizičkom kažnjavanju od strane roditelja kao zastupljenoj mjeri sankcije, grafikoni 58. i 59. prikazuju da je 30,8% ispitanika bilo u situaciji da ga majka ili otac udare, ošamare ili odgurnu, dok je 11% ispitanika bilo izloženo težem obliku kažnjavanja („udarili predmetom, nogom, šakom ili istukli“).

Grafikon 58

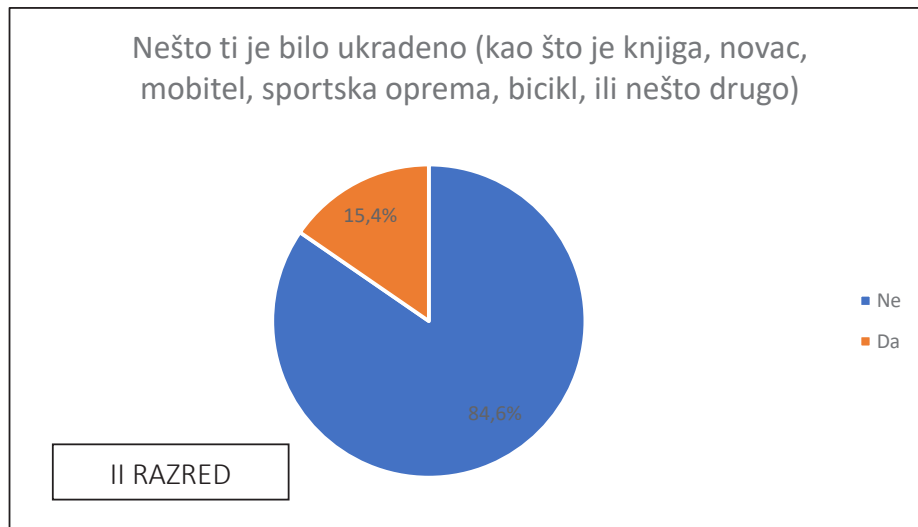

Grafikon 58

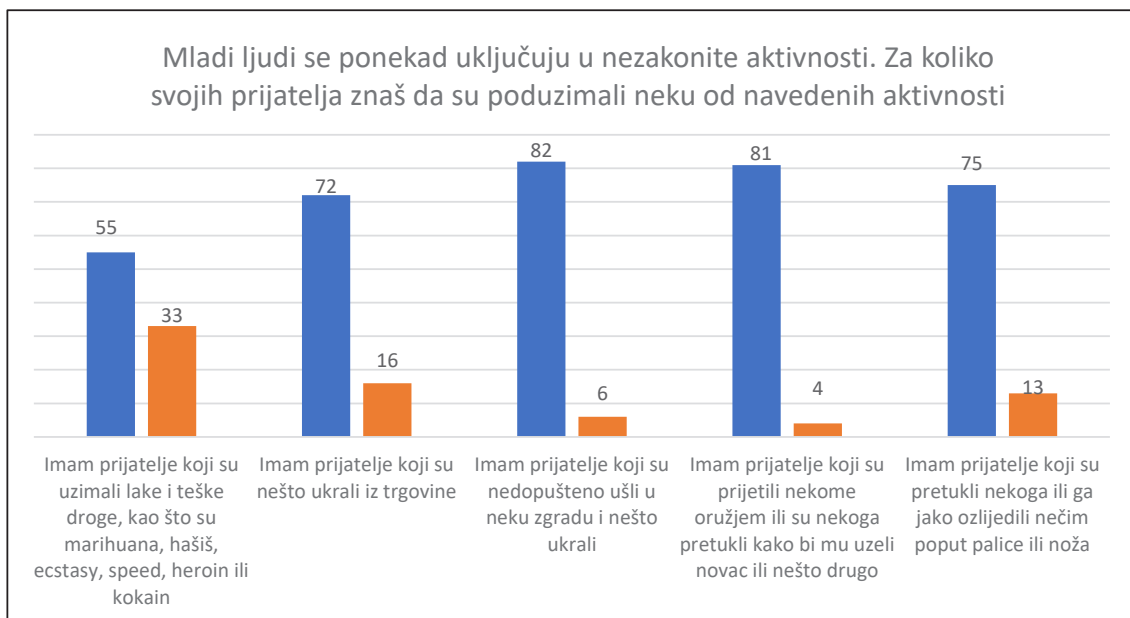
U bloku pitanja koja se odnose na devijantna i nedozvoljena ponašanja primjetna su ponašanja koja su kažnjiva po bosanskohercegovačkim prekršajnim i krivičnim zakonima. Prema grafikonu 60. evidentno je da se 15,4% učenika/ca slaže sa tvrdnjom da im je nešto bilo ukradeno (knjiga, novac, mobilni telefon, sportska oprema, bicikl, ili nešto drugo).

Nadalje, rezultati istraživanja pokazuju da je 8,8% učenika/ca odgovorilo da se u njihovoj školi puno krade. 17,7% učenika/ca se izjasnilo da imaju prijatelja koji su nešto ukrali iz trgovine, što prikazuje grafikon 61. 37,5% učenika/ca se izjasnilo da imaju prijatelja koji su uzimali lake i teške droge, kao što su marihuana, hašiš, ecstasy, speed, heroin ili kokain.

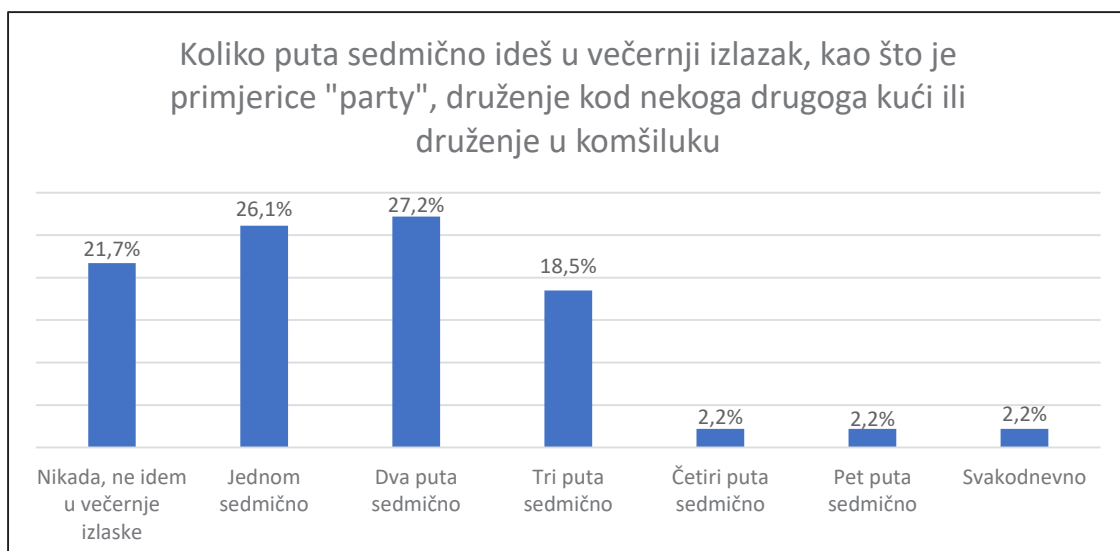

Grafikon 60

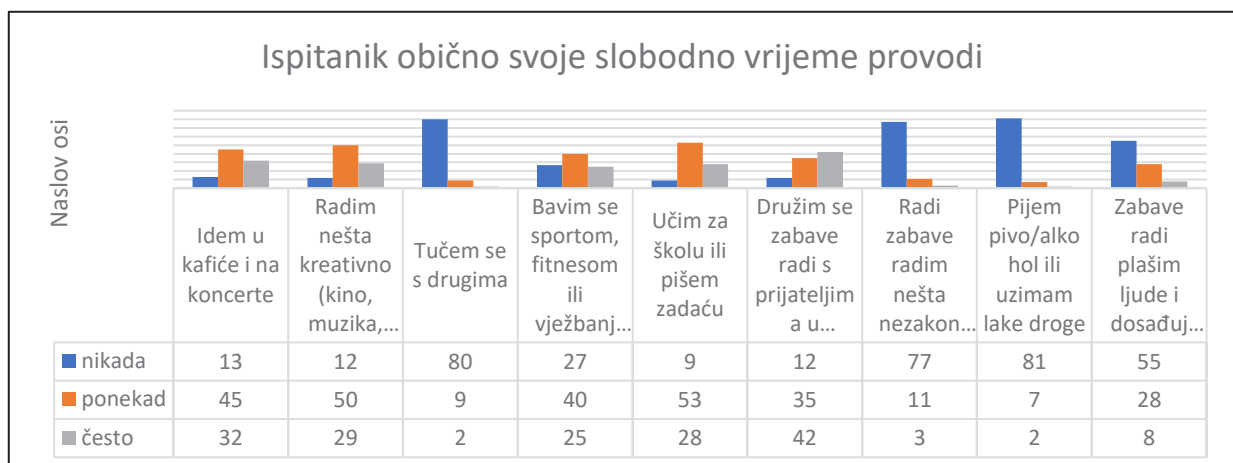
Grafikon 61

Grafikon 62

21,7% ispitanih učenika/ca je odgovorilo da nikada ne ide u večernje izlaske, kao što su npr. „party“, druženje kod nekog drugoga kući ili druženje u komšiluku, dok je s druge strane, 2,2% ispitanih učenika/ca drugog razreda odgovorilo da svakodnevno ide u večernje izlaske, te 76,1% njih minimum jednom sedmično.

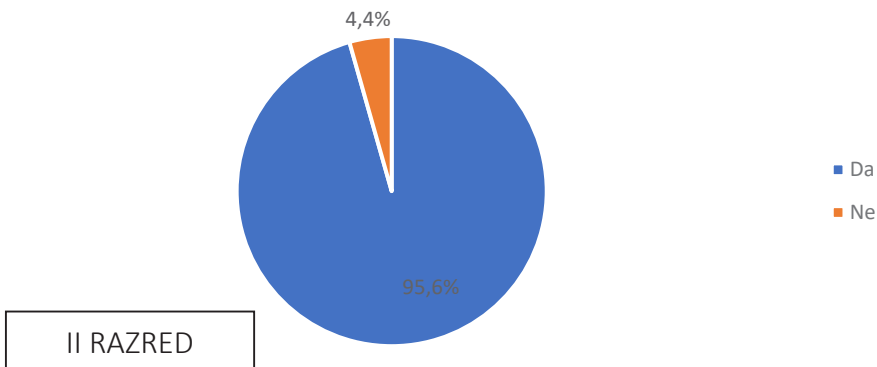
S druge strane, rezultati istraživanja u vezi provođenja slobodnog vremena su prikazani u grafikonu 63. Naime, 11,9% učenika/ca potvrđuje da ponekad ili često učestvuje u tučama sa drugima, dok 9,9% ispitanih potvrđuje da ponekad ili često „radi zabave radi nešto nezakonito“. Nešto veći je procenat učenika/ca (39,5%) koji „zabave radi plaše ljude i dosađuju im“. Također, 70,65 učenika/ca drugih razreda srednjih škola je izjavilo da se bave sportom, fitnessom ili nekom drugom formom vježbanja.

Grafikon 63

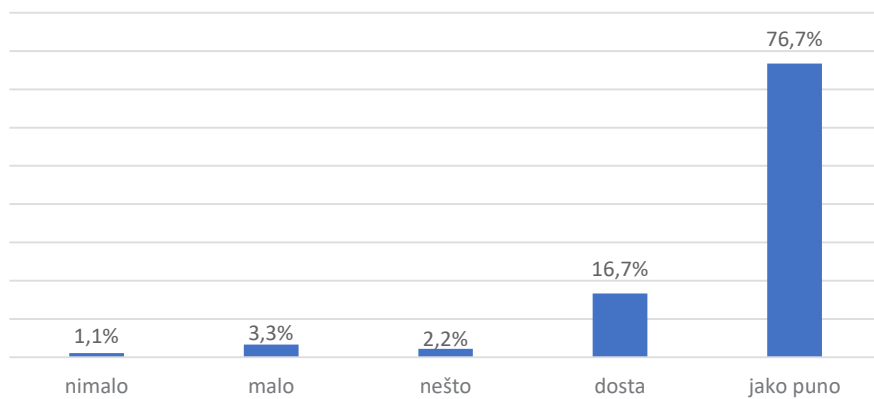
U bloku pitanja koji se odnosi na druženje sa prijateljima i formiranje grupe, očigledno je da tinejdžerski period odrastanja diktira i početak socijalizacije. U grafikonu 64. vidljivo je da su učenici/ce drugih razreda u 95,6% odgovora potvrdili da imaju prijatelja ili grupu prijatelja s kojima provode slobodno vrijeme, s kojima se družu i zabavljaju. Na skali odgovora u intervalu „dosta“ i „jako puno“ ukupno 93,4% učenika je odgovorilo da bi im nedostajali prijatelji kada bi se morali preseliti u drugi grad. Uzrast prijatelja ili grupe prijatelja za ispitanike drugih razreda srednjih škola je u 93,3% slučajeva populacija uzrasta od 15 do 18 godina. Bitno je istaći da 82,2% ispitanika odgovara da zajedno provodi vrijeme sa takvom grupom prijatelja na mjestima kao što su parkovi, ulice, trgovački centri ili susjedstvo (Grafikon 67). Međutim, za 11,2% mladih činjenje ilegalnih (protuzakonitih) stvari i radnji je prihvatljivo za njihovu grupu prijatelja dok je 12,4% ispitanika odgovorilo da osobe u njihovoj grupi zajedno čine ilegalne stvari (Grafikon 69). 4,4% učenika/ca je poistovjetilo svoju grupu prijatelja sa bandom.

Neke osobe imaju određenu grupu pitanja s kojima provode vrijeme, obavljaju stvari zajedno ili se jednostavno samo družu. Imaš li ti takvu grupu prijatelja

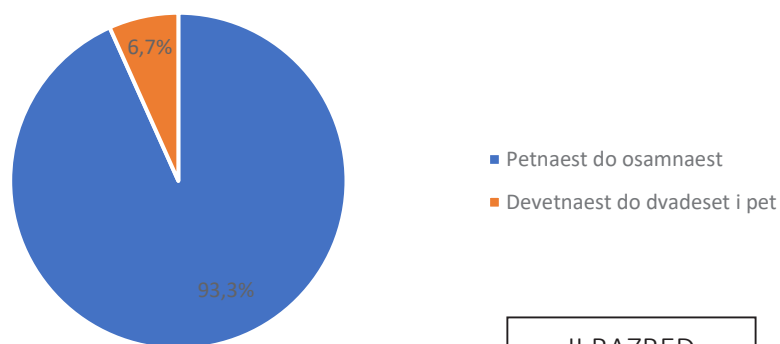
Grafikon 64

Ispitaniku bi nedostajali prijatelji kada bi se morao preseliti u drugi grad

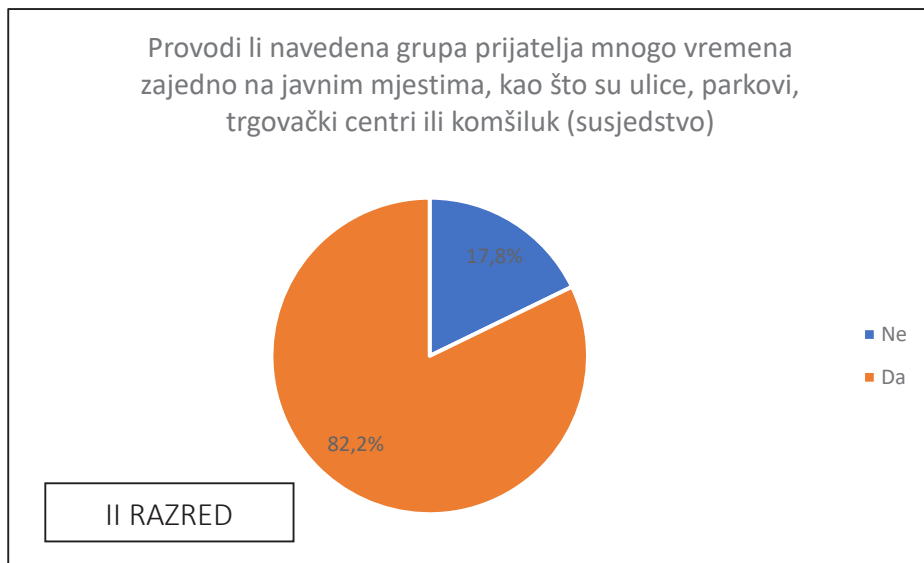

Grafikon 65

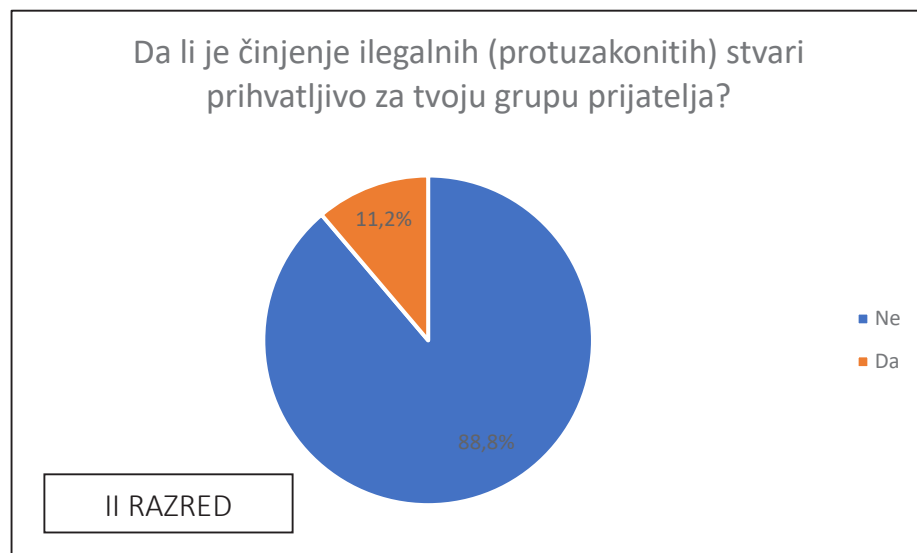
Šta od navedenog najbolje opisuje godine tvojih prijatelja

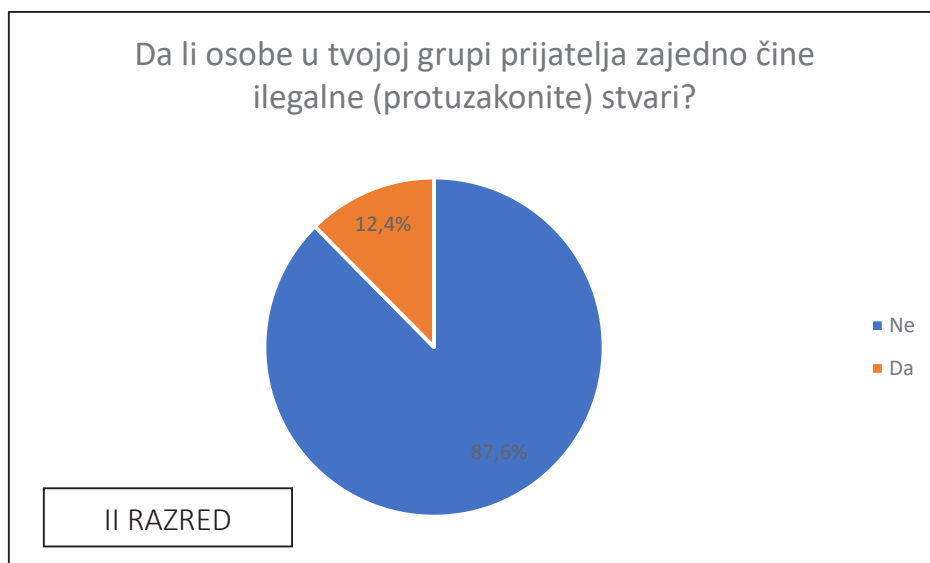
Grafikon 66

Grafikon 67

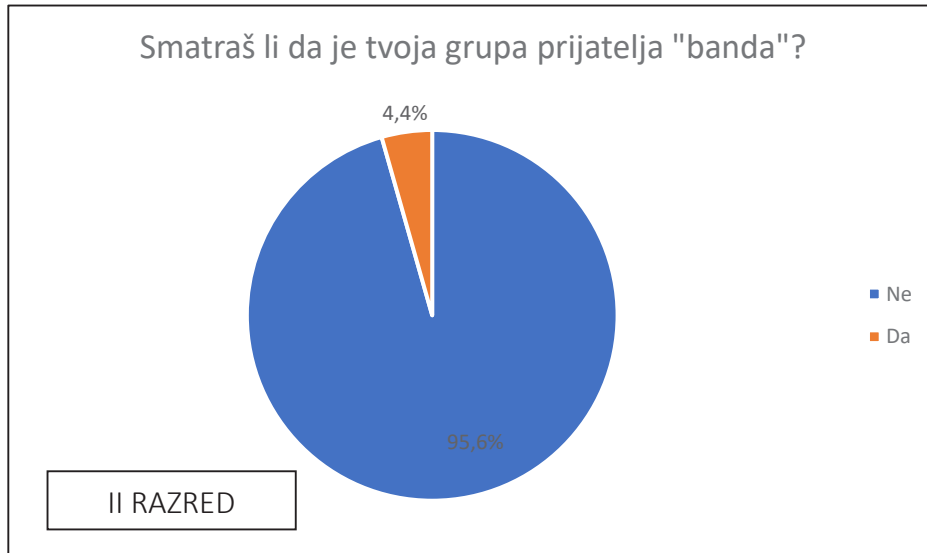

Grafikon 68

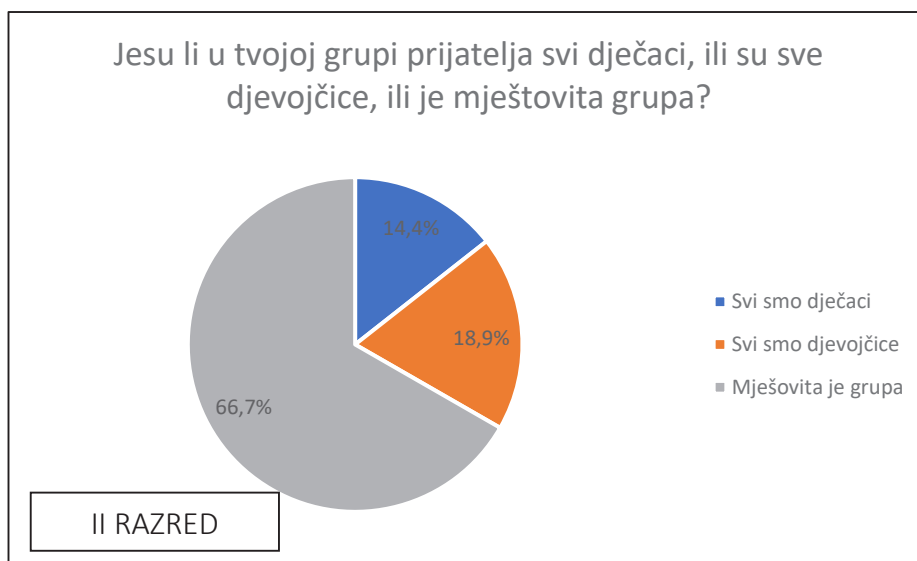

Grafikon 69

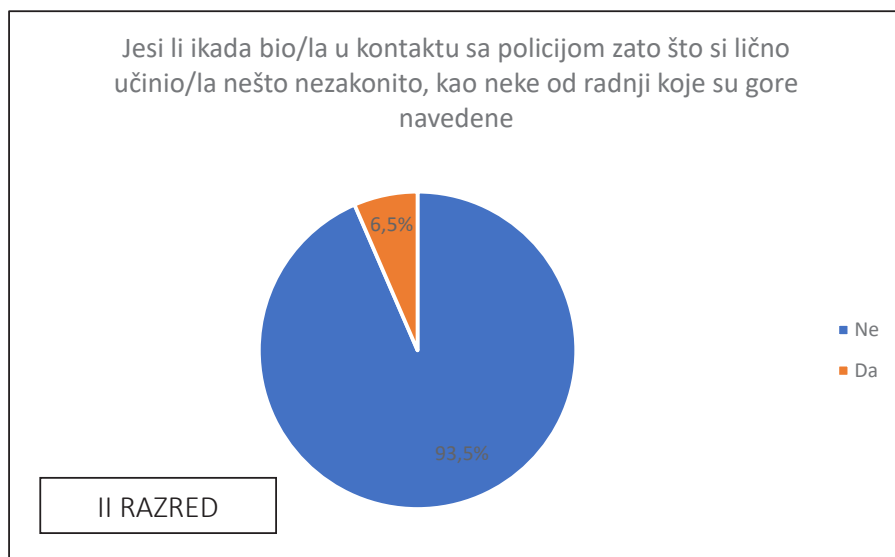

Grafikon 70

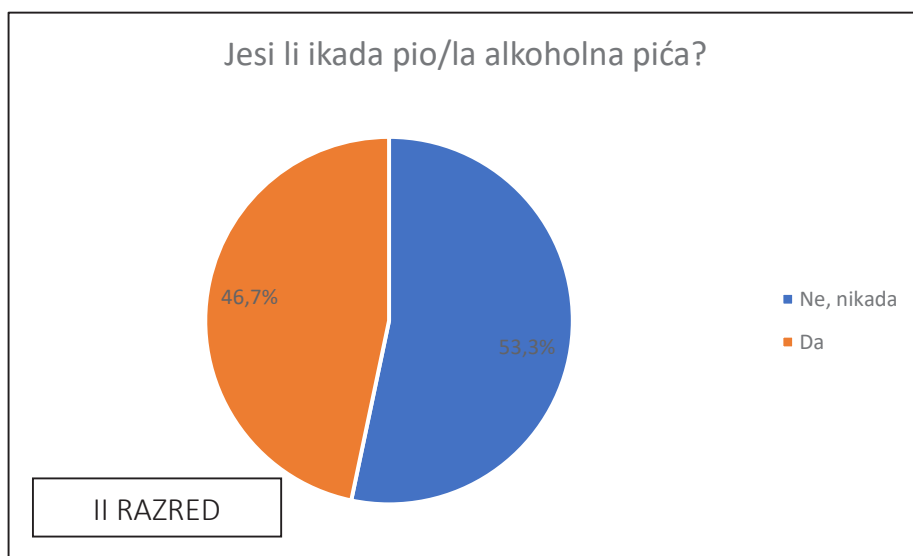

Grafikon 71

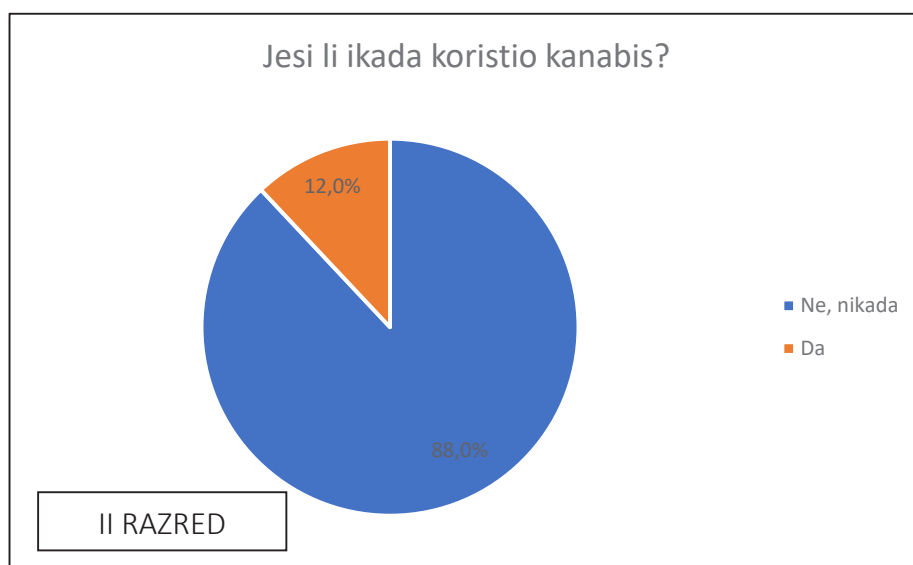
Veoma je mali postotak (6,5%) učenika/ca drugih razreda srednjih škola koji su bili u kontaktu sa policijom jer su počinili nešto nezakonito. Konzumiranje ili „probanje“ kanabisa je na niskom nivou (12%) dok je konzumiranje ili „probanje“ alkoholnih pića na znatno većem nivou (46,7%).

Grafikon 72

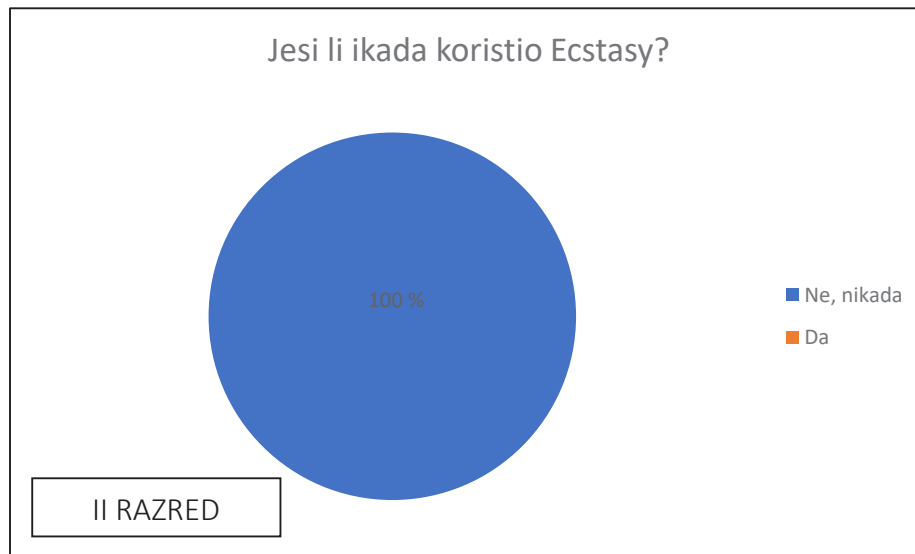

Grafikon 73

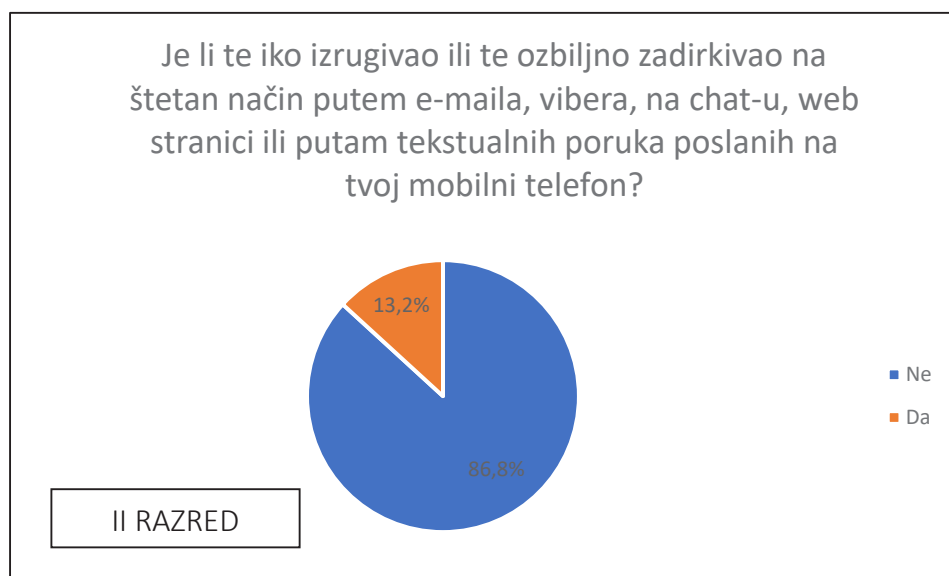
Grafikon 74

Grafikon 75

Ispitanici drugih razreda srednjih škola u 13,2% slučajeva konstatiraju da su bili izrugivani ili ozbiljno zadirkivani na štetan način putem mreža koje koriste (Grafikon 76).

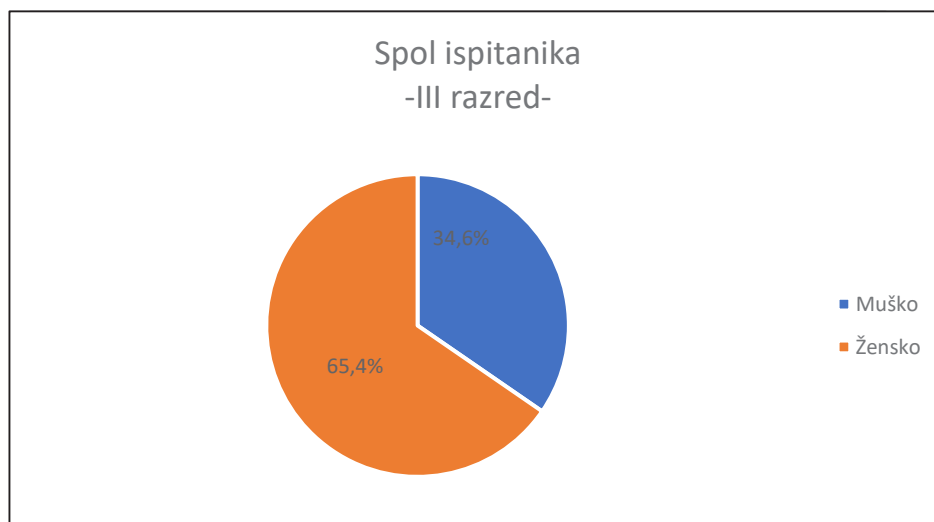
Grafikon 76

2.3. Informisanost učenika/učenica o osjećaju sigurnosti u školi i raširenosti pojavnih oblika izvora ugroženosti i nasilja za učenike trećih razreda srednjih škola

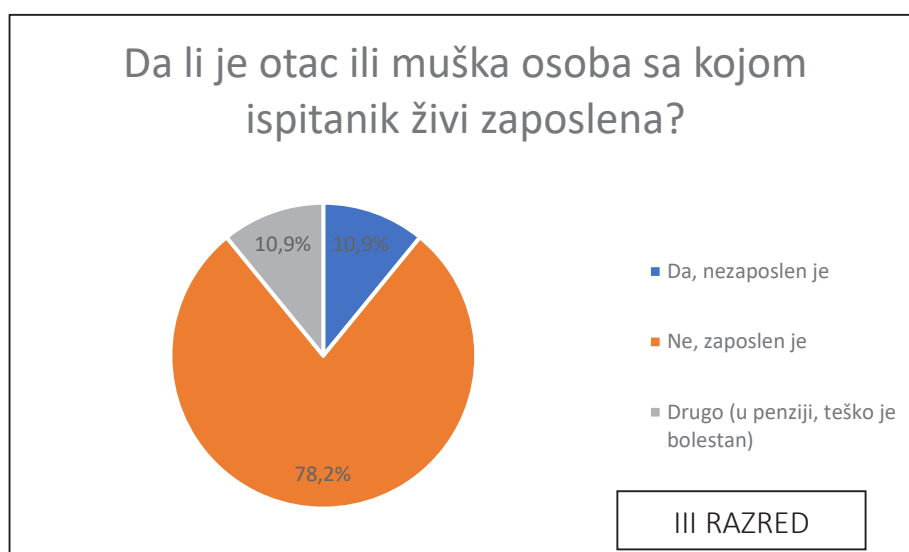
Kada je riječ o rezultatima istraživanja za ispitanike trećeg razreda, na samom početku bitno je istaći da je u istraživanju učestvovalo ukupno 104 učenika/ca. Od ukupnog broja učešće je uzelo 36 učenika i 68 učenica (Grafikon 77). Dobna struktura ispitanika je sljedeća: 8 ispitanika ima 16 godina, 96 ispitanika ima 17 godina. U bloku pitanja o odgojnom aspektu sumirani podaci pokazuju da u 86,2% (88 ispitanika) slučajeva u odgoju učenika/ca učestvuju oba roditelja (Grafikon 80). U grafikonima 78 i 79 vidljivo

je da se socioekonomska situacija očituje u relativno velikom procentu zaposlenih roditelja (očeva 78,2% - 79 i majki 71,3% - 72). Na pitanje „Kako tvoja obitelj dolazi do prihoda (novca)“ 97% ispitanika je odgovorilo da je plata, zarada ili imovina tipični izvor primanja (Grafikon 83). Učenici trećih razreda na pitanje u vezi sa poređenjem finansijskih prilika sa drugim porodicama u 53,9% slučajeva odgovaraju da su finansijske prilike kao i kod drugih, dok u 30,2% slučajeva ispitanici smatraju da su finansijske prilike i više nego kod drugih. Potvrda porodičnih veza i kohezivnosti između mladih i roditelja/staratelja je i podatak da gotovo dvije trećine učenika/ca trećih razreda učenika svakodnevno večera sa svojim roditeljima (Grafikon 88). Uporedo sa tim, interesantan je podatak da 96,7% mladih procjenjuje da imaju prosječan ili više uspješan prosjek ocjena (Grafikon 86).

Samo jedan ispitanik ponavlja razred od cjelokupnog uzorka za treći razred srednjih škola. Grafikon 87. se odnosi na projekcije budućnosti mladih, te je u ovom dijelu bitno istaći da 73,8% mladih već razmišlja o fakultetu nakon završene srednje škole dok 12,6% mladih razmišlja o zapošljavanju, dok ostali učenici/ce još uvijek nemaju jasno određenu projekciju u vezi sa daljnim planovima.

Grafikon 77

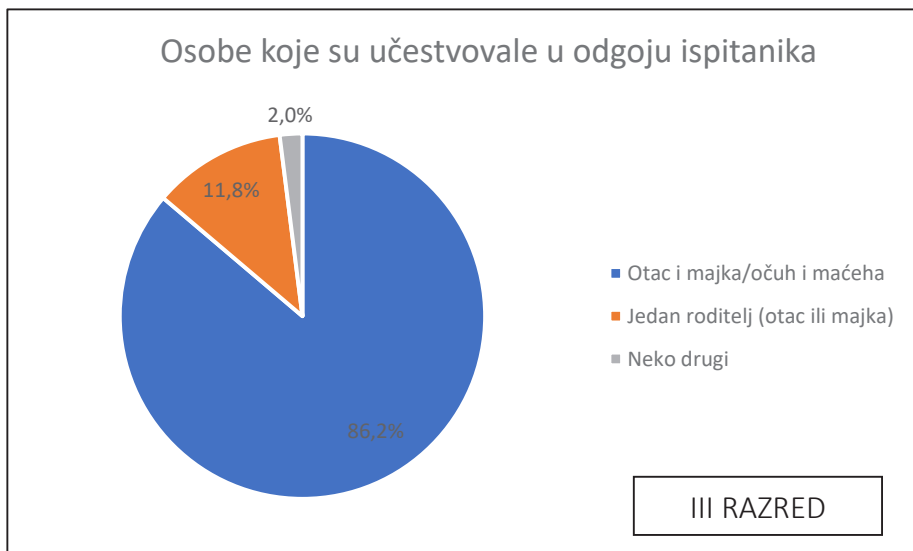
Grafikon 78

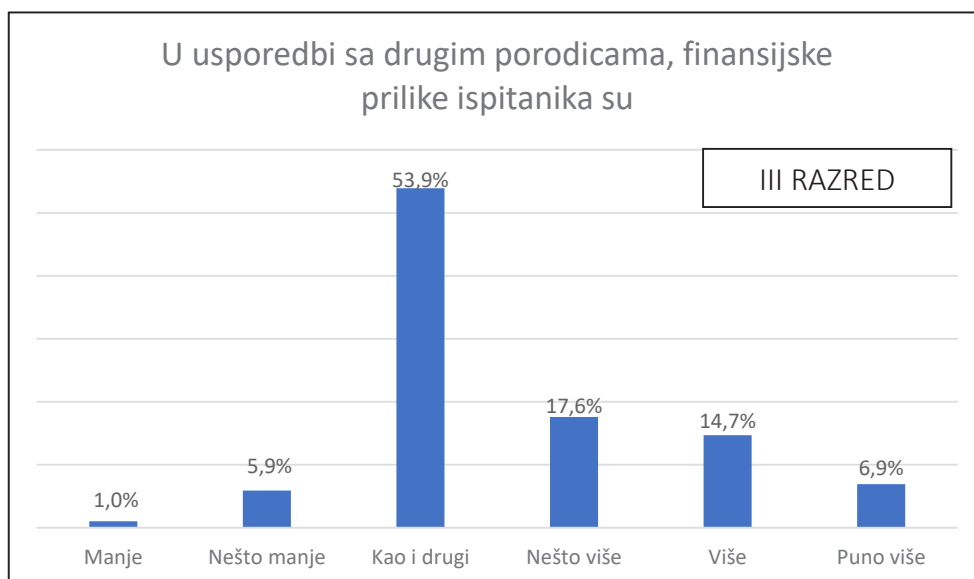

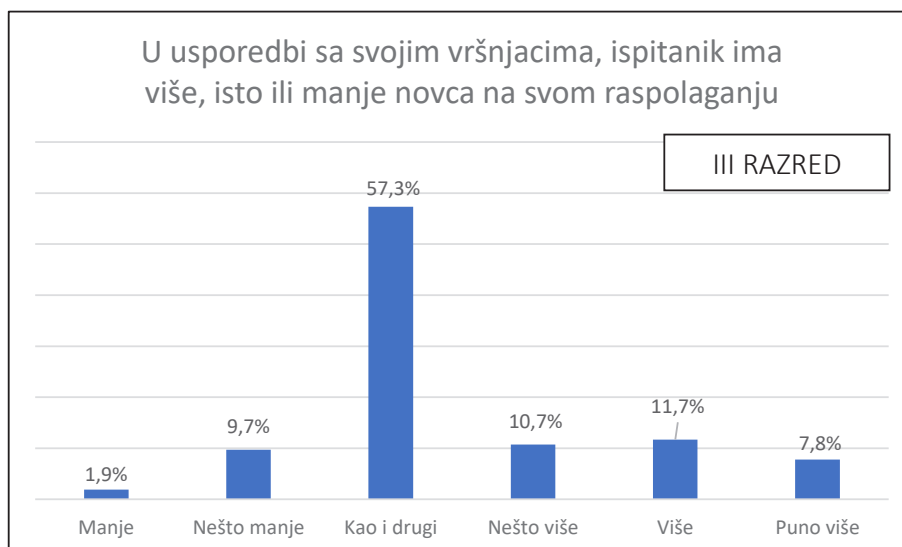
Grafikon 79

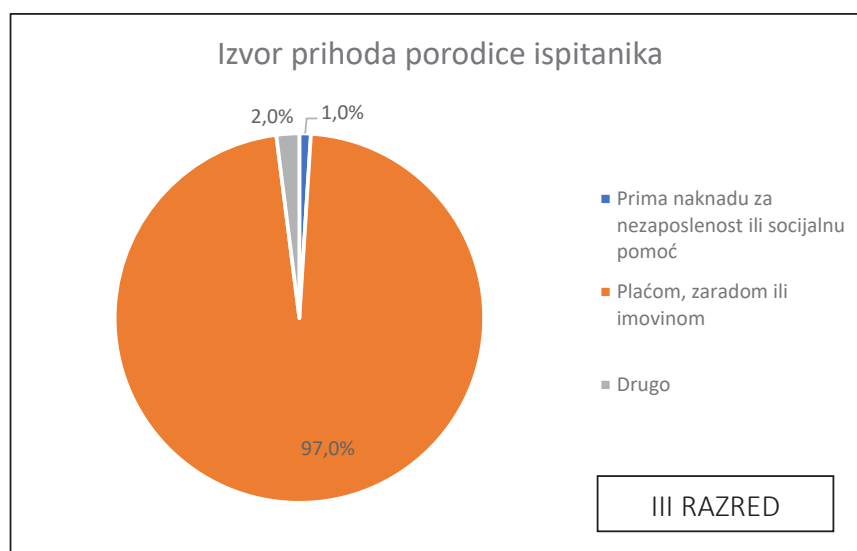
Grafikon 80

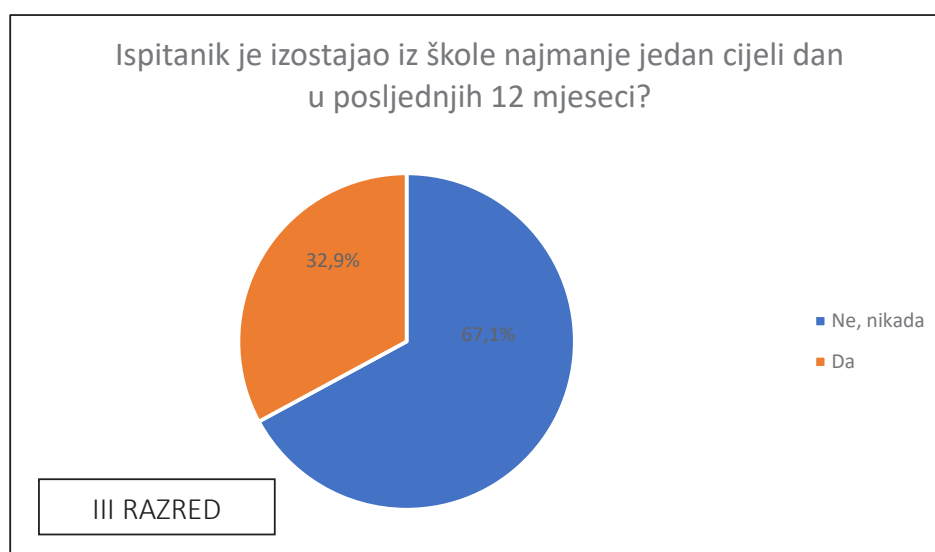
Grafikon 81

Grafikon 82

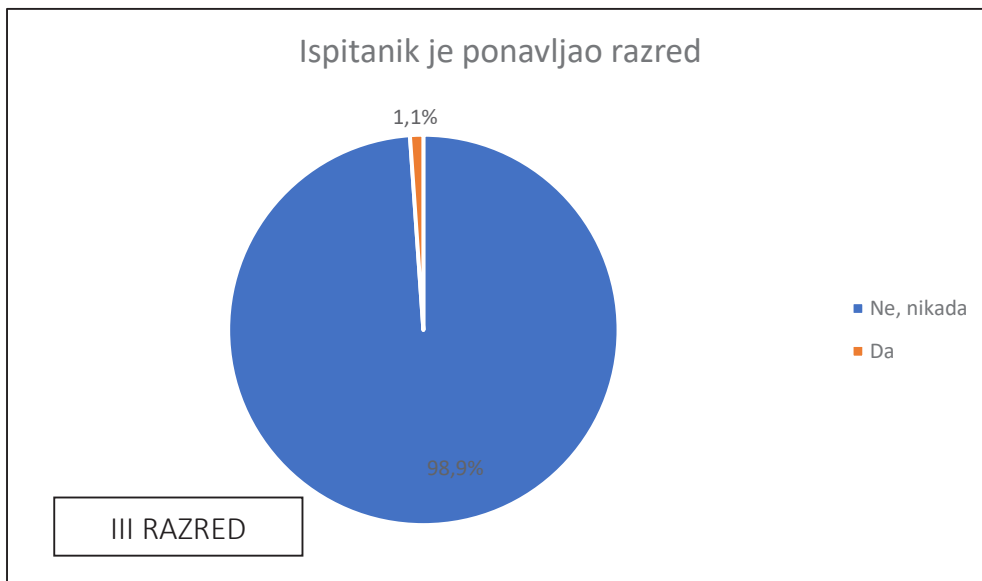

Grafikon 83

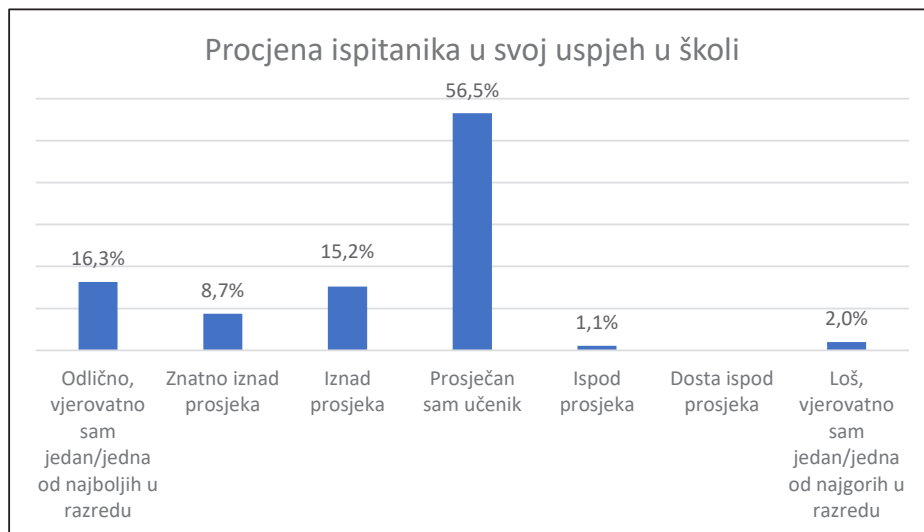

Grafikon 84

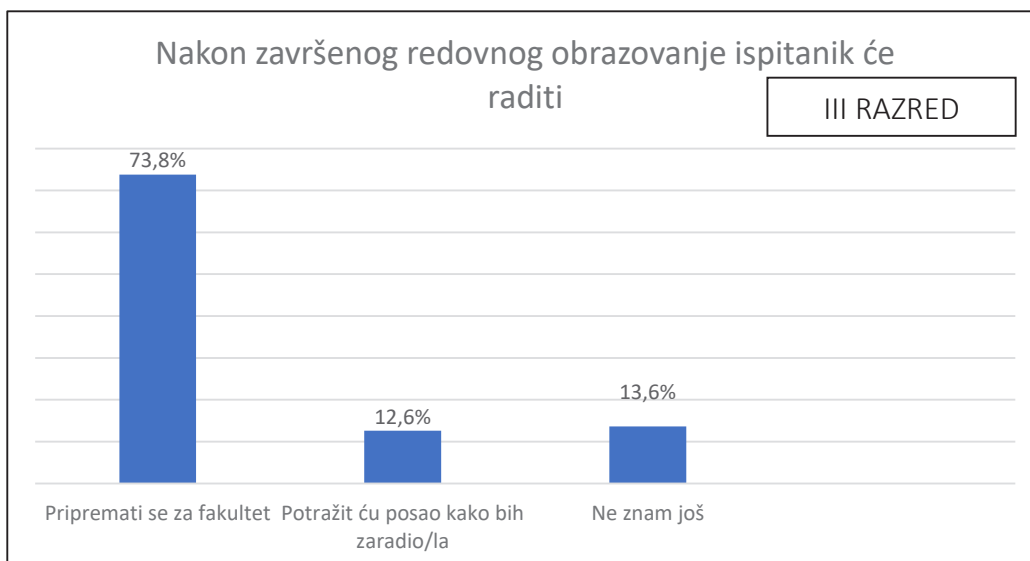

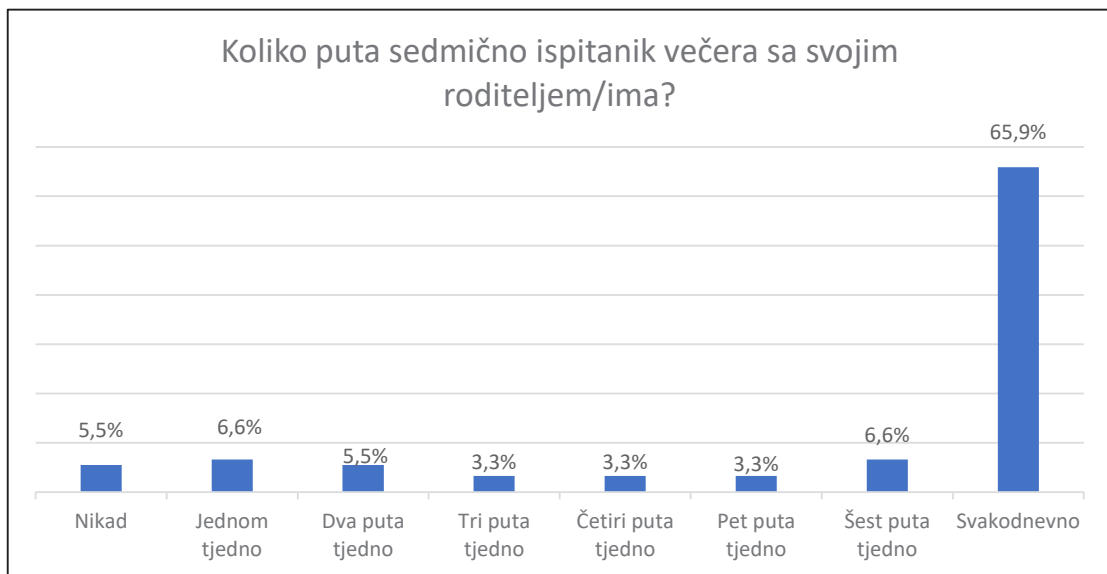
Grafikon 85

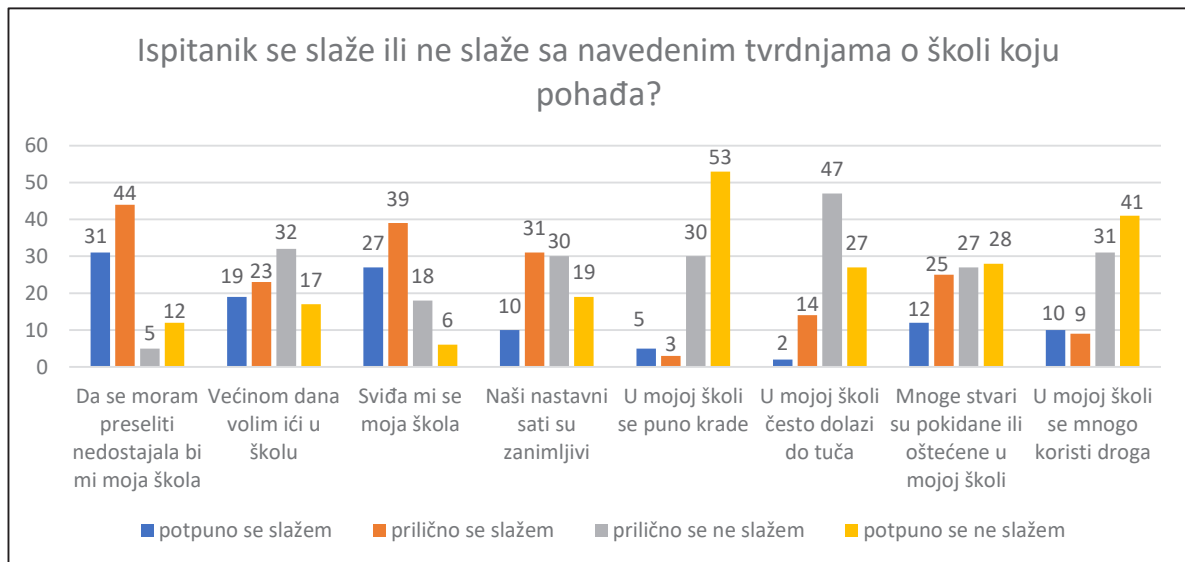
Grafikon 86

Grafikon 87

Grafikon 88

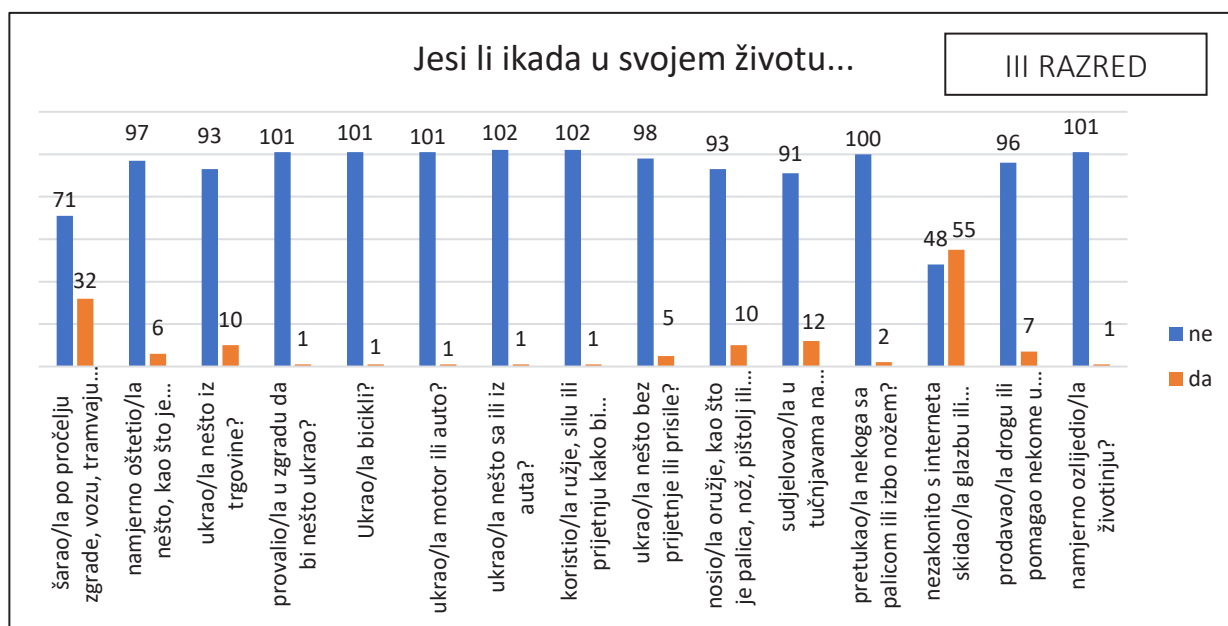
Grafikon 89

Kada je riječ o tvrdnjama u vezi sa infrastrukturom, stanjem i opremljenošću škole, može se zaključiti da je 57,2% učenika/ca trećih razreda manifestiralo negativan stav spram stanju stvari u školi koju pohađaju. S druge strane, 72,9% učenika/ca je odgovorilo da im se sviđa škola koju pohađaju (Grafikon 89).

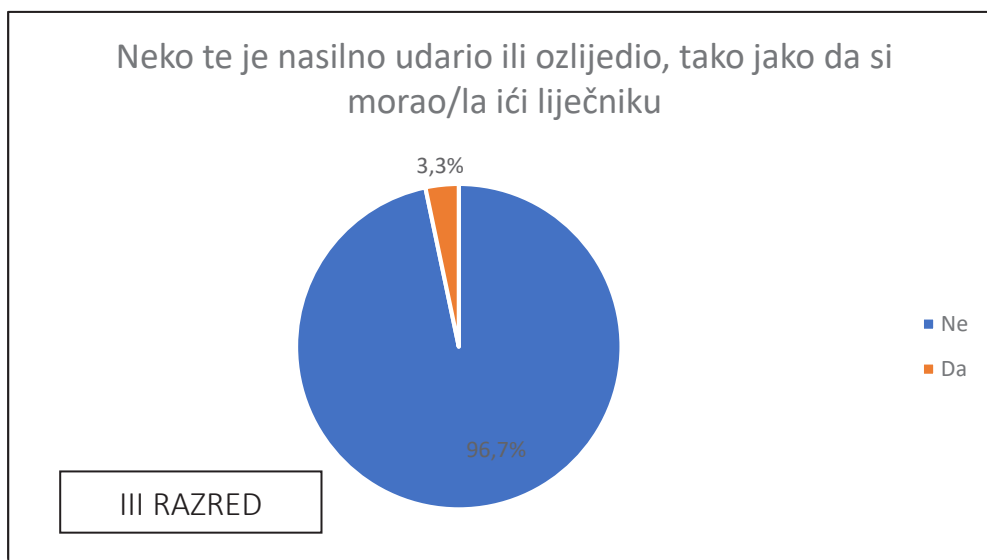
U okviru pitanja o stvarima koje mladi ljudi nekada rade, zanimljivo je prezentirati da na razini cijelog uzorka najveći broj mladih (90,3%) navodi da ne nosi nikakvo oružje (palice, noža, pištolja ili lanca), dok s druge strane, 9,7% ispitanika navodi da nose neko od navedenih vrsta oružja (palica, nož, pištolj ili lanac) što im može poslužiti i kao sredstvo za samoodbranu (Grafikon 91). Međutim postavlja se pitanje da li se zaista takva sredstva koriste za samoodbranu i da li postoji opravdana potreba za nošenjem takvih stvari.

Sljedeće pitanje odnosilo se na osobno sudjelovanje u tučnjavi kao fizičkom obliku nasilja. Na razini cjelokupnog uzorka 88,4% ispitanika navodi da nisu nikada sudjelovali u tučnjavi. Prema grafikonu 91.

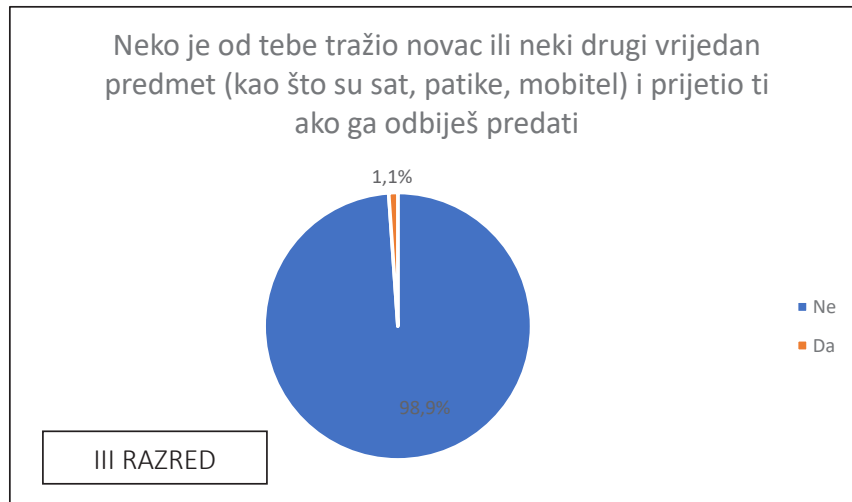
u tučnjavama na sportskim stadionima, ulici ili drugim javnim mjestima, 11,6% ispitanih je, shodno rezultatima istraživanja, aktivno participiralo u takvim situacijama. S obzirom da je ispitivanje bilo anonimno, ali u direktnom kontaktu s anketarom, moguće je da su ove brojke i više. Na pitanje „Da li te je neko nasilno udario ili ozlijedio, tako jako da si morao ići liječniku?“ tri učenika su dala potvrdan odgovor (Grafikon 91). Jedan učenik je potvrdno odgovorio na pitanje koje se odnosi na novac ili nji- ma druge vrijedne predmete a u vezi sa prijetnjama ako odbiju predati traženo.

Grafikon 90

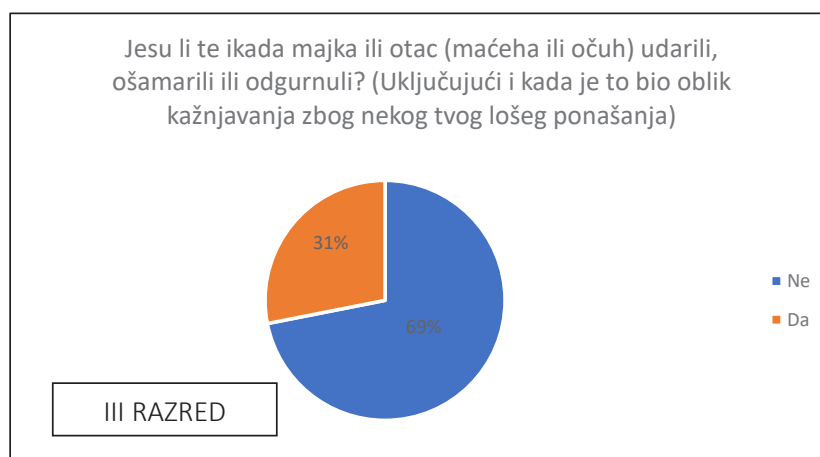

Grafikon 91

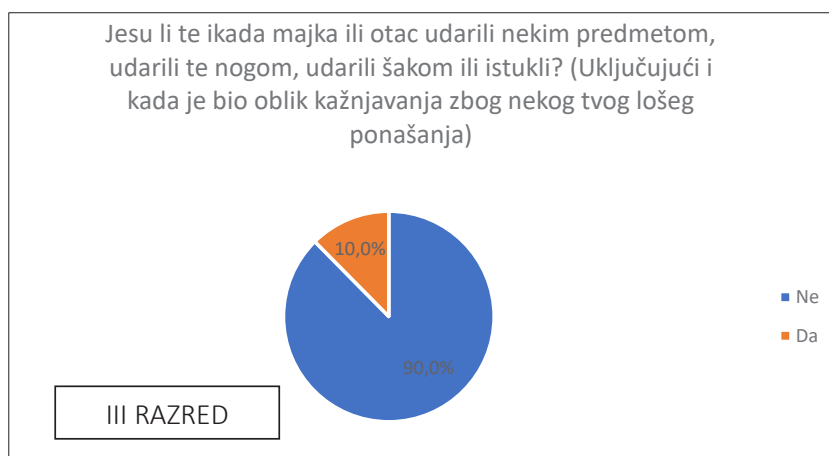

Grafikon 92

Kada je riječ o fizičkom kažnjavanju od strane roditelja kao zastupljenoj mjeri sankcije, grafikoni 93. i 94, prikazuju da je 31% ispitanika bilo u situaciji da ga majka ili otac udare, ošamare ili odgurnu, dok je 10% ispitanika bilo izloženo težem obliku kažnjavanja („udarili predmetom, nogom, šakom ili istukli“).

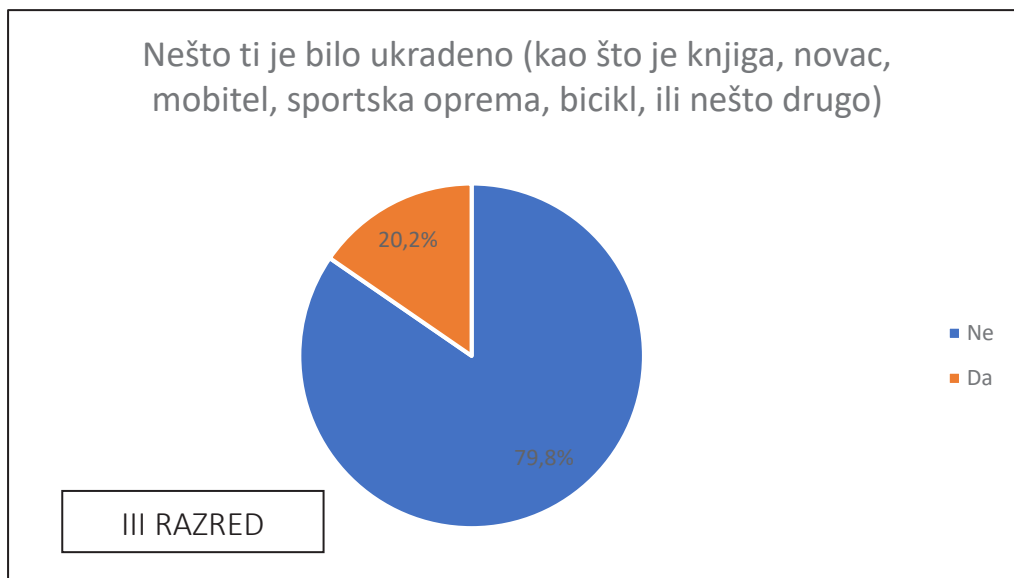

Grafikon 93

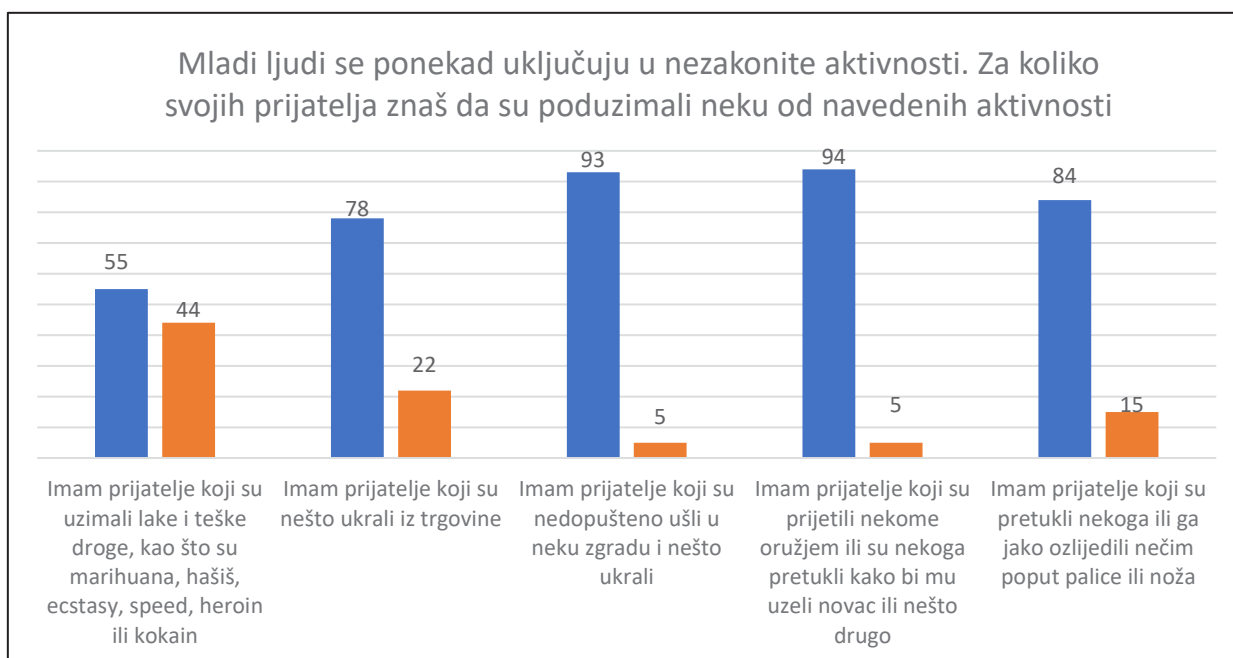
Grafikon 94

U bloku pitanja koja se odnose na devijantna i nedozvoljena ponašanja primjetna su ponašanja koja su kažnjiva po bosanskohercegovačkim prekršajnim i krivičnim zakonima. Prema grafikonu 95. evidentno je da se gotovo svaki peti učenik/ca slaže sa tvrdnjom da mu je nešto bilo ukradeno (knjiga, novac, mobitel, sportska oprema, bicikl, ili nešto drugo).

Grafikon 95

Nadalje, rezultati istraživanja pokazuju da je 11% učenika/ca odgovorilo da se u njihovoj školi puno krade. 21% učenika/ca se izjasnilo da imaju prijatelja koji su nešto ukrali iz trgovine, što prikazuje grafikon 96. 42,7% učenika/ca se izjasnilo da imaju prijatelja koji su uzimali lake i teške droge, kao što su marihuana, hašiš, ecstasy, speed, heroin ili kokain.

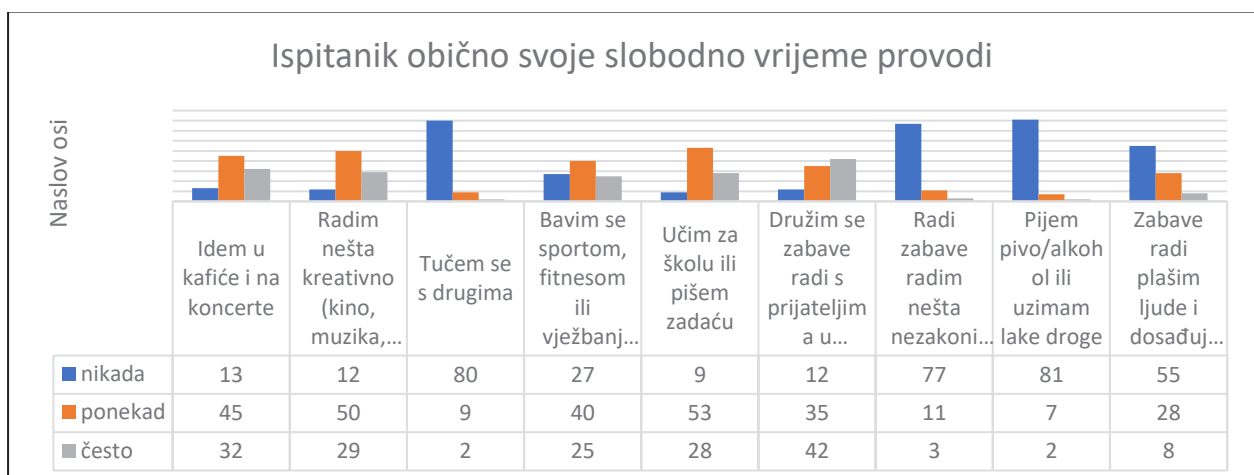
Grafikon 96

Grafikon 97

Grafikon 97. prikazuje da je 15,4% ispitanih učenika odgovorilo da nikada ne ide u večernje izlaske, kao što su npr. „party“, druženje kod nekog drugoga kući ili druženje u komšiluku, dok je s druge strane, 8,7% ispitanih učenika/ca trećeg razreda odgovorilo da svakodnevno ide u večernje izlaske, te 75,9% njih minimum jednom sedmično.

S druge strane, rezultati istraživanja u vezi provođenja slobodnog vremena su prikazani u Grafikonu 98. Vrijeme koje mladi nastoje popuniti sadržajima i aktivnostima koji su bitno različiti od onih koji su im omogućeni u nastavnom procesu i školskim prostorima predstavljaju u određenoj mjeri čin hrabrosti ili čak progresivno ponašanje. Tako naprimjer, 17% učenika/ca potvrđuje da ponekad ili često učestvuje u tučama sa drugima, dok 29,1% ispitanih potvrđuje da ponekad ili često „radi zabave radi nešto nezakonito“. 94,1% učenika/ca je konstatiralo da ide u kafiće i na koncerte. Nešto veći je procenat učenika/ca (25,2%) koji „zabave radi plaše ljude i dosađuju im“.

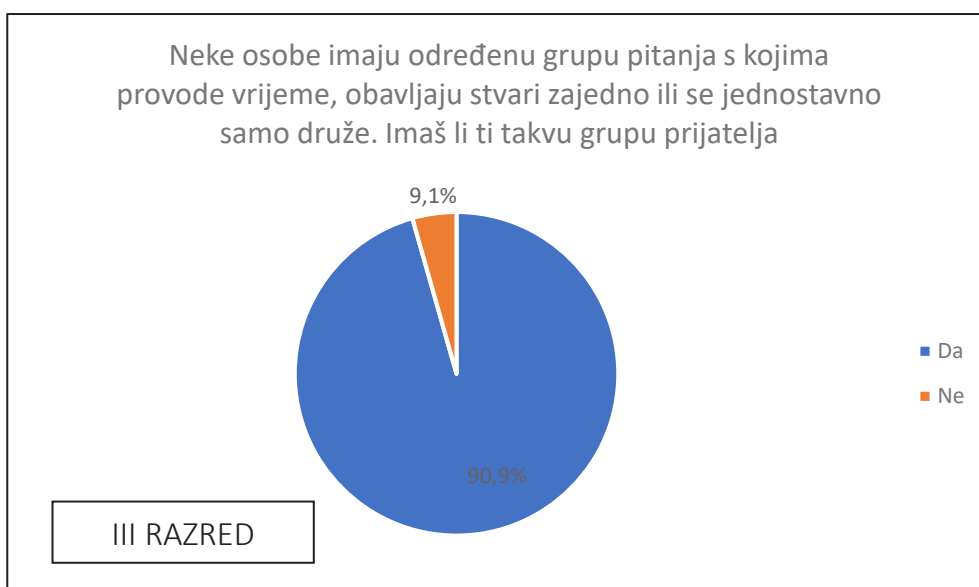

Grafikon 98

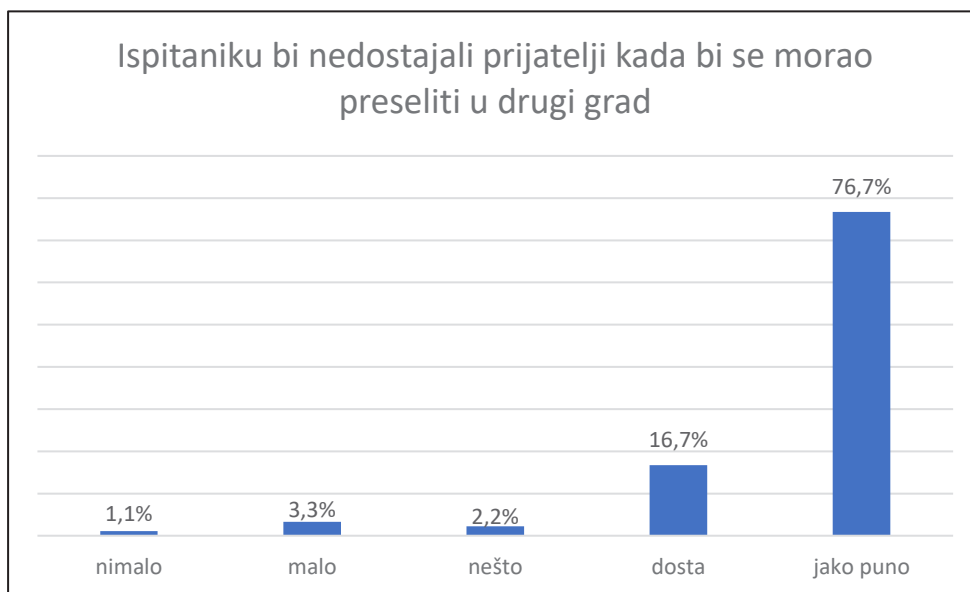

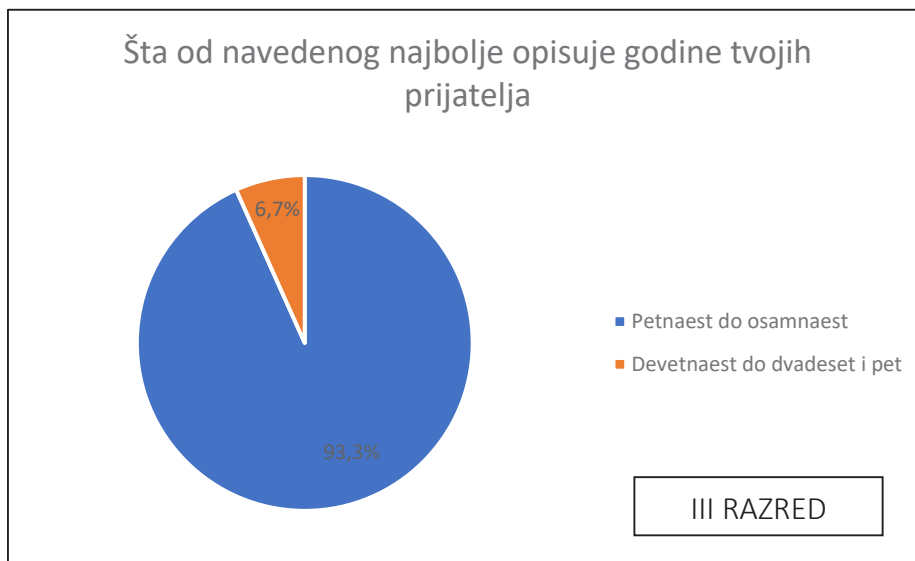
U bloku pitanja koji se odnosi na druženje sa prijateljima i formiranje grupe, očigledno je da tinejdžerski period odrastanja diktira i početak socijalizacije. U grafikonu 99. vidljivo je da su učenici/ce trećih razreda u 90,9% odgovora potvrdili da imaju prijatelja ili grupu prijatelja s kojima provode slobodno vrijeme, s kojima se druže i zabavljaju. Na skali odgovora u intervalu „dosta“ i „jako puno“ ukupno 72,3% učenika je odgovorilo da bi im nedostajali prijatelji kada bi se morali preseliti u drugi grad. Bitno je istaći da 72,3% ispitanika odgovara da zajedno provodi vrijeme sa takvom grupom prijatelja na mjestima kao što su parkovi, ulice, trgovački centri ili susjedstvo (Grafikon 102). Međutim, za 24,2% mladih činjenje ilegalnih (protuzakonitih) stvari i radnji je prihvatljivo za njihovu grupu prijatelja dok je 15,1% ispitanika odgovorilo da osobe u grupi zajedno čine ilegalne stvari (Grafikon 104). 8,5% ispitanih je poistovjetilo svoju grupu prijatelja sa bandom.

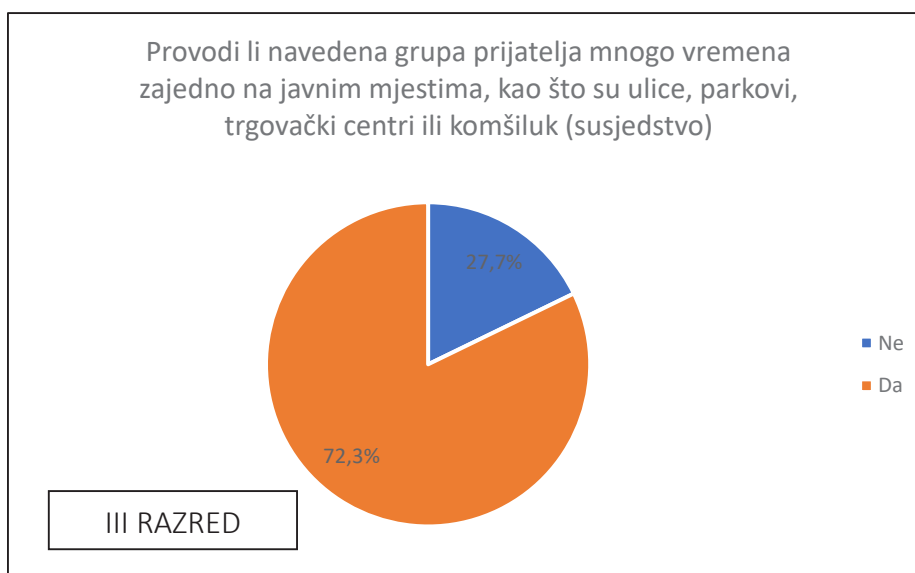
Grafikon 99

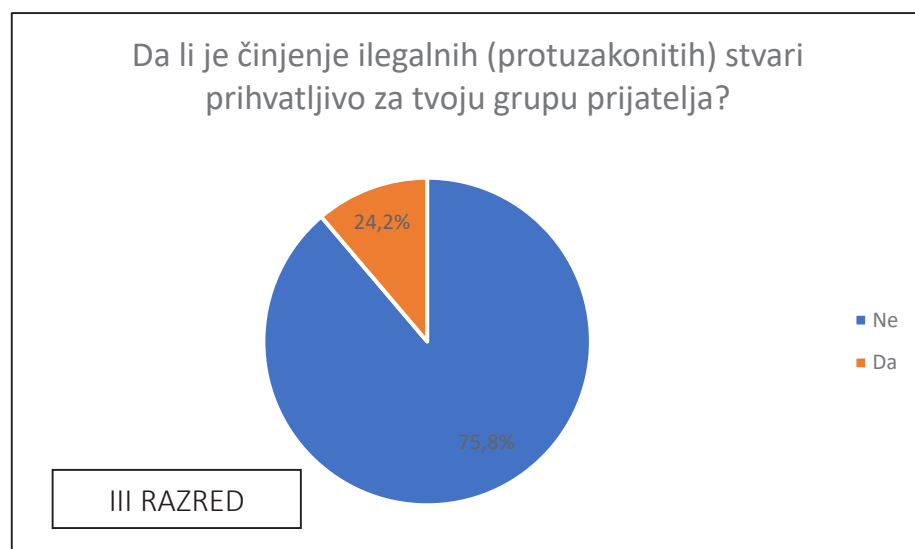
Grafikon 100

Grafikon 101

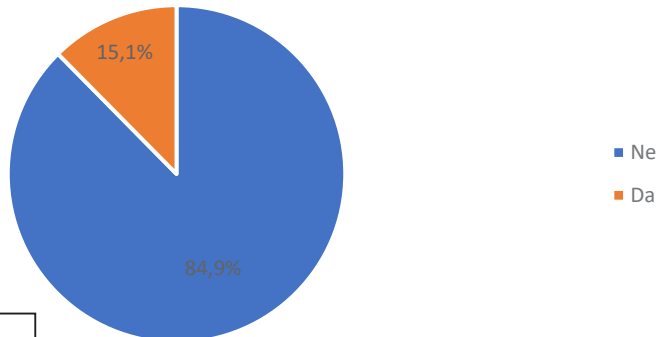
Grafikon 102

Grafikon 103

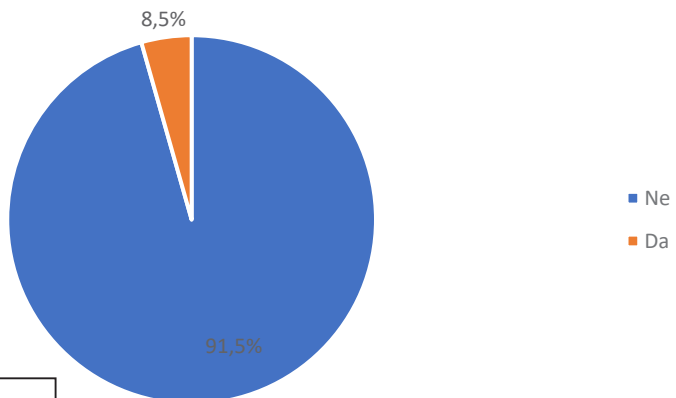
Da li osobe u tvojoj grupi prijatelja zajedno čine ilegalne (protuzakonite) stvari?

III RAZRED

Grafikon 104

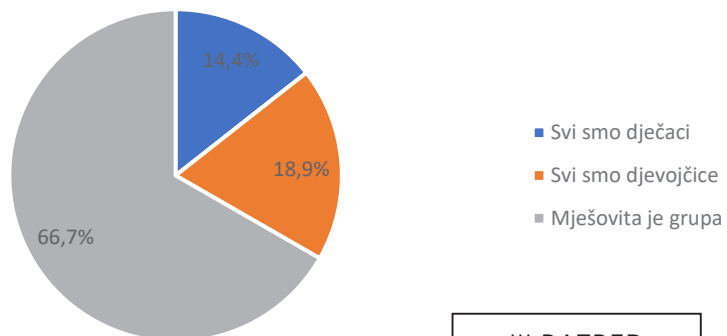
Smatraš li da je tvoja grupa prijatelja "banda"?

III RAZRED

Grafikon 105

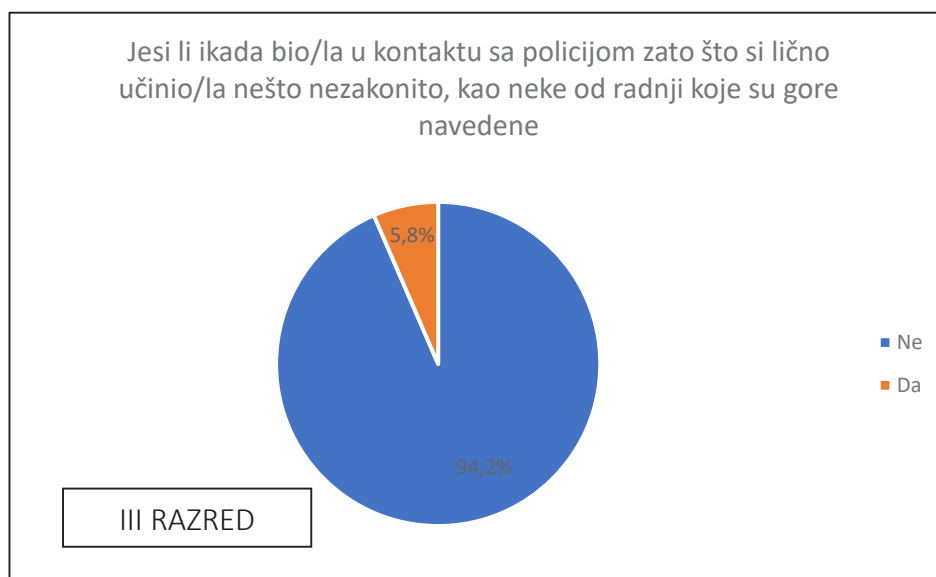
Jesu li u tvojoj grupi prijatelja svi dječaci, ili su sve djevojčice, ili je mješovita grupa?

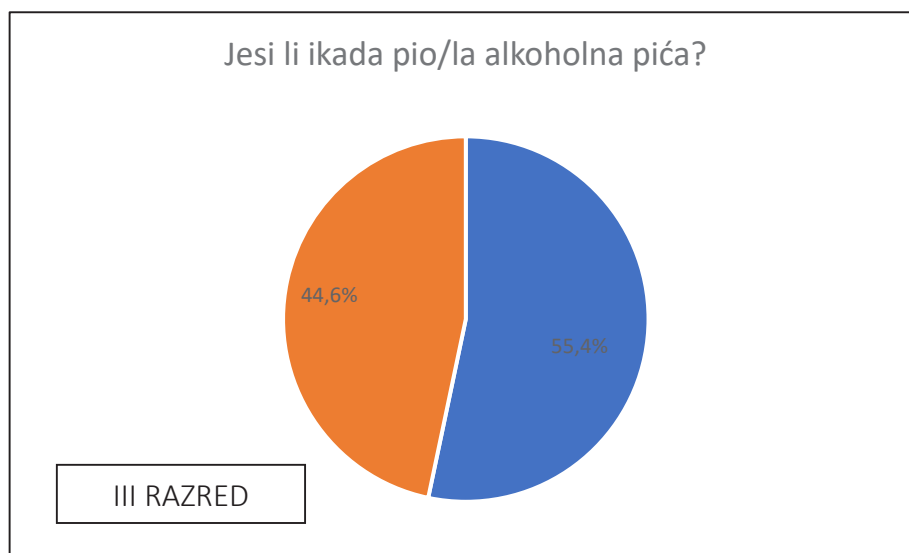
III RAZRED

Grafikon 106

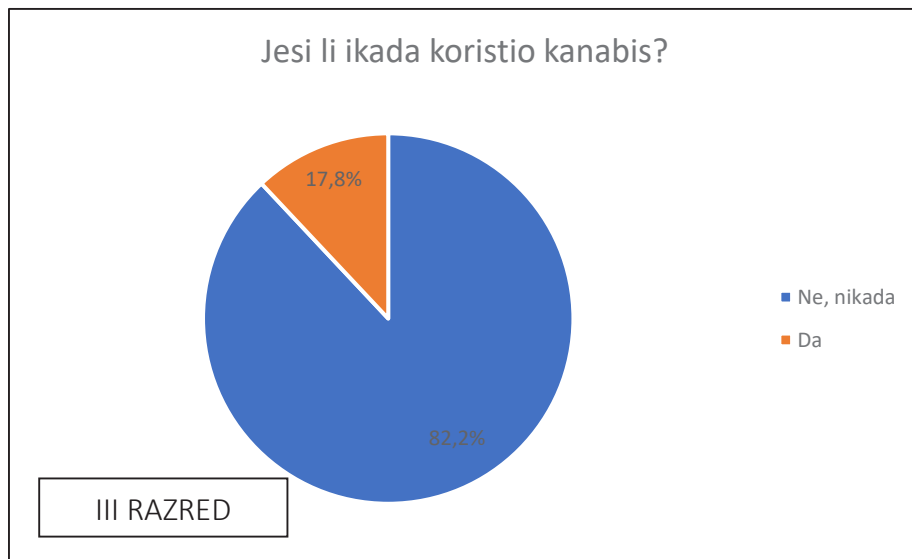
Veoma je mali postotak (5,8%) učenika/ca trećih razreda koji su bili u kontaktu sa policijom jer su počinili nešto nezakonito. Konzumiranje ili „probanje“ lakih droga je na veoma niskom nivou (kanabis – 17,8% i ecstasy – 4,1%) dok je konzumiranje alkoholnih pića na znatno većem nivou (44,6%).

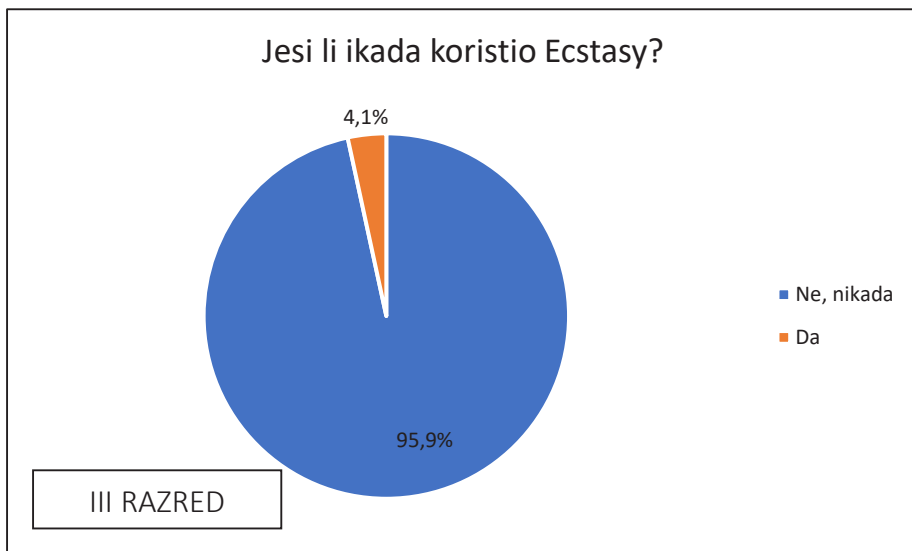
Grafikon 107

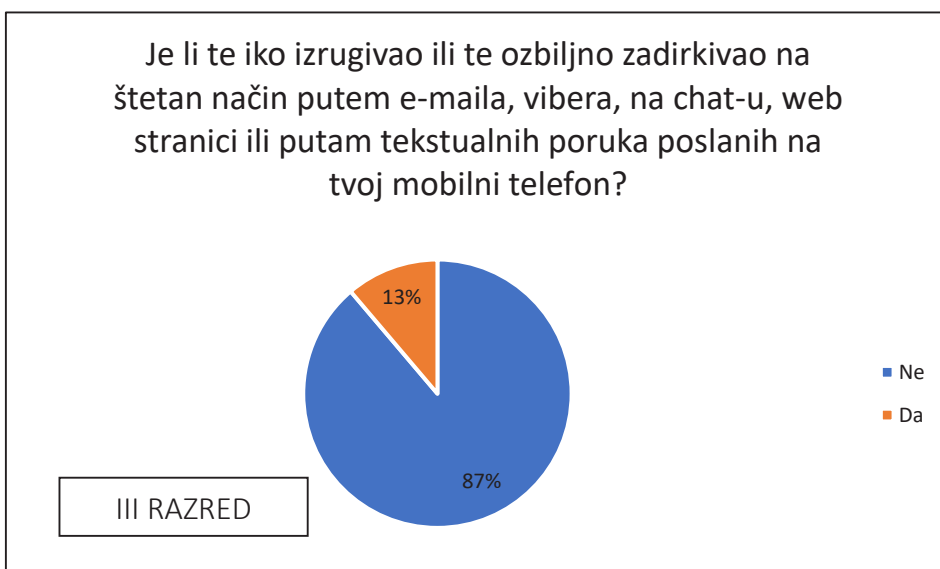
Grafikon 108

Grafikon 109

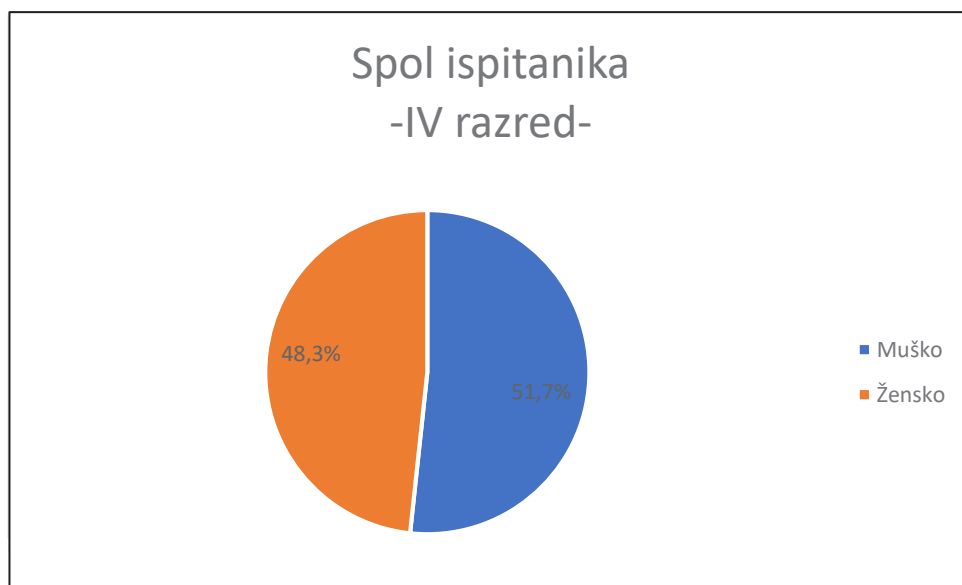
Grafikon 110

Grafikon 111

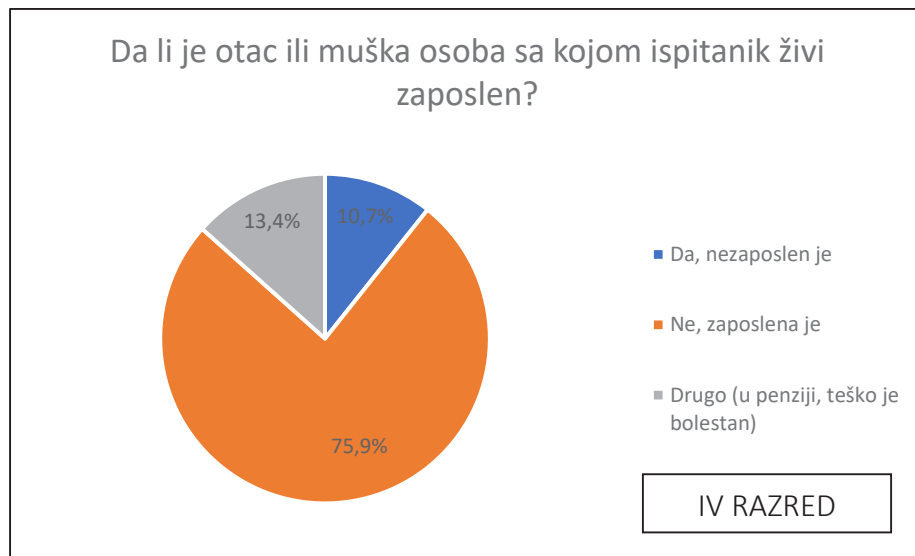
2.4. Informisanost učenika/učenica o osjećaju sigurnosti u školi i raširenosti pojavnih oblika izvora ugroženosti i nasilja za učenike četvrtih razreda srednjih škola

Kada je riječ o rezultatima istraživanja za ispitanike četvrtog razreda, na samom početku bitno je istaći da je u istraživanju učestvovalo ukupno 116 učenika/ca. Od ukupnog broja učešće je uzelo 60 učenika i 56 učenica (Grafikon 112). Dobna struktura ispitanika je sljedeća: 103 ispitanika imaju 18 godina, 13 ispitanika ima 19 godina. U bloku pitanja o odgojnom aspektu sumirani podaci pokazuju da u 86,5% (96 ispitanika) slučajeva u odgoju učenika/ca učestvuju oba roditelja (Grafikon 116). U grafikonima 113. i 114. vidljivo je da se socioekonomska situacija očituje u relativno velikom procentu zaposlenih roditelja (očeva 75,9% - 85 i majki 58,4% - 66). Na pitanje „Kako tvoja obitelj dolazi do prihoda (novca)“ 93,6% ispitanika je odgovorilo da je plata, zarada ili imovina tipični izvor primanja. Učenici četvrtih razreda na pitanje u vezi sa poređenjem finansijskih prilika sa drugim porodicama u 61,6% slučajeva odgovaraju da su finansijske prilike kao i kod drugih, dok u 37,1% slučajeva ispitanici smatraju da su finansijske prilike i više nego kod drugih. Potvrda jakih porodičnih veza i kohezivnosti između mladih i roditelja/staratelja je i podatak da 55,8% učenika svakodnevno večera sa svojim roditeljima (Grafikon 123), dok s druge strane 8% ispitanika odgovara da nikada ne večera sa roditeljima/starateljima. Uporedo sa tim, interesantan je podatak da 66,1% mladih procjenjuje da iznadprosječan uspjeh ocjena (Grafikon 121). Evidentan je nešto veći procenat izjašnjavanja u vezi izostajanja iz škole najmanje na jedan cijeli dan u posljednjih 12 mjeseci što je primjetno u 39% odgovora učenika/ca četvrtih razreda srednjih škola (Grafikon 119). Četiri ispitanika ponavljaju razred od cjelokupnog uzorka za četvrti razred srednjih škola. Grafikon 122 se odnosi na projekcije budućnosti mladih, te je u ovom dijelu bitno istaći da je veliki procenat mladih (79,3%) koji već razmišljaju o fakultetu nakon završene srednje škole, dok njih 9% razmišlja o zapošljavanju.

Grafikon 112

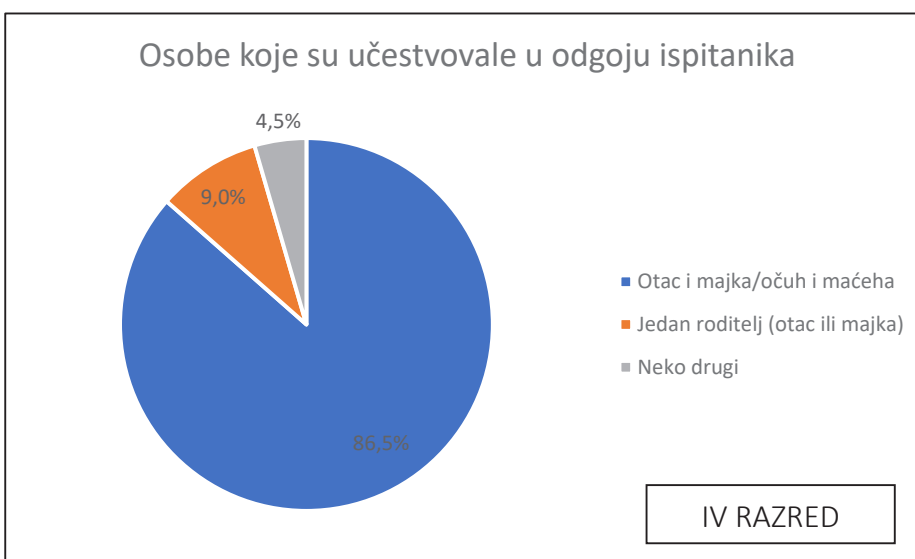

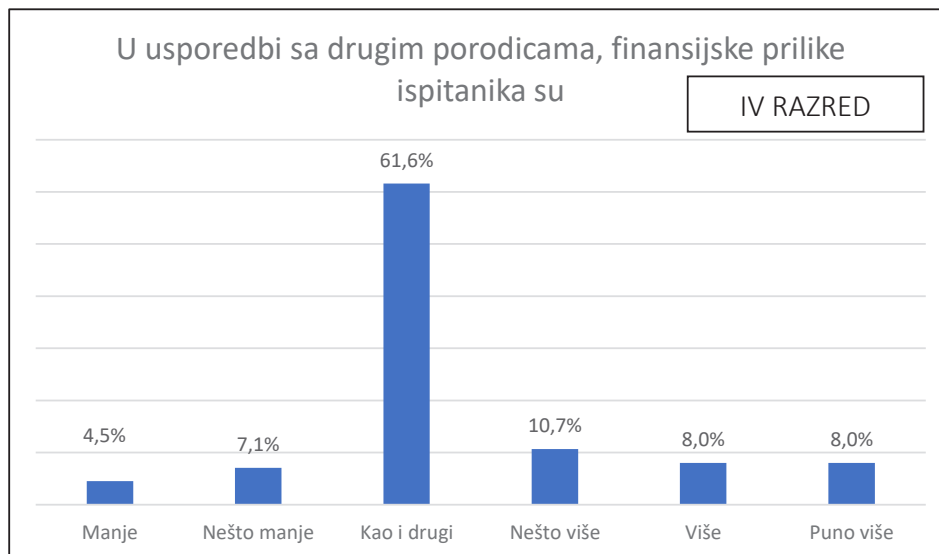
Grafikon 113

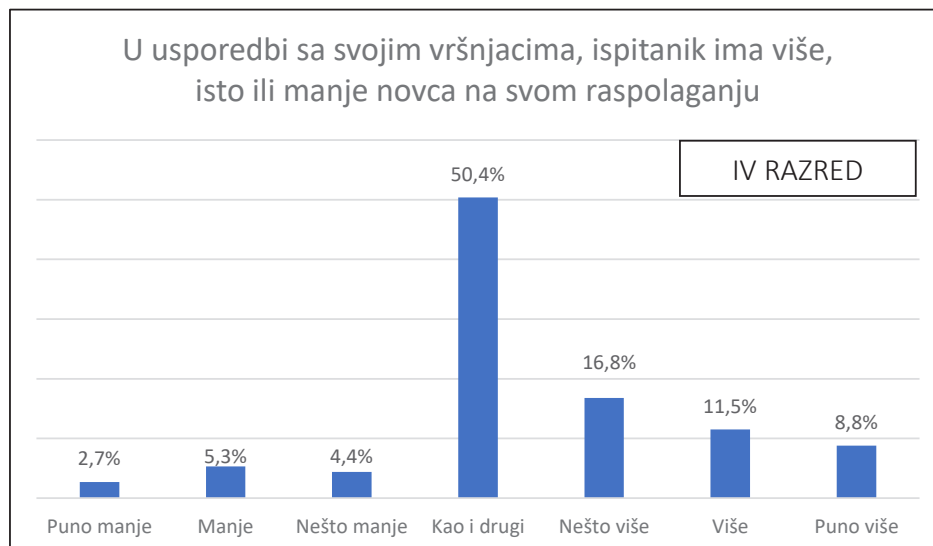
Grafikon 114

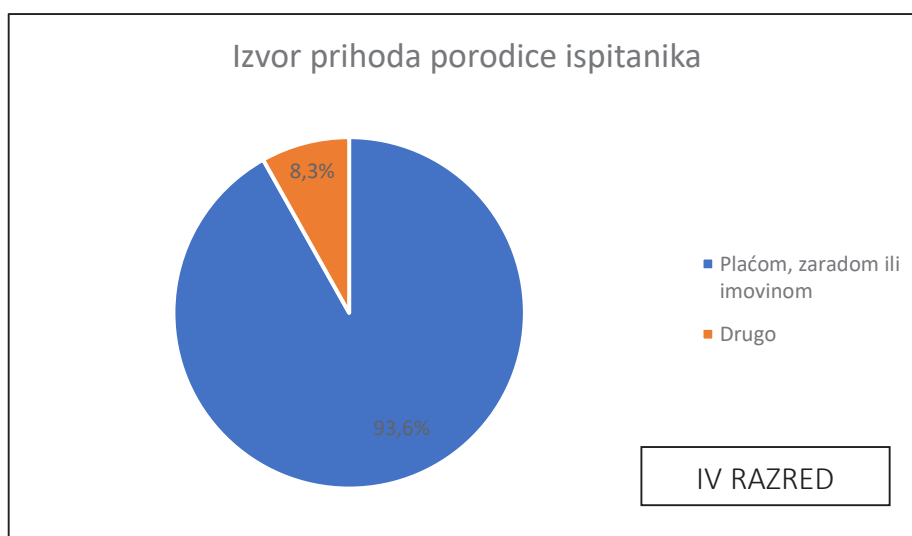
Grafikon 115

Grafikon 116

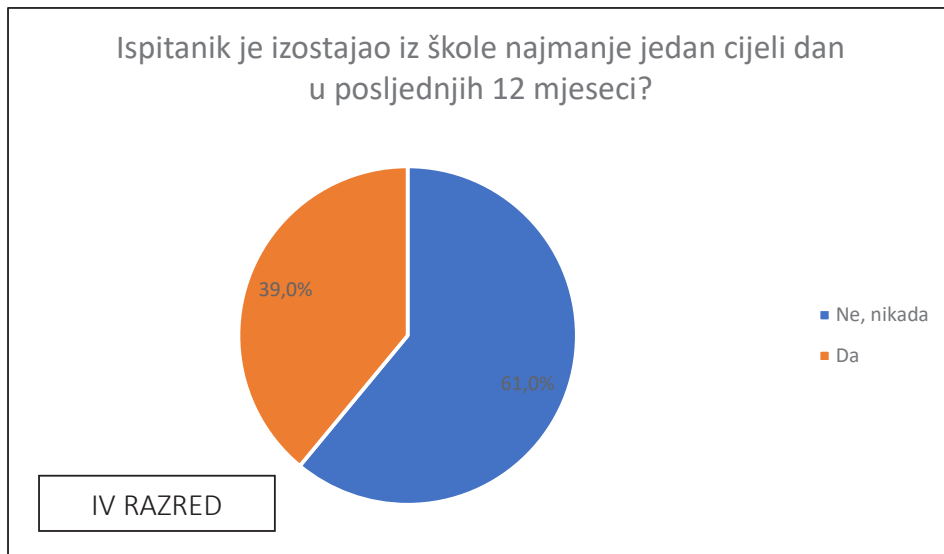
Grafikon 117

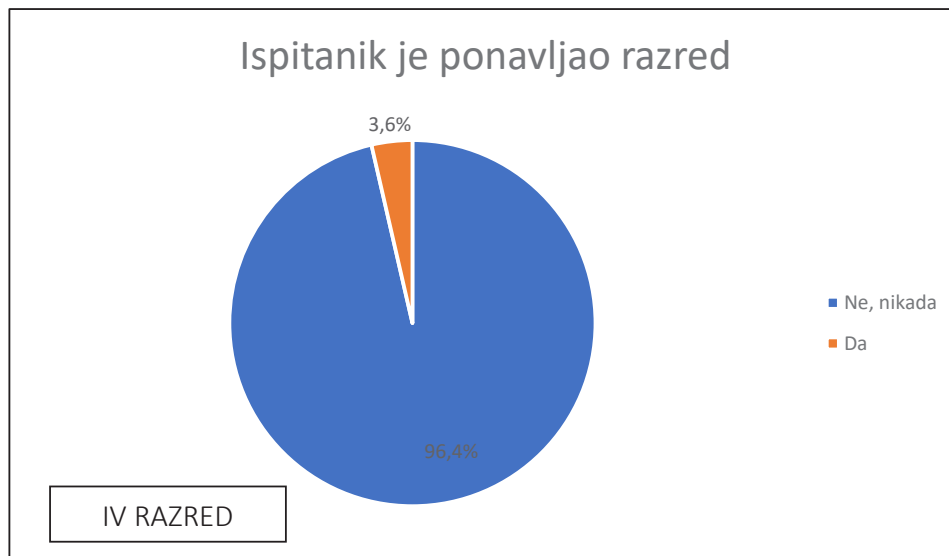
Grafikon 118

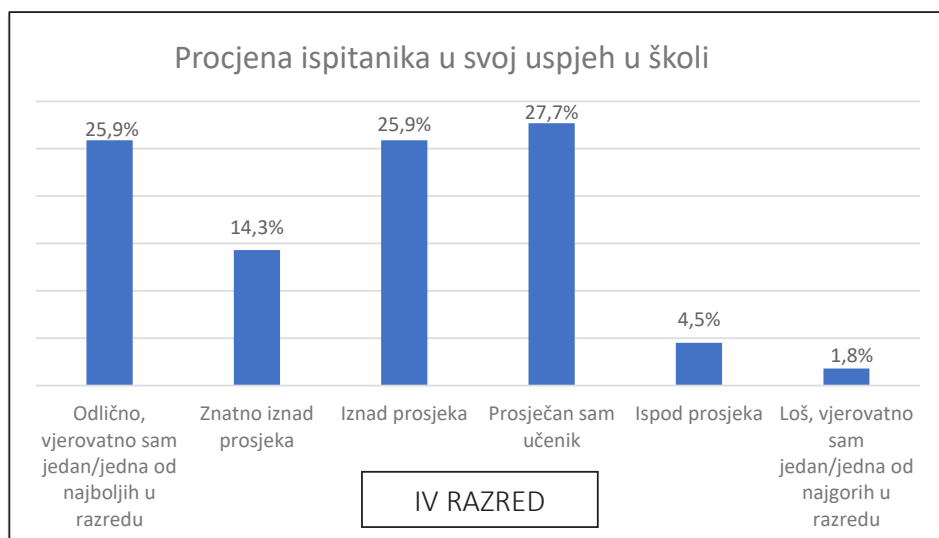

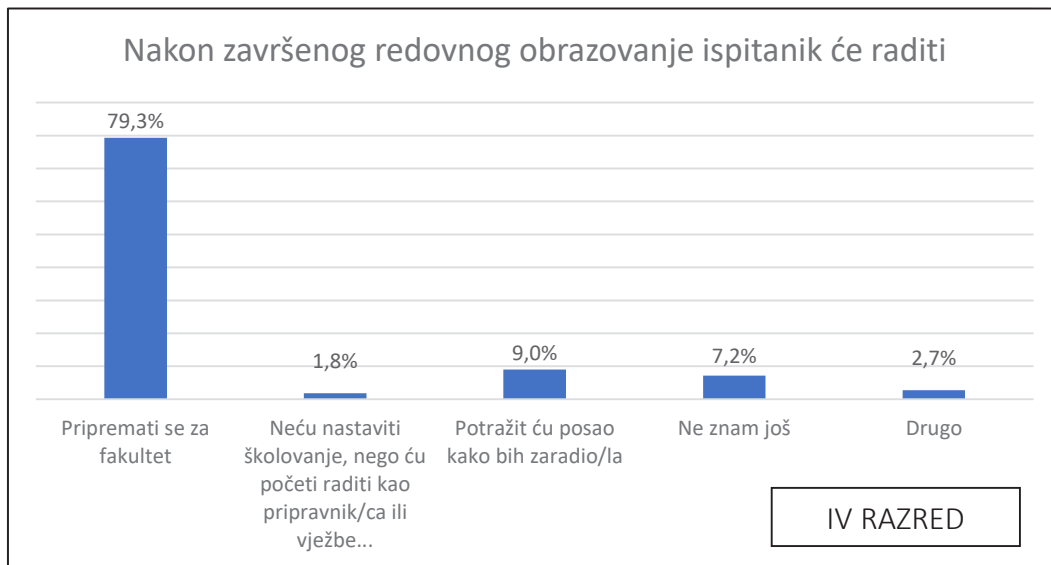
Grafikon 119

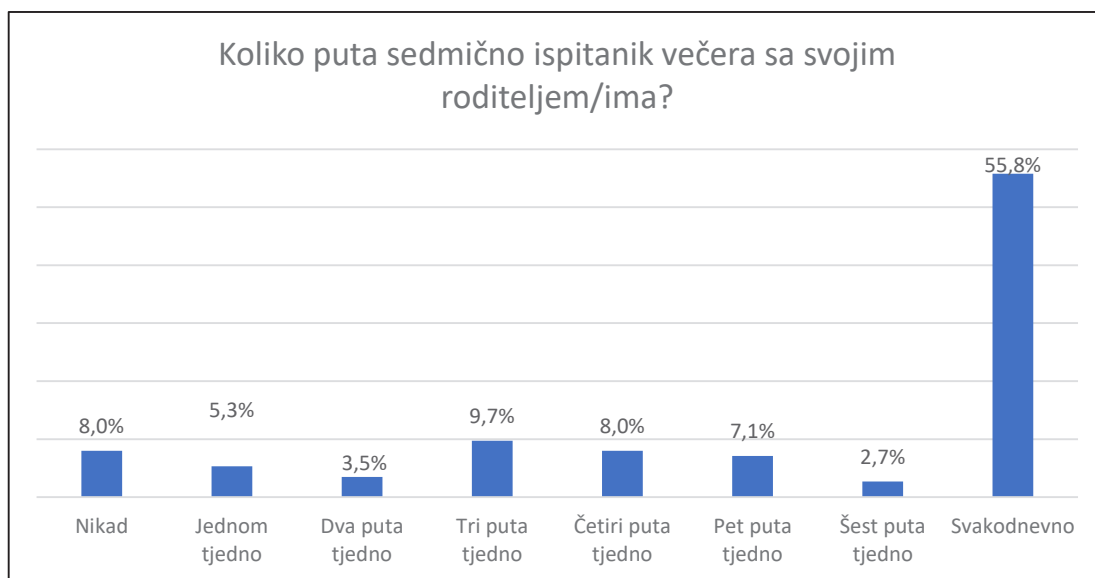
Grafikon 120

Grafikon 121

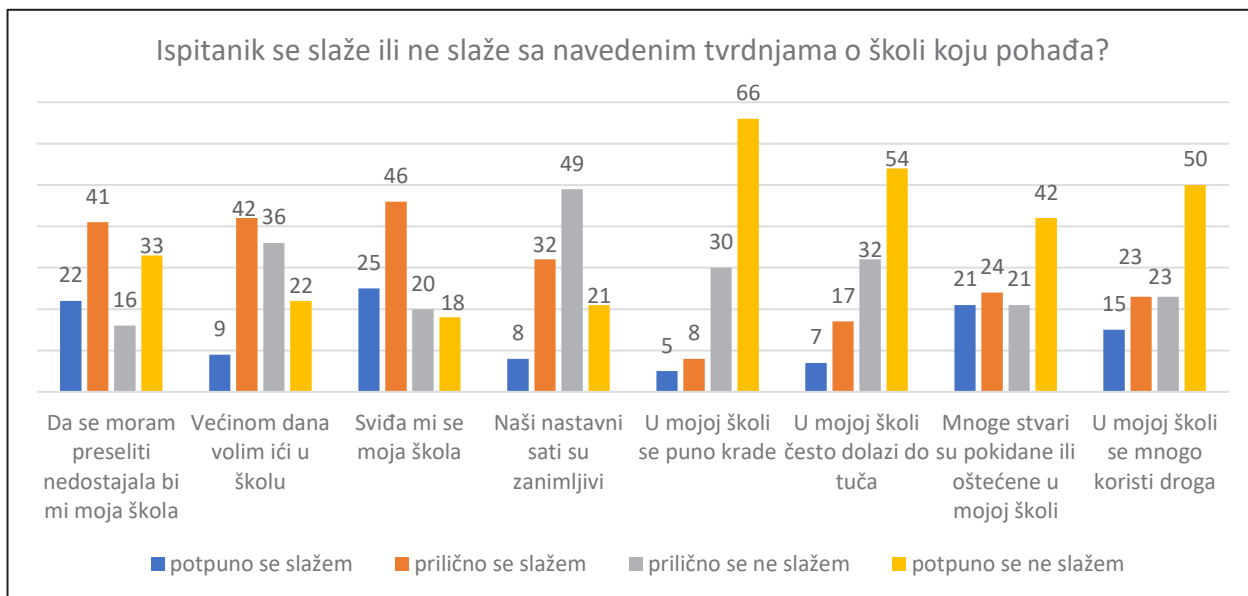

Grafikon 122

Grafikon 123

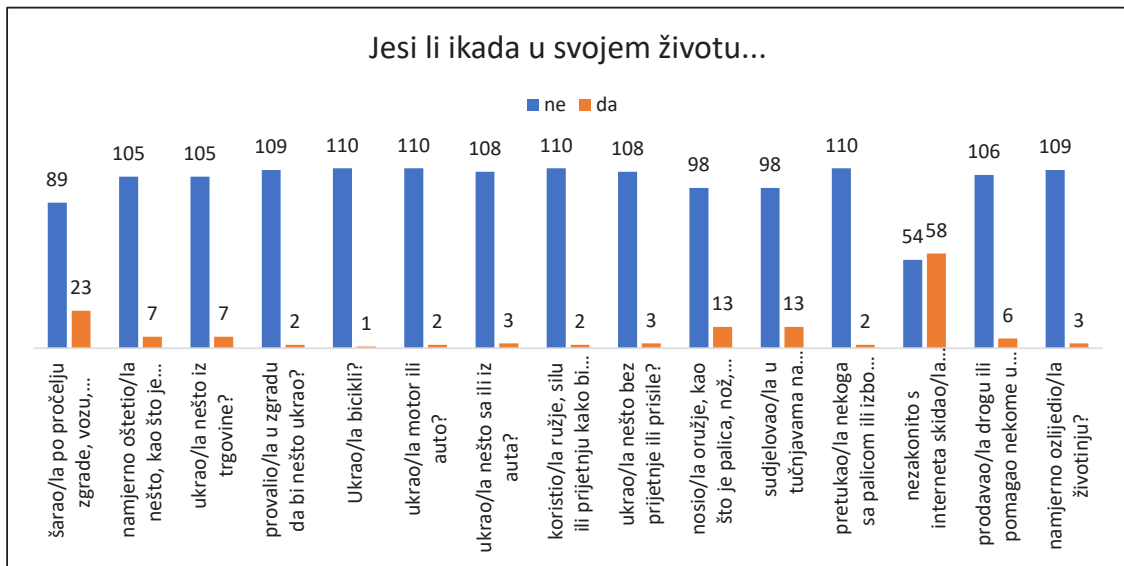
U okviru pitanja o školi istražene su percepcije učenika/ca o potencijalnim izvorima ugroženosti koji proizlaze iz (ne)adekvatnih uslova za odvijanje odgojno-obrazovnog procesa u i oko škole (kako procesa nastave, tako i infrastrukture u školi i dvorištu). Grafikon 124. i 125. su u fokusu istraživačke pažnje jer je primjetno da su učenici/ce u izraženijem obimu odgovarali na pitanja o dijelovima infrastrukture škole i fizičkog nasilja, što potvrđuje da su izvori ugroženosti od infrastrukture i vršnjačkog nasilja zastupljeni u određenom obimu u ovim školama. Kada je riječ o tvrdnjama u vezi sa infrastrukturom, stanjem i opremljenošću škole, može se zaključiti da je 48,6% učenika/ca manifestiralo negativan stav spram stanju stvari u školi koju pohađaju. Kada je riječ o tvrdanjama u vezi sa korištenjem droge 38% učenika je odgovorilo da se u njihovoj školi mnogo koristi droga (Grafikon 124).

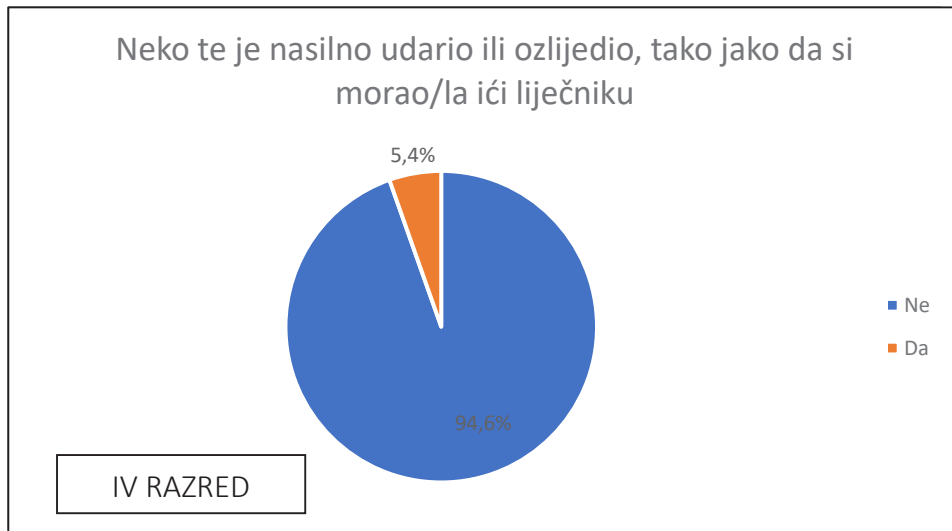
Grafikon 124

U okviru pitanja o stvarima koje mladi ljudi nekada rade, zanimljivo je prezentirati da na razini cijelog uzorka najveći broj mladih, njih 98 ukupno navodi da ne nosi nikakvo oružje (palice, noža, pištolja ili lanca), dok s druge strane, 13 ispitanika navodi da nose neko od navedenih vrsta oružja (palica, nož, pištolj ili lanac) što im može poslužiti i kao sredstvo za samoodbranu.

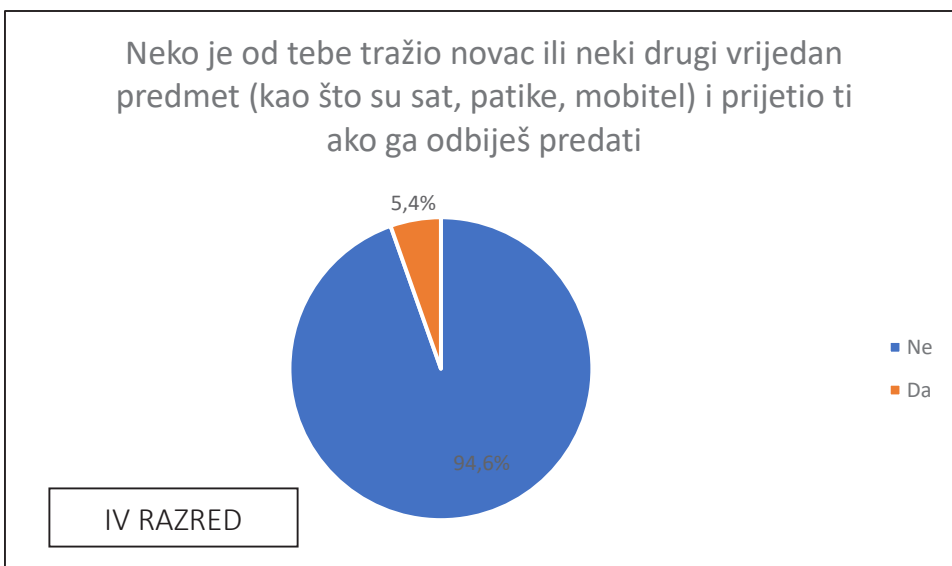
Također, u grafikonu 125. a u vezi pitanja koje se odnosilo na osobno sudjelovanje u tučnjavi kao fizičkom obliku nasilja, bitno je istaći da na razini cjelokupnog uzorka 98 ispitanika navodi da nisu nikada sudjelovali u tučnjavi. U tučnjavama na sportskim stadionima, ulici ili drugim javnim mjestima, 13 ispitanih je, shodno rezultatima istraživanja, aktivno participiralo u takvim situacijama. S obzirom da je ispitivanje bilo anonimno, ali u direktnom kontaktu s anketarom, moguće je da su ove brojke i više. Također, u dijelu koji se odnosi na postupanja mladih, u nastavku ćemo istaći odgovore na pitanja u vezi šaranja po zgradi i ulazu u zgradu što je zastupljeno kod 23 učenika, dok je nezakonito skidanje sadržaja sa interneta zastupljeno kod gotovo 65% ispitanih učenika/ca četvrtih razreda srednjih škola. S druge strane, na pitanje „Da li te je neko nasilno udario ili ozlijedio, tako jako da si morao ići liječniku?“ šest učenika je dalo potvrđan odgovor (Grafikon 126). Isti je broj odgovora na pitanje koje se odnosi na novac ili njima druge vrijedne predmete a u vezi sa prijetnjama ako odbiju predati traženo.

Grafikon 125

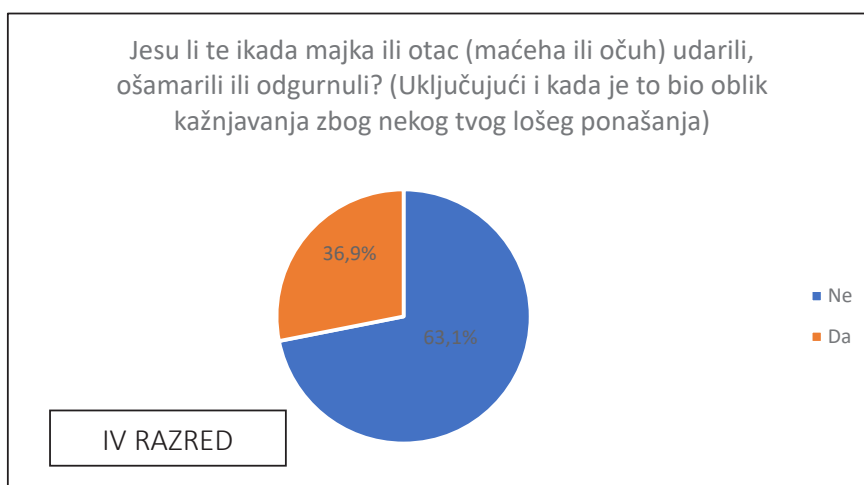
Grafikon 126

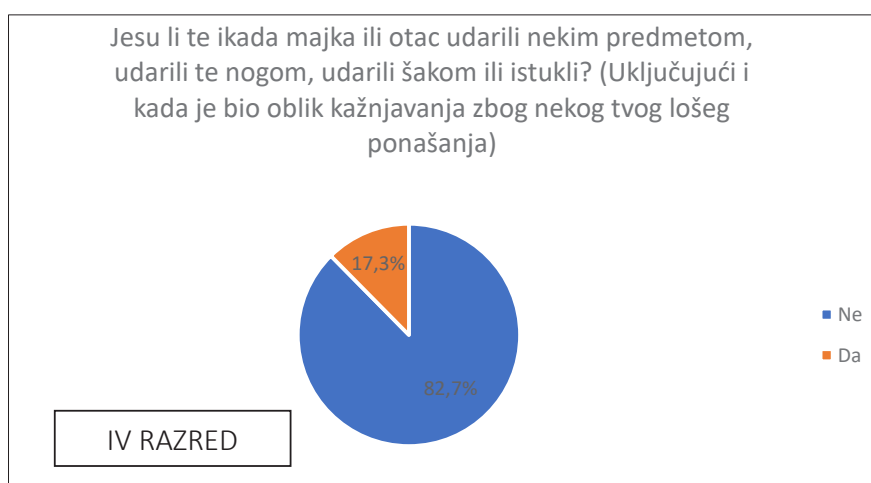
Grafikon 127

Kada je riječ o fizičkom kažnjavanju od strane roditelja kao zastupljenoj mjeri sankcije, grafikoni 128. i 129. prikazuju da je 36,9% ispitanika bilo u situaciji da ga majka ili otac udare, ošamare ili odgurnu, dok je 17,3% ispitanika bilo izloženo težem obliku kažnjavanja („udarili predmetom, nogom, šakom ili istukli“).

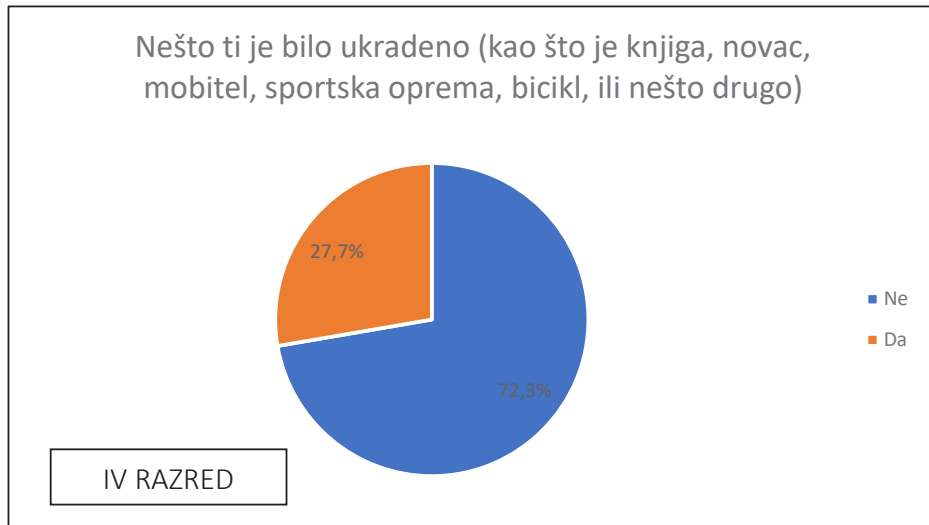
Grafikon 128

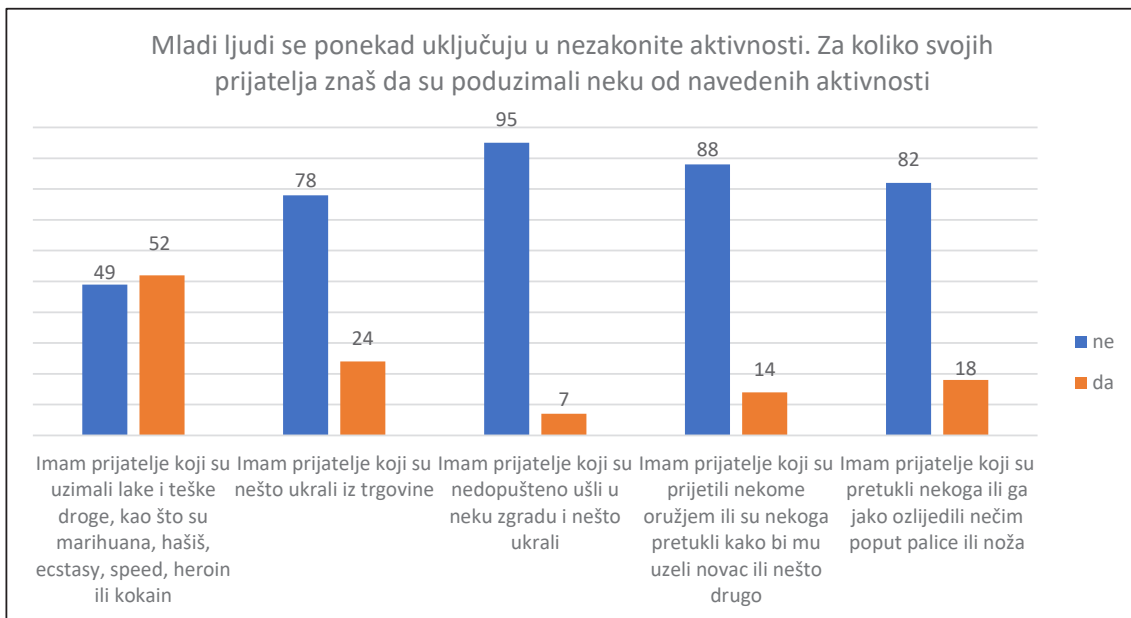
Grafikon 129

U bloku pitanja koja se odnose na devijantna i nedozvoljena ponašanja primjetna su ponašanja koja su kažnjiva po bosanskohercegovačkim prekršajnim i krivičnim zakonima. Prema grafikonu 130. evidentno je da se gotovo svaki četvrti učenik/ca četvrtih razreda slaže sa tvrdnjom da mu je nešto bilo ukradeno (knjiga, novac, mobitel, sportska oprema, bicikl, ili nešto drugo).

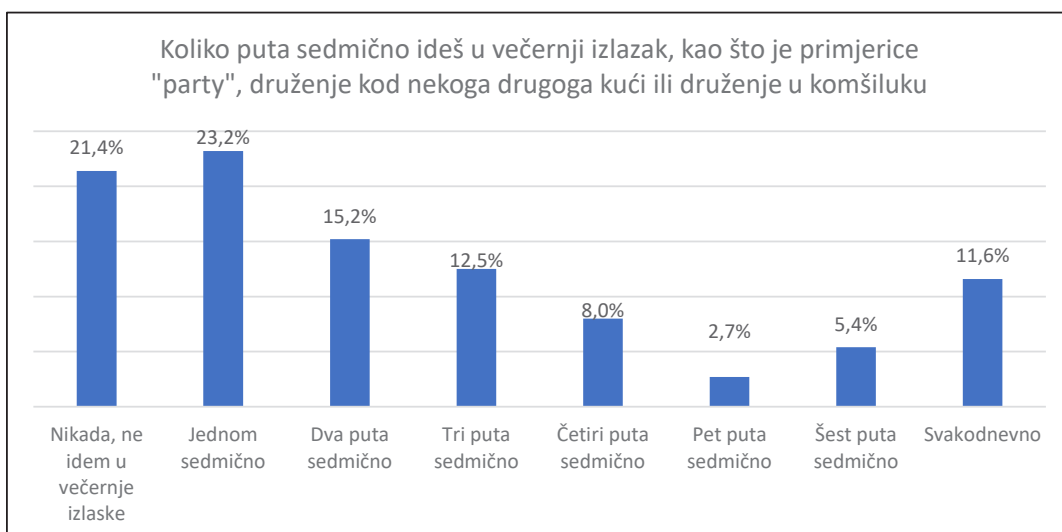
Nadalje, rezultati istraživanja pokazuju da je 14,1% učenika/ca odgovorilo da se u njihovoj školi puno krade (Grafikon 124). 24 učenika/ca se izjasnilo da imaju prijatelja koji su nešto ukrali iz trgovine, što prikazuje Grafikon 131. Neznatno više od polovine svih učenika/ca četvrtih razreda srednjih škola se izjasnilo da imaju prijatelja koji su uzimali lake i teške droge, kao što su marihuana, hašiš, ecstasy, speed, heroin ili kokain. 18 učenika/ca je odgovorilo da imaju prijatelja koji su pretukli nekoga ili ga jako ozlijedili oružjem poput noža ili palice.

Grafikon 130

Grafikon 131

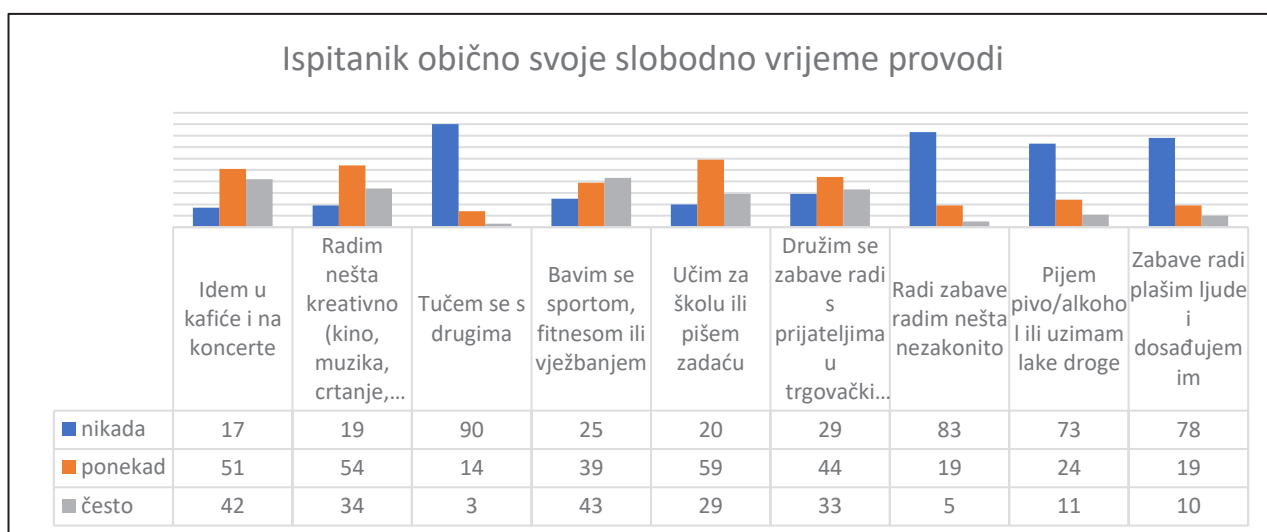

Grafikon 132

Grafikon 132. pokazuje da je 21,4% ispitanih učenika odgovorilo da nikada ne ide u večernje izlaske, kao što su npr. „party“, druženje kod nekog drugoga kući ili druženje u komšiluku, dok je s druge strane, 11,6% ispitanih učenika/ca četvrtog razreda odgovorilo da svakodnevno ide u večernje izlaske, te 67% njih minimum jednom sedmično.

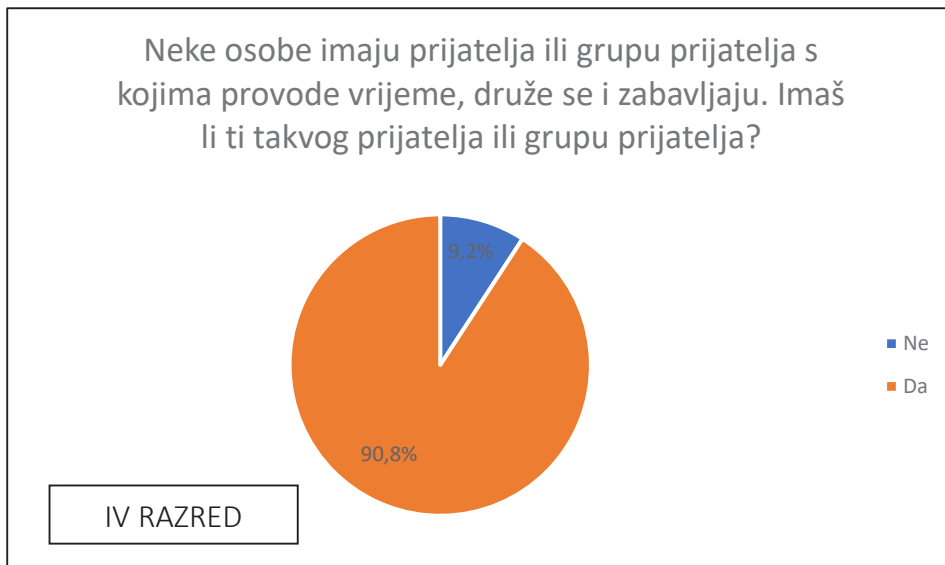
Rezultati istraživanja u vezi provođenja slobodnog vremena su prikazani u grafikonu 133. Vrijeme koje mladi nastoje popuniti sadržajima i aktivnostima koji su bitno različiti od onih koji su im omogućeni u nastavnom procesu i školskim prostorima predstavljaju u određenoj mjeri čin hrabrosti ili čak progresivno ponašanje. Tako naprimjer, 17 učenika/ca potvrđuje da ponekad ili često učestvuje u tučama sa drugima, dok 24 ispitanih potvrđuje da ponekad ili često „radi zabave radi nešto nezakonito“.

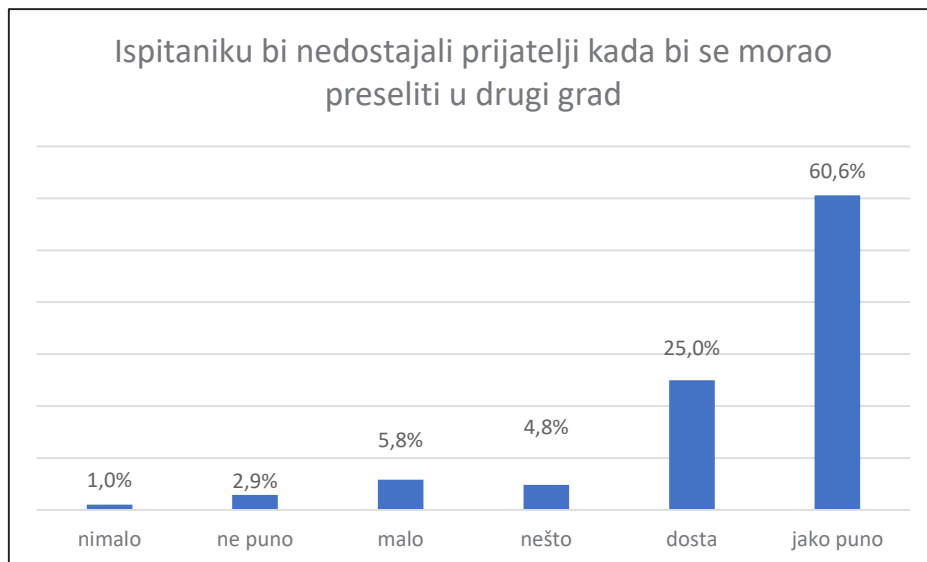
Grafikon 133

Nešto veći je broj učenika/ca, ukupno njih 29 koji „zabave radi plaše ljude i dosađuju im“. Pored navedenog, preko 80% učenika/ca je odgovorilo da u slobodno vrijeme uči za školu ili piše zadaću.

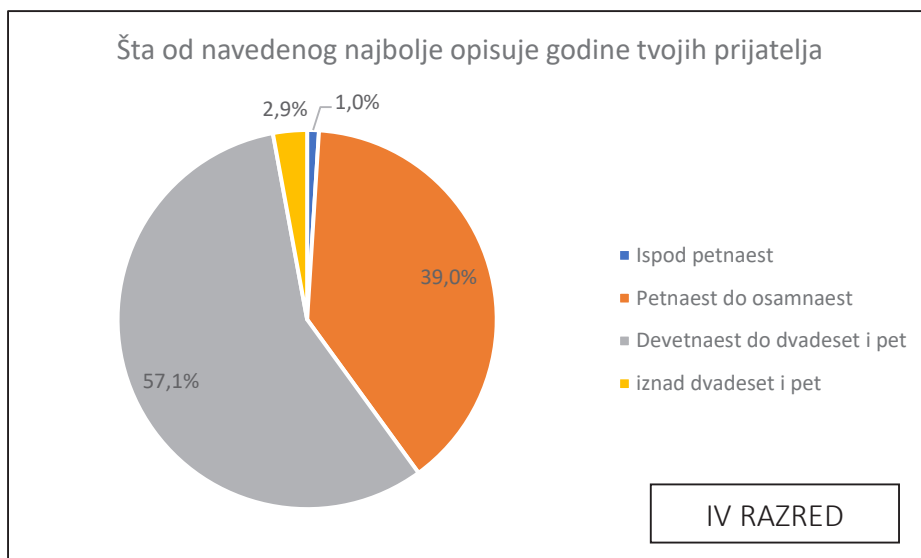
U bloku pitanja koji se odnosi na druženje sa prijateljima i formiranje grupe, slikovitije u grafikonu 134. vidljivo je da su učenici/ce četvrtih razreda u 90,8% odgovora potvrdili da imaju prijatelja ili grupu prijatelja s kojima provode slobodno vrijeme, s kojima se druže i zabavljaju. Na skali odgovora u intervalu „dosta“ i „jako puno“ ukupno 85,6% učenika je odgovorilo da bi im nedostajali prijatelji kada bi se morali preseliti u drugi grad. Bitno je istaći da 57,1% ispitanika odgovara da zajedno provodi vrijeme sa takvom grupom prijatelja na mjestima kao što su parkovi, ulice, trgovački centri ili susjedstvo (Grafikon 137). Međutim, za 17% mladih činjenje ilegalnih (protuzakonitih) stvari i radnji je prihvatljivo za njihovu grupu prijatelja dok je 10,5% ispitanika odgovorilo da osobe u grupi zajedno čine ilegalne stvari (Grafikon 139). 7,5% ispitanih je poistovjetilo svoju grupu prijatelja sa bandom.

Grafikon 134

Grafikon 135

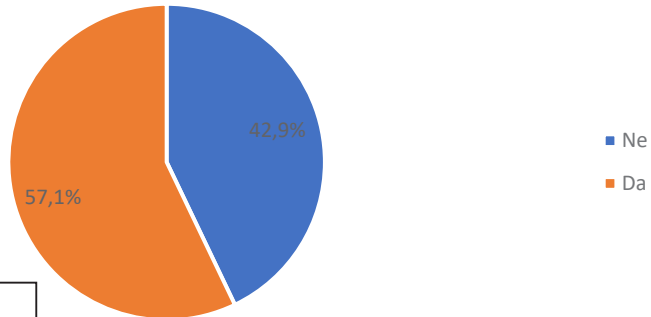

Grafikon 136

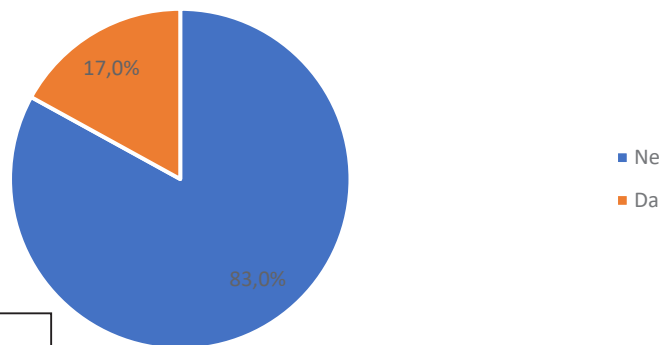
Provodi li navedena grupa prijatelja mnogo vremena zajedno na javnim mjestima, kao što su ulice, parkovi, trgovački centri ili komšiluk (susjedstvo)

IV RAZRED

Grafikon 137

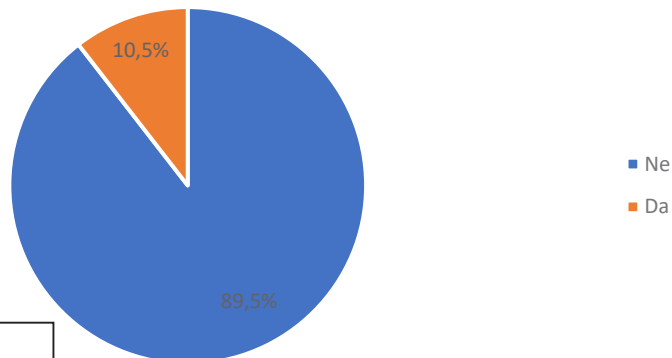
Da li je činjenje ilegalnih (protuzakonitih) stvari prihvatljivo za tvoju grupu prijatelja?

IV RAZRED

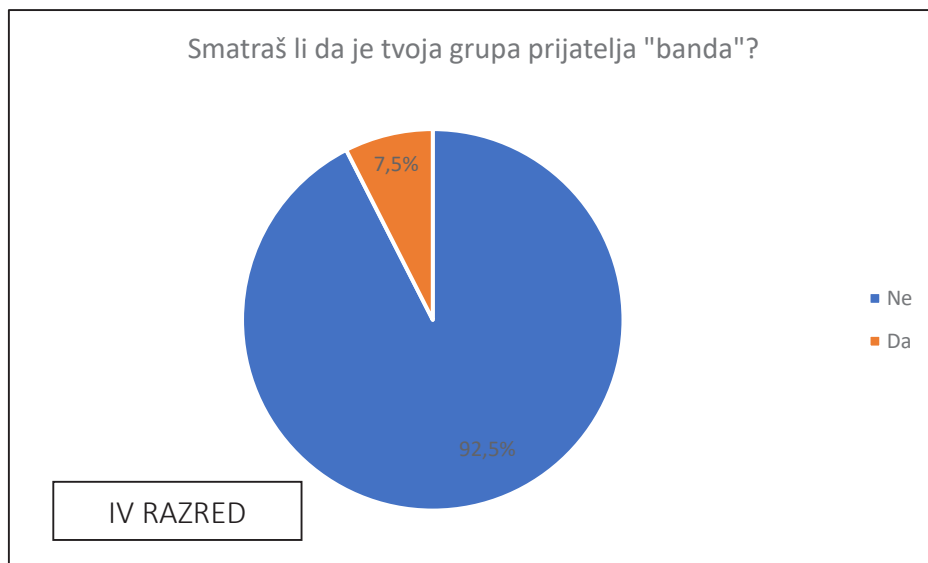
Grafikon 138

Da li osobe u tvojoj grupi prijatelja zajedno čine ilegalne (protuzakonite) stvari?

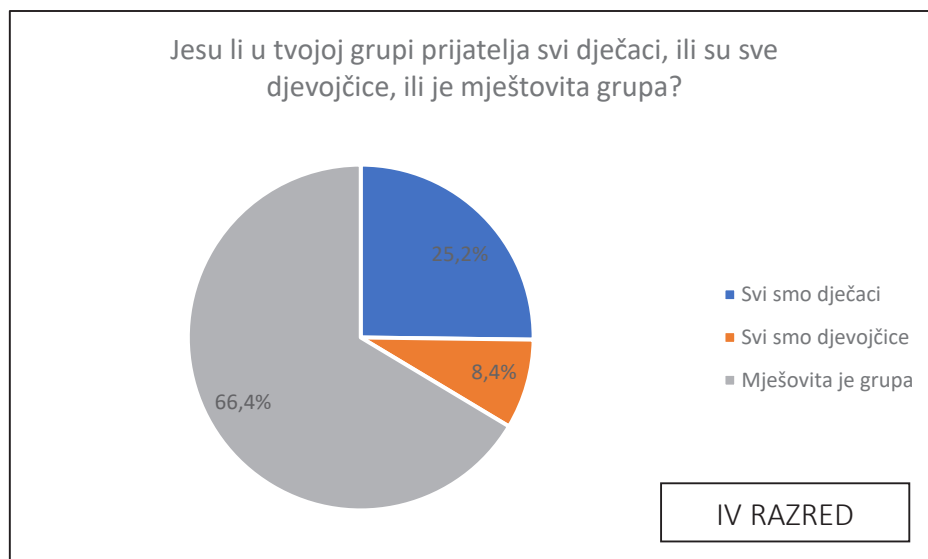

IV RAZRED

Grafikon 139

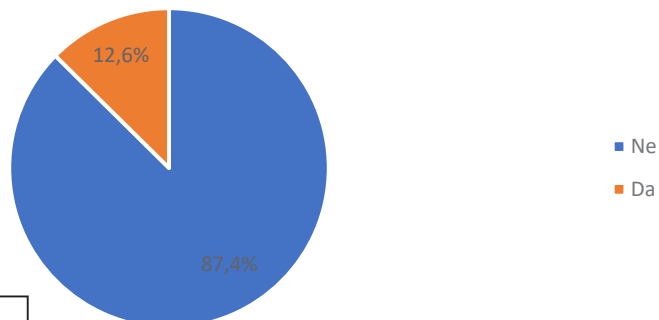
Grafikon 140

Grafikon 141

Nešto je veći postotak (12,6%) učenika/ca četvrtih razreda koji su bili u kontaktu sa policijom jer su počinili nešto nezakonito. Gotovo svaki peti učenik tvrdi da je koristio kanabis, dok je konzumiranje ili „probanje“ droge Ecstasy zastupljeno na veoma niskom nivou (3,6%). Međutim, konzumiranje ili „probanje“ alkoholnih pića je na znatno većem nivou zastupljenosti među populacijom učenika/ca četvrtih razreda srednjih škola (45%).

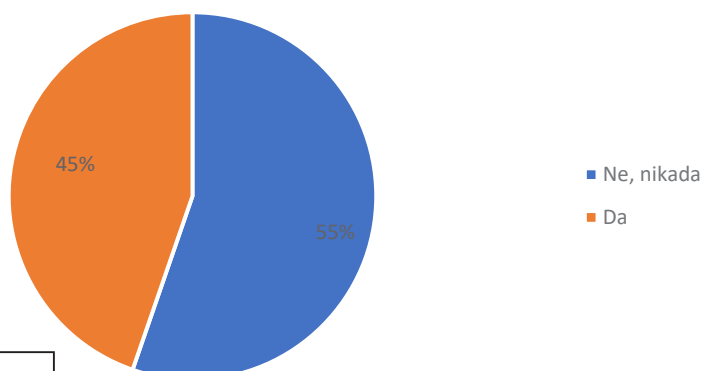
Jesi li ikada bio/la u kontaktu sa policijom zato što si lično učinio/la nešto nezakonito, kao neke od radnji koje su gore navedene

IV RAZRED

Grafikon 142

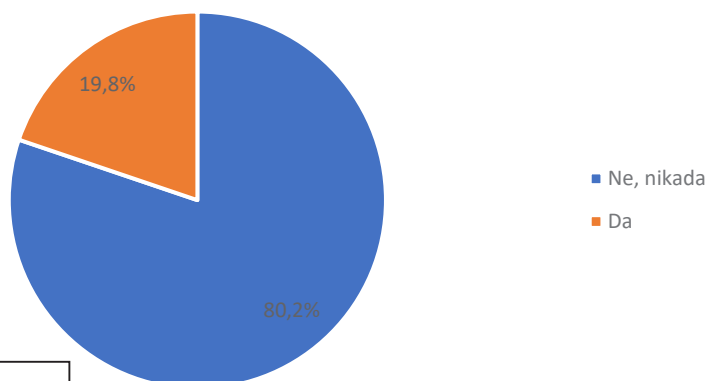
Jesi li ikada pio/la alkoholna pića?

IV RAZRED

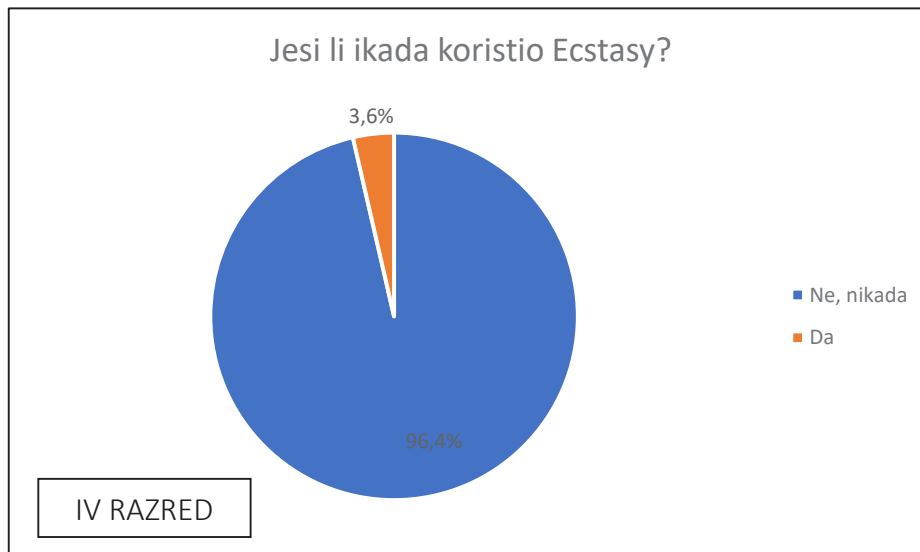
Grafikon 143

Jesi li ikada koristio kanabis?

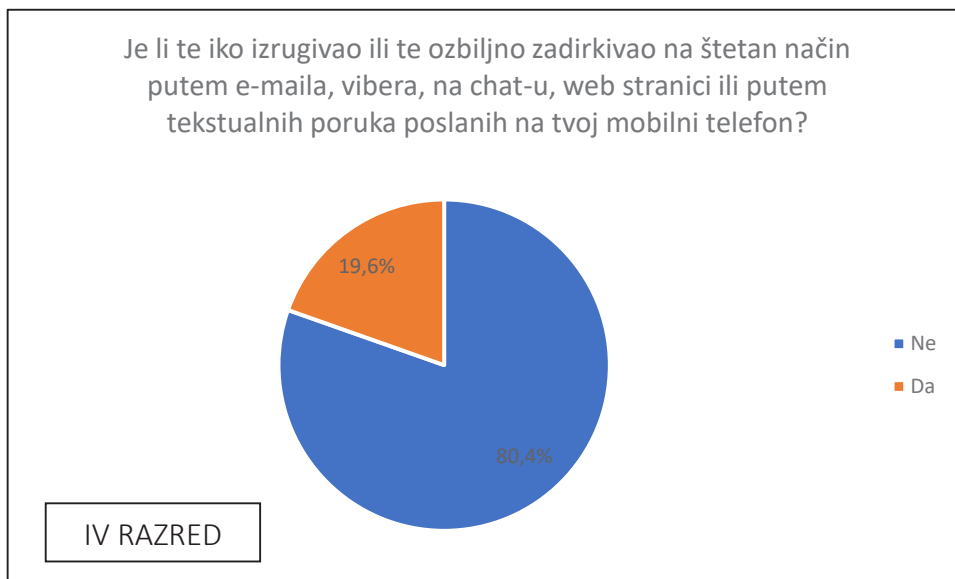
IV RAZRED

Grafikon 144

Grafikon 145

Gotovo svaki peti učenik/ca završnih razreda srednjih škola konstatira da je bio izrugivan ili ozbiljno zadirkivan na štetan način putem mreža koje koristi (Grafikon 146).

Grafikon 146

3. UPOREDNA ANALIZA RAZLIKA

U prvom redu, prezentirat ćemo određene interesantne stavove **učenika/ca prvih razreda srednjih škola**. U istraživanju je učestvovalo ukupno 90 učenika/ca prvih razreda. Zanimljivo je istaći da 61,8% učenika/ca prvih razreda već razmišlja o fakultetu nakon završene srednje škole, 4,5% mladih razmišlja o nastavku školovanja kroz druge forme obrazovanja, dok 15,7% mladih razmišlja o zapošljavanju. Kada je riječ o tvrdnjama u vezi sa infrastrukturom, stanjem i opremljenošću škole, 21% učenika/ca je manifestiralo negativan stav spram stanju stvari u školi koju pohađaju. 15,7% ispitanika navodi da nosi neko od navedenih vrsta oružja (palica, nož, pištolj ili lanac), dok 14% ispitanika potvrđuje da ponekad ili često „radi zabave radi nešto nezakonito“. Nešto veći je procenat učenika/ca (26%) koji „zabave radi plaše ljude i dosađuju im“. 35% ispitanika tvrdi da će ponekad preuzeti rizik samo zbog zabave. Gotovo svaki šesti učenik potvrđuje da ponekad ili često učestvuje u tučama sa drugima (17%). U 11,2% slučajeva učenici prvih razreda konstatiraju da su bili izrugivani ili ozbiljno zadirkivani na štetan način putem mreža koje koriste. Kada je riječ o fizičkom kažnjavanju od strane roditelja kao zastupljenoj mjeri sankcije, 28,10% ispitanika je bilo u situaciji da ga majka ili otac udare, ošamare ili odgurnu, dok je 12,40% ispitanika bilo izloženo težem obliku kažnjavanja. 28,8% učenika/ca se izjasnilo da imaju prijatelja koji su nešto ukrali iz trgovine. 44,8% učenika/ca se izjasnilo da imaju prijatelja koji su uzimali lake i teške droge, kao što su marihuana, hašiš, ecstasy, speed, heroin ili kokain. Veoma je mali postotak (6,7%) učenika/ca prvih razreda koji su bili u kontaktu sa policijom jer su počinili nešto nezakonito. Konzumiranje ili „probanje“ lakih droga je na veoma niskom nivou (kanabis – 6,8% i ecstasy – 3,4%) dok je konzumiranje alkoholnih pića na znatno većem nivou (38,6%). Na pitanje „Da li te je neko nasilno udario ili ozlijedio, tako jako da si morao ići liječniku?“ četiri učenika su dala potvrđan odgovor. Isti je broj odgovora na pitanje koje se odnosi na novac ili njima druge vrijedne predmete a u vezi sa prijateljima ako odbiju predati traženo.

Slijedi detaljniji prikaz rezultata istraživanja u vezi određenih stavova učenika/ca prvih razreda srednjih škola na području Kantona Sarajevo kategoriziranih po školama koje su uzele učešće u projektnim aktivnostima. Naime, kada je riječ o prvim razredima, u srednjoj školi „Gimnazija Obala“ ispitano je ukupno 19 učenika/ca prvog razreda. Svih 19 ispitanika se ne slaže sa tvrdnjom da se u srednjoj školi „Gimnazija Obala“ puno krade. Jedan ispitanik se slaže sa tvrdnjom da često dolazi to tuča u datoj školi. Devet ispitanika se slaže sa tvrdnjom da su mnoge stvari pokidane ili oštećene u školi koju pohađa. Jedan ispitanik navodi da nosi neku vrstu oružja (palica, nož, pištolj ili lanac). U „Srednjoj školi za okoliš i drveni dizajn“ ispitano je ukupno 25 učenika/ca prvog razreda. Osam ispitanika se slaže sa tvrdnjom da se u „Srednjoj školi za okoliš i drveni dizajn“ puno krade. Sedam ispitanika se slaže sa tvrdnjom da često dolazi to tuča u datoj školi. Šest ispitanika se slaže sa tvrdnjom da su mnoge stvari pokidane ili oštećene u školi koju pohađa. Četiri ispitanika navodi da nosi neku vrstu oružja (palica, nož, pištolj ili lanac). U srednjoj školi „Peta Gimnazija“ ispitano je ukupno 22 učenika/ca prvog razreda. Samo jedan ispitanik od 22 ispitanika se slaže sa tvrdnjom da se u srednjoj školi „Peta gimnazija“ puno krade. Jedan ispitanik se slaže sa tvrdnjom da često dolazi to tuča. Jedan ispitanik se slaže sa tvrdnjom da

su mnoge stvari pokidane ili oštećene u školi koju pohađa. Šest ispitanika navodi da nosi neku vrstu oružja (palica, nož, pištolj ili lanac). U srednjoj školi „Četvrta Gimnazija“ ispitano je ukupno 17 učenika/ca prvog razreda. Dvoje ispitanika se slaže sa tvrdnjom da se u školi „Četvrta gimnazija“ puno krade. Jedan ispitanik se slaže sa tvrdnjom da u školi „Četvrta gimnazija“ često dolazi to tuča. Četiri ispitanika se slažu sa tvrdnjom da su mnoge stvari pokidane ili oštećene u datoj školi. Tri ispitanika navodi da nose neku vrstu oružja (palica, nož, pištolj ili lanac). U „Srednjoj tehničkoj školi grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije“ ispitano je ukupno 7 učenika prvog razreda. Svih sedam ispitanika se ne slaže sa tvrdnjom da se u „Srednjoj tehničkoj školi grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije“ puno krade. Dva ispitanika se slažu sa tvrdnjom da često dolazi to tuča. Četiri ispitanika se slaže sa tvrdnjom da su mnoge stvari pokidane ili oštećene u školi koju pohađa. Dva ispitanika navode da nose neku vrstu oružja (palica, nož, pištolj ili lanac). Primjetan je neznatno veći broj odgovora učenika/ca prvih razreda a u vezi pitanja o pojavama „krađe“ i „tuče“ u „Srednjoj školi za okoliš i drvni dizajn“, dok su učenici u drugim školama u gotovo apsolutnom slučaju negativno odgovorili na pitanja o tome da li se krade u njihovoj školi i da li su tuče česta pojava. Nešto je veći broj učenika u „Gimnaziji Obali“ i „Srednjoj tehničkoj školi grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije“ koji se slažu sa tvrdnjom da su mnoge stvari pokidane ili oštećene u školi koju pohađaju. U „Petoj Gimnaziji“ je izražen neznatno veći broj učenika prvog razreda koji navodi da nosi neku vrstu oružja (palica, nož, pištolj ili lanac).

U nastavku ćemo prezentirati određene interesantne stavove **učenika/ca drugih razreda srednjih škola**. U istraživanju je učestvovalo ukupno 92 učenika/ca drugih razreda. 79,1% učenika/ca drugih razreda razmišlja o fakultetu nakon završene srednje škole, dok tek 3,3% mladih razmišlja o zapošljavanju. 40% učenika/ca je izrazilo slaganje sa tvrdnjom da su mnoge stvari u njihovoj školi oštećene ili pokidane. 5,5% ispitanika navodi da nosi neko od navedenih vrsta oružja (palica, nož, pištolj ili lanac). 11,9% učenika/ca potvrđuje da ponekad ili često učestvuje u tučama sa drugima. Ispitanici drugih razreda srednjih škola u 13,2% slučajeva konstatiraju da su bili izrugivani ili ozbiljno zadirkivani na štetan način putem mreža koje koriste. 30,8% ispitanika je bilo u situaciji da ga majka ili otac udare, ošamare ili odgurnu, dok je 11% ispitanika bilo izloženo težem obliku kažnjavanja („udarili predmetom, nogom, šakom ili istukli“). 15,4% učenika/ca drugih razreda se slaže tvrdnjom da im je nešto bilo ukradeno (knjiga, novac, mobitel, sportska oprema, bicikl, ili nešto drugo). 17,7% učenika/ca se izjasnilo da imaju prijatelja koji su nešto ukrali iz trgovine. 37,5% učenika/ca se izjasnilo da imaju prijatelja koji su uzimali lake i teške droge, kao što su marihuana, hašiš, ecstasy, speed, heroin ili kokain. 6,5% učenika/ca drugih razreda srednjih škola je odgovorilo da su bili u kontaktu sa policijom jer su počinili nešto nezakonito. Konzumiranje ili „probanje“ kanabisa je na niskom nivou (12%) dok je konzumiranje ili „probanje“ alkoholnih pića na znatno većem nivou (46,7%). Na pitanje „Da li te je neko nasilno udario ili ozlijedio, tako jako da si morao ići liječniku?“ tri učenika su dala potvrđan odgovor. Jedan učenik je na pitanje koje se odnosi na novac ili njima druge vrijedne predmete a u vezi sa prijetnjama ako odbiju predati traženo, odgovorio potvrdno.

Nadalje, prezentirat ćemo i određene stavove **učenika/ca trećih razreda srednjih škola**. U istraživanju je učestvovalo ukupno 104 učenika/ca trećih razreda. 73,8% učenika/ca trećih razreda razmišlja

o fakultetu nakon završene srednje škole dok 12,6% mladih razmišlja o zapošljavanju. 9,7% ispitanika navodi da nosi neko od navedenih vrsta oružja (palica, nož, pištolj ili lanac). 17% učenika/ca potvrđuje da ponekad ili često učestvuje u tučama sa drugima. Ispitanici trećih razreda srednjih škola u 13% slučajeva konstatiraju da su bili izrugivani ili ozbiljno zadirkivani na štetan način putem mreža koje koriste. 31% ispitanika je bilo u situaciji da ga majka ili otac udare, ošamare ili odgurnu, dok je 10% ispitanika bilo izloženo težem obliku kažnjavanja („udarili predmetom, nogom, šakom ili istukli“). Evidentno je da se gotovo svaki peti učenik/ca trećih razreda slaže sa tvrdnjom da mu je nešto bilo ukradeno (knjiga, novac, mobitel, sportska oprema, bicikl, ili nešto drugo). 21% učenika/ca se izjasnilo da imaju prijatelja koji su nešto ukrali iz trgovine. 42,7% učenika/ca se izjasnilo da imaju prijatelja koji su uzimali lake i teške droge, kao što su marihuana, hašiš, ecstasy, speed, heroin ili kokain. Mali je postotak (5,8%) učenika/ca trećih razreda koji su bili u kontaktu sa policijom jer su počinili nešto nezakonito. Konzumiranje ili „probanje“ lakih droga je na niskom nivou (kanabis – 17,8% i ecstasy – 4,1%) dok je konzumiranje alkoholnih pića na znatno većem nivou (44,6%). Na pitanje „Da li te je neko nasilno udario ili ozlijedio, tako jako da si morao ići liječniku?“ tri učenika su dala potvrđan odgovor. Jedan učenik trećeg razreda je potvrdno odgovorio na pitanje koje se odnosi na novac ili njima druge vrijedne predmete a u vezi sa prijetnjama ako odbiju predati traženo.

U konačnici, prezentirat ćemo i stavove **učenika/ca četvrtih razreda srednjih škola**. U istraživanju je učestvovalo ukupno 116 učenika/ca četvrtih razreda. U ovom dijelu bitno istaći da je veliki procenat mladih (79,3%) koji već razmišljaju o fakultetu nakon završene srednje škole, dok tek njih 9% razmišlja o zapošljavanju. 48,6% učenika/ca je manifestiralo negativan stav spram stanju stvari u školi. 13 ispitanika ili 11,7% navodi da nosi neko od navedenih vrsta oružja (palica, nož, pištolj ili lanac). 19,6% učenika/ca završnih razreda srednjih škola konstatira da je bilo izrugivano ili ozbiljno zadirkivano na štetan način putem mreža koje koristi. 36,9% ispitanika je bilo u situaciji da ga majka ili otac udare, ošamare ili odgurnu, dok je 17,3% ispitanika bilo izloženo težem obliku kažnjavanja („udarili predmetom, nogom, šakom ili istukli“). Evidentno je da se 27,7% učenika/ca četvrtih razreda slaže sa tvrdnjom da im je nešto bilo ukradeno (knjiga, novac, mobitel, sportska oprema, bicikl, ili nešto drugo). 21,6% učenika/ca se izjasnilo da imaju prijatelja koji su nešto ukrali iz trgovine. Neznatno više od polovine učenika/ca četvrtih razreda imaju prijatelja koji su uzimali lake i teške droge, kao što su marihuana, hašiš, ecstasy, speed, heroin ili kokain. 16,2% učenika/ca je odgovorilo da imaju prijatelja koji su pretukli nekoga ili ga jako ozlijedili oružjem poput noža ili palice. 15,9% učenika/ca potvrđuje da ponekad ili često učestvuje u tučama sa drugima. Nešto je veći postotak (12,6%) učenika/ca četvrtih razreda koji su bili u kontaktu sa policijom jer su počinili nešto nezakonito. Gotovo svaki peti učenik tvrdi da je koristio kanabis, dok je konzumiranje ili „probanje“ droge Ecstasy zastupljeno na veoma niskom nivou (3,6%). Međutim, konzumiranje ili „probanje“ alkoholnih pića je na znatno većem nivou zastupljenosti među populacijom učenika/ca četvrtih razreda srednjih škola (45%). Na pitanje „Da li te je neko nasilno udario ili ozlijedio, tako jako da si morao ići liječniku?“ šest učenika je dalo potvrđan odgovor. Isti je broj odgovora na pitanje koje se odnosi na novac ili njima druge vrijedne predmete a u vezi sa prijetnjama ako odbiju predati traženo.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Ovo istraživanje imalo je za cilj da se ispita osjećaj sigurnosti učenika u i oko srednjih škola na području Kantona Sarajevo. Da naše škole nisu usamljene u suočavanju s problemom sigurnosti djece govore i istraživanja provedena u drugim zemljama svijeta u kojima se ističe da je postotak školske djece koja su žrtve nasilništva u većini zemalja sličan; da se profesori i nastavnici ne obaziru i ne poduzimaju konkretne korake u cilju sprečavanja nasilničkih ponašanja i zastrašivanja u školi; da se agresivno ponašanje nauči rano i teško se mijenja ako je još uvijek postojano. Mnogobrojni nedostaci, propusti i izazovi sigurnosti u školama, pokazuju nam da se kao društvo nedovoljno bavimo tematikom sigurne ili bar sigurnije škole. Identifikacija potencijalnih rizika za učenike i pravovremeno otklanjanje, zasigurno će pomoći ne samo učenicima, već i našem društvu u cjelini.

Određena istraživanja iz 2018. godine na području Kantona Sarajevo realizirana od strane Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu, su ukazala na sve češću pojavu maloljetničke delikvencije, koja se manifestuje i kroz nasilje u školskim klupama. Na osnovu izvršenog anketiranja 271 učenika/ca od 4. do 8. razreda ili 52,78% od ukupnog broja učenika tog uzrasta, došlo se do podataka da u jednoj sarajevskoj osnovnoj školi svakodnevno 37,45% učenika/ca doživljava neki oblika nasilja, dok je vršenju nasilja nad drugima prisustvovalo 73,46% učenika/ca. Prema ovom istraživanju najčešći oblik nasilja koji se dešavaju u školama su: guranje - 36,11%, udaranje - 25%, ismijavanje - 22,22%, isključivanje iz društva - 20,83%, pogrdna imena - 19,44%, uništavanje ličnih stvari - 15,28%, pričanje izmišljotina - 13,89%, uzimanje novca - 11,11% (Ahić, Korajlić, & Hadžikadunić, 2018). Zanimljivo je spomenuti da, naprimjer, ni područje Unsko-sanskog kantona nije izuzeto u kontekstu problema i izazova sa kojima se svakodnevno susreću mladi u odgojno-obrazovnim ustanovama. Učenici/e sedmih i osmih razreda, ukupno njih 163 iskazuju najveću bojazan prema mogućem vršnjačkom nasilju, te se njih 38,5% izjasnilo da u njihovim školama dolazi do tuča. Roditelji učenika/ca zabrinuti su za sigurnost u školi i školskom dvorištu 51,1%. Psi lutilice (27,6%), nepažnja u saobraćaju (23,2%) i druga nasilna djeca (15,5%) su najveći izvor ugroženosti za djecu u i oko škole. Gotovo neznatan je postotak neugodnih situacija kod ispitanika (učenika/ca), a koje se odnose na prijetnje za mobitel, sat ili drugo (1,2%), dok je krađa zastupljena u 28,3% odgovara (Ahić, Hadžikadunić, Budimlić, Halilović-Kibrić, Hodžić, Cucak, 2019).

Rezultati istraživanja pokazuju da je na pitanje „Da li te je neko nasilno udario ili ozlijedio, tako jako da si morao ići liječniku?“ 16 ispitanih od ukupno 402 učenika/ce dalo potvrđan odgovor. Podsjećamo, u istraživanju je učestvovalo ukupno 90 učenika/ca prvih razreda, 92 učenika/ce drugih razreda, 104 učenika/ce trećih razreda i 116 učenika/ca četvrtih razreda srednjih škola na području Kantona Sarajevo. Pitanje o stanju u i oko škole je od iznimnog značaja za ispunjenje definisanog doprinosa provedenog istraživanja koje ima za cilj poboljšanje politika i kreiranje jedinstvene platforme za dalje unapređenje sigurnosti mladih na području Kantona Sarajevo. S tim u vezi, 21% učenika/ca prvih razreda, 40% učenika/ca drugih razreda, 57,3% učenika/ca trećih razreda i 48,6% učenika završnih razreda srednjih škola je manifestiralo negativan stav spram stanju stvari u školi. 15,7% učenika/ca prvih razreda, 5,5% učenika/ca drugih razreda, 9,7% učenika/ca trećih razreda i 11,7% učenika/ca četvrtih razreda navodi da nosi neko od navedenih vrsta oružja (palica, nož, pištolj ili lanac). 11,2%

učenika/ca prvih razreda, 13,2% učenika/ca drugih razreda, 13% učenika/ca trećih razreda i 19,6% učenika/ca četvrtih razreda srednjih škola konstatira da je bilo izrugivano ili ozbiljno zadirkivano na štetan način putem mreža koje koristi. 17% učenika/ca prvih razreda, 11,9% učenika/ca drugih razreda, 17% učenika/ca trećih razreda i 15,9% učenika/ca četvrtih razreda potvrđuje da ponekad ili često učestvuje u tučama sa drugima. 28,8% učenika/ca prvih razreda, 17,7% učenika/ca drugih razreda, 21% učenika/ca trećih razreda i 21,6% učenika/ca četvrtih razreda se izjasnilo da imaju prijatelja koji su nešto ukrali iz trgovine. 6,7% učenika/ca prvih razreda, 6,5% učenika/ca drugih razreda, 5,8% učenika/ca trećih razreda i 12,6% učenika/ca četvrtih razreda je odgovorilo da su bili u kontaktu sa policijom jer su počinili nešto nezakonito.

Prema Olweusu i sar. (1999) preventivni koraci u suzbijanju nasilja i stvaranja pozitivnog okruženja u školama uključuju učenike, roditelje i uposlenike škole. Navedeno se često manifestuje u anti-bullying kontekstu naglašavajući inkluzivni pristup problemima (Olweus, Limber, & Mihalic, 1999). Ako se želi postići opšti uspjeh, tretman i naponi za prevenciju treba, u većoj mjeri, da uzmu oblik širokih programa koji teže da efektivnije koriste konstruktivne institucionalne i ljudske resurse, dostupne u svakoj lokalnoj zajednici u gradu. Prevencija maloljetničke delinkvencije predstavlja sistem mjera i aktivnosti usmjerenih na otklanjanje svih neposrednih, objektivnih i subjektivnih uslova i okolnosti koji pogoduju nastanku i vršenju kriminaliteta. Takve mjere poduzimaju svi državni i društveni organi, društvene organizacije i institucije počevši od porodice, škole, socijalne zaštite, pa sve do predstavničkih tijela svih društveno-političkih zajednica. Uloga škole u odgoju i obrazovanju djece je odmah nakon porodice, ali porodica nema potrebne uslove za organizaciju raznovrsnih sadržaja i aktivnosti, a osim toga, roditeljima najčešće nedostaju potrebna znanja i sposobnosti. Pored porodice i škole, vrlo je važna i uloga lokalne zajednice u osiguravanju uslova za aktivnu i kvalitetnu organizaciju, te provođenje slobodnog vremena djece. Da bi svoju ulogu ispunila na dobrobit djece, lokalna zajednica mora osigurati prostorne, kadrovske i druge uslove za kvalitetno provođenje slobodnog vremena i aktivnosti djece.

Kako bi se proveli kvalitetni preventivni i intervencijski programi nasilja među mladima, važno je poznavati i razumjeti karakteristike posmatranog razvojnog doba, ali i uzroke nasilnih oblika ponašanja mladih te steći uvid koliko se sami mladi u svom okruženju osjećaju sigurnima. Unutar mozaika rizičnih i zaštitnih faktora koji djeluju na mlade, primarno je pravilno i pravovremeno identifikovati aktuelni spektar faktora i njihovih odnosa, analizirati i utvrditi intenzitet njihovog djelovanja jer su kao takvi pretpostavka efikasnih planova i strategija prevencije, kao i tretmana već ispoljenih poremećaja u ponašanju.

LITERATURA

- Ahić, J., Korajlić, N., & Hadžikadunić, A. (2018). Sigurnost u odgojno-obrazovnim ustanovama na području Kantona Sarajevo. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.
- Ahić, J., Hadžikadunić, A., Budimlić, J., Halilović-Kibrić, N., Hodžić, K., Cucak, A. (2019). Sigurnost u odgojno-obrazovnim ustanovama na području Unsko-sanskog kantona. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.
- Arriagada, I. and Godoy, L. (2000). Prevention or repression? The false dilemma of citizen security. *Cepal Review*, 70: 111–36.
- Čurčić, S. (1992). Geografija naselja. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu.
- Fajnzylber, P., Lederman, D. and Loayza, N. (2002). What causes violent crime?. *European Economic Review*, 46(7), pp.1323-1357.
- Fitzgerald, J. D., Fox, S. M., Bakić, I., & Muratbegović, E. (2001). Metodologija istraživanja u kriminalističkim naukama. Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka.
- Hazler, R.J. (1996.). *Breaking the cycle of violence: Interventions for bullying and victimization*. Washington, DC: Accelerated Development.
- Karlović, A. (2001). Validacija upitnika o zlostavljanju u djetinjstvu: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Larson, R., & Verma, S. (1999). How Children and Adolescents Spend Time across the World: Work, Play and Developmental Opportunities. *Psychological Bulletin*, 125, 701-736.
- Lavrakas, P. J. (1982). Fear of Crime and Behavioral Restrictions in Urban and Suburban Neighborhoods. *Population and Environment*, 5(4), 242-264.
- McIlwaine, C. (1999). Geography and development: violence and crime as development issues. *Progress in Human Geography*, 23(3), pp.453-463.
- Meltzer, H., Panos, V., Goodman, R. i Tamsin, F. (2007.) Childrens´ perceptions of neighbourhood trustworthiness and safety and their mental health. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48, 1208-1213
- Nikčević-Milković, A. (2006). Nasilje među djecom u školi: postoje li razlike u zavičajnom, nacionalnom i globalnom kontekstu? Zavičajnost, globalizacija i škola: znanstveno-stručni skup s međunarodnim sudjelovanjem. Gospić: Visoka učiteljska škola u Gospiću, Sveučilište u Rijeci.
- Olweus, D., Limber, S., & Mihalic, S. (1999). *Blueprints for Violence Prevention*. Colorado: Institute of Behavioral Science, University of Colorado Boulder.
- Osher, D., Kendziora, K., Spier, E. i Garibaldi, M. L. (2014). School influences on child and youth development. U: Sloboda, Z. i Petras, H.: *Defining Prevention Science*, 151-169. New York: Springer US.
- Pedagoški zavod Kantona Sarajevo, <http://portal.skola.ba/ppzsa/Obrazovneustanove/Srednje%C5%A1kole/tabid/129/Default.aspx> (mart 7, 2019).
- Poredoš Labor, D., Labor, T., Valentić, A., Velešnjak, S., Dasović, A., Preporučeni, I., & Koić, E. (2010). Prikaz razloga nasilja među djecom iz perspektivne djece u dobi od 8 do 11 godina života. Zbornik radova

sa skupa „Nasilje nad djecom i među djecom 2008“. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

- Stahura, J., & Sloan III, J. J. (1988). Urban Stratification of Places, Routine Activities and Suburban Crime Rates. *Social Forces*, 66 (4), 1102-1118.
- Šimić, N. (2004). Doprinos istraživanja pojavnosti nasilja među djecom u školi: diplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagreb, Zagreb.
- Tilleczek, K. i Ferguson, B. (2007). Transitions and Pathways from Elementary to Secondary School: A Review of Selected Literature. Toronto: Ontario Ministry of Education.
- Vizek Vidović, V., Rijavec, M., Vlahović-Štetić, V., Miljković, D. (2003). Psihologija obrazovanja, IEP, Zagreb.
- Wood, L., Shannon, T., Bulsara, M., Pikora, T., McCormack, G., & Giles-Corti, B. (2008). The anatomy of the safe and social suburb: An exploratory study of the built environment, social capital and residents perceptions of safety. *Health & Place*, 14, 15–31.
- Zani, B., Cicognani, E. i Albanesi, C. (2001.) Adolescents´ sense of community and feeling Zloković, J. (2004). Nasilje među vršnjacima – problem obitelji, škole, društva. *Pedagogijska istraživanja*, Vol.1, No.2, str. 207-219.

Projekat finansirala

VLADA KANTONA SARAJEVO
Ministarstvo za obrazovanje,
nauku i mlade

CriminalEast
Institut za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije
Sarajevo